

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani azoknak, akik segítettek a dolgozat létrejöttét:

Konzulensünknek **Dr. Mezős Tamásnak**, aki témavezetésével és tanácsaival támogatta munkánkat.

Medgyaszay emlékhelynek, kiemelve itt Bartha Gabriella közreműködését. Az építész életművének megismerésében és terveinek megtekintésében nyújtott kiemelkedő segítségéért.

Zajti Ferencnek, aki az építész indiai kapcsolódásairól és a gödöllői művésztelep szerepéről nyújtott ismereteket, és megosztotta velünk „Az építészet Bartókja” című filmet.

Farkas Istvánné könyvtárosnak, aki a források kutatásában és a bibliográfia gazdagításában, valamint a levéltári munkákban nyújtott segítséget.

Jász Borbálának, a bibliográfia gazdagításához és a kutatási módszertanhoz nyújtott tanácsaiért, valamint a dolgozat felépítésében, tematikájában nyújtott segítségéért.

Köszönet továbbá a **Kelenföldi Református egyházközségnek**, valamint a **Baár-Madas Gimnáziumnak** a saját felvételek készítéséért.

Farkas Ellák Sebestyén és Oravecz-Deák Tamás

2019.10.28.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	6
1.1 Motiváció	6
1.2 Magyar építészettörténetben elfoglalt helyzet	7
1.3 Medgyaszay István élete	9
2. Kontextus	10
2.1 Nyugati hatások	10
2.2 Népi hatások	16
2.3 Medgyaszay és a vasbeton	28
3. Épületelemzés	32
3.1 Bérházak	32
3.2 Templomok	41
3.3 Lakó- és középületek	50
3.4 Tervek	65
4. Összegzés	70
4.1 Konklúzió	74
4.2 Kifutás	75
5. Felhasznált irodalom	76
6. Képjegyzék	78
7. Függelék	81

1. Bevezetés

1.1 Motiváció

Medgyaszay István a Századfordulón élt építész, szakíró, a vasbeton technológia építészeti alkalmazásának egyik hazai úttörője. Nevéhez fűződik többek között hazánk első teljesen vasbeton szerkezetű színházának és templomának megtervezése is. Életét a magyar stílus keresésének szentelte, mellyel az egyetemes és a hazai építészetet is gazdagította. Építőművészetének aktualitását mutatja, hogy a vasbeton alkalmazásának terén elért műszaki és művészi eredményei, technológiai szabadalmai a korai vasbeton építészet mesterévé avatták. Hagyatékának megismerése és kutatása napjainkban több szempontból is rendkívül időszerű akkor, amikor az anyag virágkorát éli.

Medgyaszay tárgyi és szellemi örökségét részletekbe menően ismerhetjük, annak ellenére, hogy az életmű sokáig alulértékelt és méltatlan helyet foglalt el a köztudatban és az építész-társadalom gondolkodásában egyaránt. Számos írás született az építésről az elmúlt években az életmű ismertetésére törekedve: cikkek, idézetek, levelek és épületek felsorolásával, kihangsúlyozva a történetiséget. Dolgozatunkkal elsősorban az életmű építészeti tanulságait kívánjuk összefoglalni, a nemzeti karakterjegyek forrásait kutatva, törekedve az alkotások átfogó vizsgálatára az építészeti logika és nyelv kihangsúlyozásával.

1.2 Magyar építészettörténetben elfoglalt helyzet

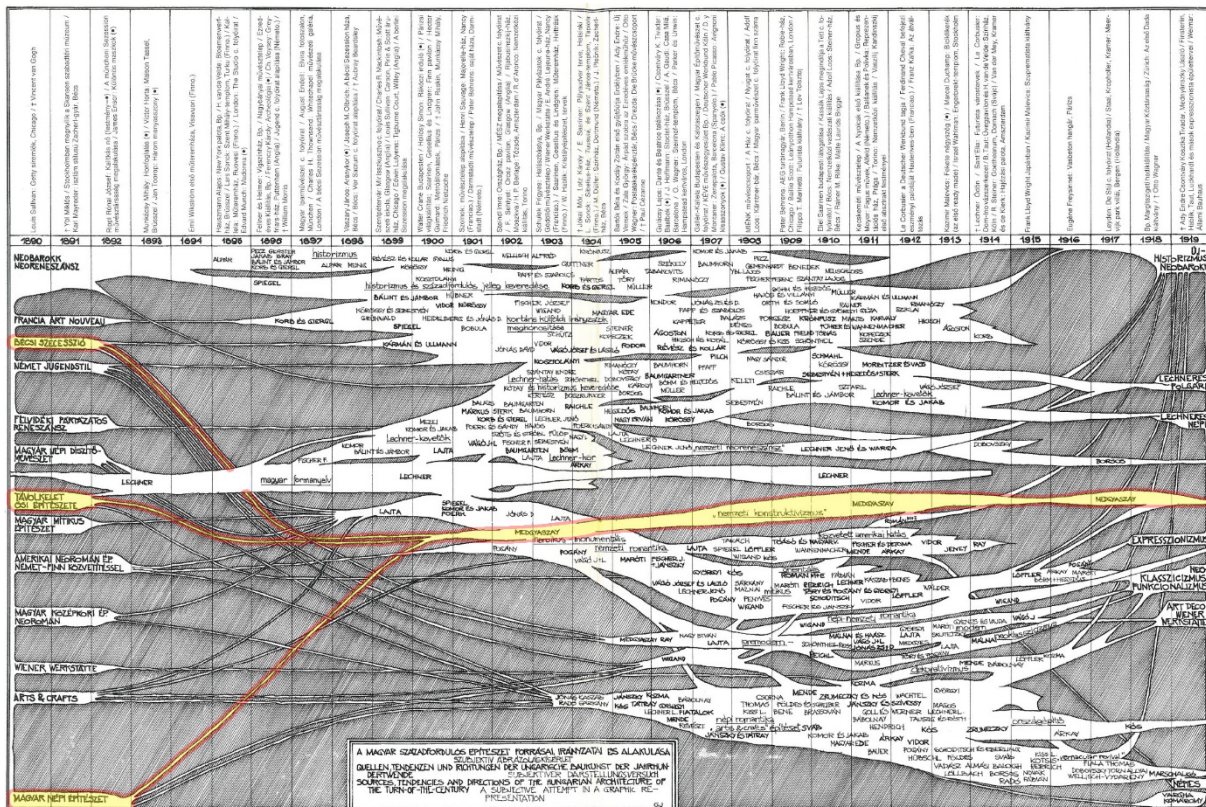
Magyarország az 1867-es kiegyezést követően egyedülálló fejlődést élt meg, és ezt az időszakot a magyar építészet egyik aranykorának is tekinthetjük. Az alig fél évszázadot felölelő időszak alatt sok építészeti irányzat váltotta egymást és élt egymás mellett, melyek mindegyikéhez olyan nagy neveket köthetünk, mint Hild József, Steidl Imre, Ybl Miklós, Hauszmann Alajos, Lechner Ödön, Feszli Frigyes és még sokan mások. Ennek az építészetileg gazdag és rendkívül szövevényes időszaknak a betetőzéseként tekinthetünk a századforduló magyar építészetére. Magyarországra viszonylag későn, az 1890-es évek második felében érkeztek meg Nyugatról az új építészeti gondolatok, de párhuzamosan itthon is ébredezett a historizmustól való elszakadás törekvése. Másrészt az említett időszakban jelenlévő magyar nemzeti stílus kérdése is ekkor tört legerősebben a felszínre az építésztársadalomban. A nemzeti stílus-keresés gondolata ekkoriban Európában általános jelenségnek számított. Magyarországon többek közt az 1896-os Millennium és a vele egyfajta zenitre érő nemzeti öntudat erősítette a törekvést. *„A Nemzeti művészet megteremtésének vágya az egész XIX. század folyamán központi helyet foglalt el a magyar művészeti életben. Ennek a törekvések társadalmi és történelmi rugói a múlt század 30-as éveiben, a magyar reformkorban, majd a kiegyezést követő monarchia-ellenes hangulatban találhatjuk meg.”*¹

A különböző útkeresések között a legfőbb különbséget a kiindulási pont, az alkotás forrása adta. Ekkoriban a magyarság eredetének nyomait keleten, a turanizmus nyomán főleg Indiában és a volt Perzsa birodalom területén keresték. Lechner Ödön is ezért alkalmazta az indiai formakincset saját stíluskeresésében. Míg sokan mások elsősorban Huszka József és társai gyűjtéseire támaszkodva a nemzeti építészet hiteles forrásának csupán a magyar népi építészetet tekintették, nem kerestek mélyebb kapcsolatokat keleti kultúrákkal. Sok esetben ezek a keleti vagy népi források valamely nyugati újító irányzattal keveredtek, és így hoztak létre a korba illő, mégis nemzeti irányultságú stílusokat. Jó példa erre Kós Károly és az Arts and Crafts kapcsolata, vagy – esetünkben – a Medgyaszay Istvánra ható bécsi szecesszió.

¹ Éri-Jobbágyi, 1997, p. 175.

Lechner Ödön munkása maig a legismertebb kísérlet egy önálló magyar építészeti stílus megalkotására, bár maga az építész mindig jövőidőbe helyezte ennek a stílusnak a megszületését: „*magyar formanyelv nem volt, hanem lesz*”². Természetesen számos más építész is megkísérelte a nemzeti formanyelvet kialakítani, mind saját meggyőződés alapján.

Ezt a módfelett izgalmas korszakot igyekezett összefoglalni Gerle János, Kovács Attila és Makovecz Imre, *A magyar századforduló építésze* című könyvben, melyhez áttekintésként egy táblázatot készítettek, ahol kísérletet tettek grafikusan ábrázolni az 1890 és 1919 közötti időszak építészeti irányzatainak Magyarországi összefüggései. A táblázat vízszintes tengelyén az évszámok és azokban az években történt fontosabb építészeti és művészeti események szerepelnek. A táblázat bal oldalán a különböző építészeti irányzatok és források szerepelnek, melyekből a magyar építészek kiindultak. Míg a jobb oldalon azok, melyekhez végül eljutottak: mint a *Lechneres népi és az Expresszionizmus, stb.* és természetesen ezek az elnevezések csupán az stílusirányzatok közötti elhelyezhetőséget közelítik. Az így létrejött irányzatok „szövevényben” szerepelnek az itthon alkotó építészek, akiket igyekeztek karaktereik alapján minél egységesebb „ágazatokba” sorolni.³

1. Gerle, Kovács, Makovecz, féle ábra (Mellékletként teljes méretben)

² Lechner, 1906, pp. 1-8.

³ Gerle, Kovács, Makovecz, 1990, p. 7.

Ebben a táblázatban helyet kapott Medgyaszay István is, aki meglepően elszigetelten, szinte már magányosan húzódik át az egész időszakon, és végül egyik másik stílus irányzatba sem kapcsolódik bele, hanem egyedül alkot tovább. Őt a „nemzeti konstruktivista” jelzővel illetik a szerzők és fő forrásainak a bécsi szecessziót, a távolkeleti ősi építészetet, és a magyar népi építészetet jelölik meg. Dolgozatunk ebből a felvetésből indul ki: igyekszik megvizsgálni, hogy Medgyaszay hogyan és milyen mértékben merített ezekből, vagy esetleg mely források és tényezők hiányoznak ebből a táblázatból. Végül kísérletet teszünk az építész karakterének megfogalmazására figyelve az említett források hatásait. Mindezt Medgyaszay életének és munkásságának elemzésén keresztül vizsgálva.

1.3 Medgyaszay István élete

2. Medgyaszay István

Medgyaszay István (szül. Benkó István) 1877. augusztus 23-án született Budapesten. Édesanyja Kolbenheyer Helga evangélikus lelkész, édesapja Benkó Károly építész-tanár volt. Apja kőműves szakmából küzdötte fel magát tervező építészé, aki országsszerte tervezett és kivitelezett. Nyergesújfalun ő alapította hazánk első cementgyárát és kísérletezett a betonépítéssel. Lehetősége is adatott eredményeit bemutatni a párizsi világkiállításon 1873-ban. Saját naplója szerint sok építkezésére magával vitte legidősebb fiát, Istvánt. Benkó Károly szellemi és gyakorlati attitűdje bizonyosan hatott fiára, gondolhatunk itt a vasbeton iránti vonzalmára. 1893-ban apja halálával ő vált a család fejevé, így kenyérkeresőként neki kellett eltartania őket. Szerencsére a Magyar Mérnök és Építész Egylet nemes lelkű támogatásával Benkó elkezdhette építészeti tanulmányait, melyet később önerejéből sikerült befejeznie. Mindezek mellett kőműves inasként dolgozott, ahol hamar elismerést váltott ki munkájával. 1893-1896 között az Állami Ipariskola építész szakosztályában tanult, majd 1898-ban magántanulóként tett érettségi vizsgát és befejezte az Állami Főreáliskolát. Az ezt következő években a Monarchia más részein dolgozott különböző irodákban. Egy főúri park kapujának pályázati tervével elnyerte az uralkodó ösztöndíjat, mellyel felvették Bécsben a Képzőművészeti akadémiára. Itt ismerkedett meg Otto Wagnerrel, és a kibontakozó bécsi szecesszióval.

2. Kontextus

2.1 Nyugati hatások

Medgyaszay István építészeti tanulmányai egy részét a bécsi Képzőművészeti Akadémián végezte. Ez idő tájt kezdtek kibontakozni német nyelvterületen azok az európai és helyi századfordulós törekvések, gondolatok, melyek később a Deutscher Werkbund megalapításhoz vezettek. Ebbe a folyamatba sorolható a bécsi szecesszió mozgalma is. E csoportosulás élére állt az akadémia mesteriskolájának akkori vezetője, Otto Wagner. Medgyaszay ezt a kibontakozást testközelből élhetett át: az a két év, amelyet ott töltött, és mint későbbi munkássága tanúskodik róla, adta meg azokat az alapokat, melyek későbbi építőművészeti karakterét nagyban meghatározták.

A századforduló építészetének (Art Nouveau, Jugendstil, Szecesszió, stb) szellemi gyökerei többek között Angliában keresendők. Az erősen iparosodott országban már a század első felében felmerült a nagyüzemi termelés és az egyén viszonyának konfliktusa. A technikai fejlődés elszűrítette az ember környezetét, mely társadalmi és esztétikai kérdések sorát hozta a közgondolkodásba. Az angol Pre-Raphaelite Brotherhood (preraffaeliták) nevű csoport a válaszokat a középkor felé fordulásban kereste. *„Azt vallották, hogy a Raffaello Santi 1483. évi születése előtti művészet követésre méltóan, keresetlenül természetes és eléggé mély érzelmű volt.”*⁴ Bár ez a fiatal festőket összefogó csoport hamar feloszlott, de a művészetre (különösképpen az iparművészetre) jelentős hatást gyakorolt. John Ruskin (1819–1900) a rangos műkritikus, oxfordi professzor többek között a mozgalom támogatójaként és teoretikusként vált ismertté. Felfogását *„romantikus ihletésű vallásos miszticizmus jellemezte”*⁵. Ellenezte a tömegtermelést, a kézművességhez akart visszatérni, ezzel a gyári munka silányságát felváltani. Sok vonásban hasonlított A.W. Puginhoz, aki szerint a historizálás során nem a formát, hanem az erkölcsöt kell másolni. Ruskin maga is a nemes erkölcs és a művészet kapcsolatát szorgalmazta. Gondolatait tanítványa William Morris (1834–1915) folytatta, aki az vallotta, hogy semmi nem lehet művészi, ami nem hasznos. Morris az iparművészet területéről jött, ahol rövid ideig a preraffaelita mozgalommal is kapcsolatba került. 1861-ben megalapította a Morris & Co. társaságot, ahol preraffaelita barátait bízta meg a különböző lakberendezési tárgyak tervezésével, melyek stílusát a természet ihlette. 1888-ban megalapította az Arts and Crafts Society-t, melynek segítségével mutatta be saját és társai munkáit.

⁴ Kalmár, 2001, p. 270.

⁵ Kalmár, 2001, p. 270.

Munkája során találkozott Philip Webb építésszel, akivel együtt tervezte meg saját házát, a Vörös házat. Az épület művészetfilozófiájuk megfogalmazását jelentette. Mellettük Richard Normann Shaw is a századfordulós építészet egyik formálójává vált, bár több szál kötötte még őt a historizmushoz. Hatása jelentős volt, hosszú pályafutása során ő nevelte ki azt a nemzedéket, ahonnan az Arts and Crafts mozgalom első építész képviselői kikerültek. Ebből a szellemi és művészi közegeből jöttek a Glasgow-i Négyek, Charles Rennie Mackintosh és társai. 1896-ban a Londoni Arts and Crafts Exhibition Society kiállításán bukkantak fel először, és szereztek nemzetközi hírnevet. Elméleti és gyakorlati munkásságuk hatása a *The Studio* lapnak hála, eljutott Bécsbe, ahol nagyban befolyásolták a kialakuló szecessziót.

3. *Ver Sacrum* folyóirat (1898) címlapja

Bécs az XIX. század végén a historizmus fellegvárának számított, a Ring nemzetközi hírű építkezéseinek köszönhetően, amikről a sajtó elkápráztató fotókat és rajzokat közölt a világgal. Az építkezések nagy része már lezajlott, csupán a császári palota befejezése váratott magára és a még beépítetlen területeken zajlottak historizáló építkezések. Ausztria építésze mégis megrekedt, a közízlés szintjén. Az okokat többek közt a bécsi Képzőművészeti Akadémia oktatásában kereshetjük, mely a historizmus zászlóshajója volt.

A Sezession⁶ csoportját képzőművészek és építészek 1897-ben alapították, az akadémiával szemben, a modernizmus jegyében. „A kibontakozó mozgalom a *Ver Sacrum* folyóirat köré csoportosult elméleti és gyakorlati fiatal szakemberek révén ismertté vált, s hamarosan keresni kezdte a helyét a bécsi művészetben, az építészetben.”⁷ Nevük az antik Róma történelméből ismert történetre reflektált, mikor a nép és a szenátus közötti ellentét megoldására a nép kivonult Rómából. „Ez a *dacos*, de békés kivonulás lett a bécsi művészek tiltakozó megújulásának az alapja.”⁸ Nem a meglévő lerombolását akarták, hanem önállóságot szerettek volna elérni, ám tudták erre a társadalom még nem érett meg.

⁶ A latin *secessio* kifejezés kivonulást, elkülönülést jelent

⁷ Kalmár, 2001, p. 295.

⁸ Kalmár, 2001, p. 295.

4. Majolikahaus (1898-1899), Bécs, Wagner

*Nüll finom rajzi készségét és Siccardburg gyakorlatias irányultságát, amellyel összekapcsolta az építési programban kifejeződő emberi igényeket az anyagok, a szerkezetek felhasználásával és a térszervezés nagyvonalú módjával.*¹⁰ 1894-ben elnyerte a Képzőművészeti Akadémia építész mesterosztályának professzori székét. 1896-ban adta ki első elméleti munkáját a *Moderne Architektur* címen. Az addig meginghatatlannak tűnő tekintélyét komoly megrázkódtatás érte, mikor 1899-ben csatlakozott a Szecesszió mozgalomához, ahol megismerte két későbbi tanítványát Josef Maria Olbrich-t és Josef Hoffmant megismerte. Egy évvel korábban már kiállt a szecesszió mellett, mikor Majolikahaus néven híresé vált lakóháza homlokzatát megalkotta. 1900-ban a bécsi Szecesszió kiállításán többek között bemutatták társaival Machintosh legújabb munkáit, aki már korábban is nagy hatást gyakorolt rájuk.

*„Wagner a késő eklektika egyik eszmei irányataként (...) a szabad historizálást, a szabad reneszánsz stílust művelte.”*¹¹ Ahol a történeti arányok és szerkesztésmódok mellett nagy hangsúlyt kapott az egyéni művészi fantázia is, melyre jó példa saját villája Bécsben. Másrészt Wagner ennek köszönhetően már nagyon közel került a századfordulóra a kontinensen elterjedt újító szellemhez is. Építészeti karakterének kialakulásában mesterei mellett közvetetten, Gottfried Semper életműve is nagy szerepet játszott.

⁹ Kalmár, 2001, p. 295.

¹⁰ Kerékgyártó, 2012, p. 11.

¹¹ Kalmár, 2012, p. 295.

Semper bécsi épületeit Wagner mintaszerűnek tekintette, másrészt elméleti munkája *A stílus - a technikai és tektonikai művészetekben* című írása nagyban formálta a szemléletét. Semper anyagszerű és technológia központú gondolkodásában megelőzte saját korát, mely szemlélet később Wagner korában, a századfordulón került előtérbe. Wagnernek a szerkezetiség és az új anyagok felé való fordulását mindezek mellett francia orientációja is inspirálhatta (ha az ottani vasszerkezetű építészet eredményire gondolunk). Semper továbbá vallotta, hogy fontos szerepe van az építészeti irányításnak a kerámia-, textil-, asztalos- és építőmesteri munkákban. Ez a gondolat előrevetítette a Gesamtkunstwerk kísérletét.

5. Postatakarékpénztár (1903-1907), Bécs, Wagner

Mikor Wagner a szecesszió felé fordult, olyan nevek hatottak rá, mint a Glasgow-i Négyek (Mackintosh, Herbert MacNair és feleségeik a Macdonald nővérek), Gustav Klimt és Koloman Moser festők egzotikus látomásai. A Szecesszió építészetének jegyében tervezte, a Karlsplatz-megállót, a Steinhof-i templomot, és fő művét a Bécsi Postatakarékpénztár épületét. Ha ezekre az alkotásokra tekintünk, akkor megkérdőjelezhetetlen stílusbeli hatásuk Medgyaszay korai műveire, mint a Nemzeti Pantheon tervére. Általános jellemzőik többek között a hatalmas, üres síkfelületek, az erős ereszvonalak, a visszafogott „tömbösített” díszítettség, és a perspektivikus hatás.

1902-ben jelent meg Wagner több kiadást megélt elméleti munkája a *Korunk építőművészete - Kalauz az építészhallgató számára a művészet ezen területén*, mely írást hallgatóként Medgyaszay valószínűleg ismert. Az abban megfogalmazott gondolatok szinte teljesen párhuzamba állíthatók az építész későbbi alkotói attitűdjével. Ennek fényében ezt az írást adott mértékig összefoglalásának is tekinthetjük mindannak, amit a fiatal építész Bécsben tanult. Wagner azt írta: „Minden új stílus fokozatosan jött létre a megelőzőből oly módon, hogy az új szerkezetek, új anyagok, új emberi feladatok és nézetek kikényszerítették a meglévő formák

átalakítását vagy újak létrehozását.”¹² A művészet, szűkebb értelemben a stílus, és a kor viszonya alapvető kérdés volt számára, hiszen „a művészet és a művész mindig saját korukat jelenítették meg”¹³, ezért „a modern művészetnek olyan modern, általunk teremtett formákat kell nyújtania számunkra, amelyek képességeinek és életmódunkat fejezik ki.”¹⁴ Wagner a társadalom és művészet kapcsolatáról így vélekedett: „a tömeg (...) nagy mértékben érzéketlen a művészet legtöbb alkotása iránt, annak legmélyebben fekvő oka, (...) abban rejlik, hogy a művészet nyelve érthetetlen, és alkotásai nem képviselik korukat. (...) Valamennyi modern alkotásban érvényesülnie kell a jelen új anyagának és következményeinek, ha illeni akarnak a modern emberhez.”¹⁵ Ez a gondolkodás erősíthette Medgyaszay egyébként is nagyfokú érdeklődését a kor új anyaga: a vasbeton iránt. Medgyaszay erős funkció és szerkezet orientációjára itt is találunk válaszokat, mikor a mester azt mondja: „ami nem felel meg a rendeltetésnek, az nem lehet szép”, és az alaprajznak „világos, tengelyes, és egyszerű megoldást hozunk létre”, mert szerinte ez a „költségek mindig kívánatosnak tartott csökkentését eredményezi”.¹⁶ A kompozíciónak kell „mindig (...) az anyaghoz és a technikához igazodnia, nem pedig fordítva.”¹⁶ Ezt a következő tényezők befolyásolják, mintha csak Medgyaszay írta: „az épület karakterének világos megragadása, a rendeltetésre álló anyagi eszközök, a földrajzi helyzet, az égtájak figyelembevétele, a használhatóság előre látható időtartalma, a környezetbe illeszkedés esztétikai követelménye, a belső szerkezetekből következő külső megjelenés”.¹⁷

Mint ismert, Medgyaszay egész életében a magyar stílust kereste, mely nem okozott benne meghasonlást bécsi tanulmányaival, sőt sikerült azzal szintetizálnia. Wagner sem ítélte el a nemzeti karaktert: „a helyes kifejezőmód keresése során a kompozíciónak el kell jutnia addig, hogy a helyet, az időt, és a divatot mindig megfelelő módon hangsúlyozza.”¹⁸ Hozzátette: „a fent jelezett, kompozíciót befolyásoló tényezők lehetőleg pontos figyelembevételének világosan ki kell fejeződnie az alkotásban, mert éppen ezáltal jönnek létre a tárgy művészi kifejezésének különbségei”, és „csak ezen a természetes úton lehet a nemzeti elemeket is beleszőni a művészetbe”.¹⁸

¹² Kerégyártó, 2012, p. 126.

¹³ Kerégyártó, 2012, p. 127.

¹⁴ Kerégyártó, 2012, p. 128.

¹⁵ Kerégyártó, 2012, p. 130.

¹⁶ Kerégyártó, 2012, p. 135.

¹⁷ Kerégyártó, 2012, p. 136.

¹⁸ Kerégyártó, 2012, p. 138.

Írásában számos kompozícióra vonatkozó alapszabályt kifejtett a mester. Leginkább egyet lehetne kiemelni, mely fokozottan jellemző Medgyaszayra. Wagner szerint *„minden építészeti forma a szerkezetből jött létre, és ezt követően fokozatosan emelkedett művészi formává”*¹⁹, és *„a szerkezeteknek teljesítenie kell a célul kitűzött rendeltetést”*.²⁰ Gondolhatunk itt arra, hogy építész mindig nagy gondot fordított alkotásai szerkezeti minőségére. Másfelől saját stílusa jellegzetességeként díszítéseket alapvetően mindig szerkezeti elemeken igyekezett használni, mint például a veszprémi színház karzat tartó konzoljai esetében.

Pár évvel később a fent említett Wagner-i gondolatokkal felvértezett, frissen végzett építész, mikor első tanulmányútjaira megy, meglepődve csodálkozik rá a „modern” elvek és a magyar népi építészet párhuzamaira. Ez az élmény megerősíti őt céljában, melyet a veszprémi színház leírásában meg is vall: *„Az eleven kultúra nem élösködik az idegen, elmúlt korok művein, hanem alkot újat a maga életéből, a maga lelkéből valót. Alkossunk hát mi is újat, a mi életünknek valót, a mi népünk formakincséből és formáljuk azt a mi lelkünk szerint. És mindenekelőtt legyünk őszinték érzésben, formában és anyagban. Ne csináljunk vakolatból római kőpárkányt, ne öntessünk gipszből bécsi barokk márványcifraságokat és ne aggassuk azzal tele palotáinkat. A magyar ember szereti az egyszerűt, a világosat és a nyugodt komolyságot. Kevés szavú a nép igaz fia, férfiasan hallgat, de ha megszólal, értelmes és szabatos vagy ragyogó, virágos, mint a Kelet költészete. Legyünk mi is egyszerűek az építkezéseinkben, ne féljünk a nagy, nyugodt, sima felületektől; de ha díszeset akarunk itt-ott, az legyen igaz anyagból és egészen eredeti, legyen becsületes, legyen magyar és igazán szép”*²¹

¹⁹ Kerégyártó, 2012, p. 144.

²⁰ Kerégyártó, 2012, p. 150.

²¹ Potzner, 2004, 84. oldal, p. 85.

2.2 Népi hatások

1903-ban Medgyaszay befejezte a mesteriskolát Otto Wagner által aláírt végbizonyítvány szerint, bár 1902-ben már átiratkozott a Budapesti Műegyetemre, ahol 1904-ben oklevelet szerzett. Tanulmányai befejezése után önálló tervezési tevékenységbe kezdett, ebben az időben ismerkedett meg Körösfői-Kriesch Aladárral és Nagy Sándorral (későbbi munkatársaival), akik a gödöllői művésztelepet alapították. Itt Gödöllőn épültek meg első saját házai, de a helyszín más okból is sorsfordítónak bizonyult a kezdő építész életében. A művésztelep szellemi közegének köszönhetően Medgyaszay népművészet iránti korai érdeklődése itt megerősítést kapott. *„Az 1901-től szerveződő gödöllői műhely a szecesszió nemzetközi diadalának, az 1900-as párizsi világkiállítás követő expanzióknak, a stílus gyors és széleskörű közép- és kelet-európai kiterjedésének első hullámában létrejött társulások közé tartozott. (...) A művészet és az élet ősi, tiszta forrásával való találkozás reményében a művészek kivonultak az iparosodó, óriásivá duzzasztott városokból és hátat fordítottak a polgári (városi) életmódnak.”*²² Az alapítókra egyrészt az egész korszakot meghatározó preraffaeliták csoportja hatott. Bár a *„gödöllőiek nem voltak kapcsolatban a preraffaeliták első nagy nemzedékével, az elődöknek tekintet nazarénusok társaságához azonban személyes ismeretség is kötötte őket.”*²³ Azonban *„a művészet és élet szétszakadt egységére a preraffaelitákkal megegyező választ adtak, és „esztétikai-szociális” célt tűztek maguk elé.”*²⁴ Ruskinhoz és Morrishoz hasonlóan gondolták, hogy *„a művészetnek örömként kell hatnia, a szépség az önmagát formáló szeretetből születik meg: a tevékenységet élvező ember a legfontosabb.”*²⁵ Másrészt Körösfői-Kriesch Aladár által hatott a gödöllőiekre a preraffaelitákkal hasonló indíttatású, de más válaszokat adó tolsztojisták csoportja is. Körösfői-Kriesch a Diódi festőtelepen a Boér család kúriájában találkozott a tolsztoji gondolatokat képviselő irányzattal. *„A tolsztojiánizmus, Ruskin társadalom-reformeri elképzeléseivel összhangban a művészet hasznosságát, társadalmi feladatát helyezte előtérbe. Ruskin „demokratizált”, mindenkihez szóló művészetszemléletet és Tolsztojnak a néphez való visszatérést hirdető művei együttesen alakítottak ki a művészek eljövendő, a népművészetből és a középkorból, egyaránt merítő formanyelvét és a művészet társadalmi és nemzeti feladatáról vallott nézeteit.”*²⁶

²² Gellér, Keserü, 1987, p. 17.

²³ Gellér, Keserü, 1987, p. 25.

²⁴ Gellér, Keserü, 1987, p. 26.

²⁵ Gellér, Keserü, 1987, p. 24.

²⁶ Gellér, Keserü, 1987, p. 28.

A középkorban, mint előképben Ruskin a művészetnek erkölcsi feladatát, és kézműves, azaz személyes jellegét emeli ki. Ez a gondolat találkozik a tolsztojánusok néphez forduló, egyszerű életet valló szociális világnézetével. A gödöllői művészközösség kiemeli tehát a művészet társadalmi felelősségvállalásának szerepét és a művészetek szintézisét igyekszik megvalósítani. Célja a kézművesség eszményítése, a népművészet és „grand art” határainak lerombolása: a művészet visszafordítása a népművészethez. Így a paraszti kultúra újrafelfedezésével az ebből merítő modern ember visszatérhet a művészet tiszta útjára. „A népművészet *„életető talaját, elevenítő kútforrást képezi minden leendő magyar művészetnek.”*²⁷ – vallotta Körösfői-Kriesch. Így vált számukra Kalotaszeg – gyűjtésük fő területe – „ruskini szigetté”, ahol az élet és a művészet még nem vált szét: ahol *„a népművészet az őt körülvevő élettel teljesen azonos.”*²⁸

Medgyaszay művésztelepen szerzett a barátságai egész életében megmaradtak és mint később láthatjuk, hatással voltak építészeti gondolkodására is. Gödöllői munkái után csatlakozott Malonyai Dezső népművészeti gyűjtéséhez. A Malonyai szerkesztésében kiadott *„Magyar nép művészete”* című öt kötetes sorozat a Magyar Korona területein élő, magyar ajkú lakosság minél teljesebb etnográfiai jellemzésére íródott. Ennek részeként a nyaranta szerveződő gyűjtésekben Medgyaszay az építészeti részleteket, településképeket és térkapcsolatokat vázolta és írta le útinaplójában. 1904-ben Kalotaszeg környékét, 1905-ben a Székelyföldet (Csík és Gyergyó), majd 1906-ban a Dunántúl falvait járta. Utazásainak részleteit és az ott látott építészeti és kulturális tapasztalatokat minden esetben naplójában részletesen vezette. Munkáit olvasva kiderül, hogy az építész mind Wagner-i tanulmányaira, mind a gödöllői tapasztalataira ráismert a néplélek alkotásaiban. Ezek az egymásra épülő tapasztalatok művelték Medgyaszay stílusának és gondolkodásának struktúráját. Leírásaiban ezeket a leckéket fogalmazza meg, és tanulja újra és újra. Figyelme megragad az ismétlődő elemeken, de kiemelten keresi az egyénit is. Ilyen szándékkal és habitussal indul a vidék vizsgálatának.

²⁷ Gellér, Keserü, 1987, p. 24.

²⁸ Gellér, Keserü, 1987, p. 24.

2.2.1 Kalotaszeg (1904)

„Hogy a templom dombjára felkapaszkodtam, az utolsó forduló után elém tűnt a kis templom. Meglepődve álltam meg. A derült, erősen kék ég alatt pirosuló hegyek és lombok közé oly bájos természetességgel illett bele ez a kis dolog, hogy nem volt se szavam, se gondolatom: csak néztem és gyönyörködtem.”²⁹ – írta Medgyaszay az első gyűjtés alkalmával, Körösfőn.

A templomnak Medgyaszay komplex elemzést szentel és olyannyira elsajátítja a megfogalmazott pontokat, hogy a veszprémi színháza jellemzése is teljességgel ráillik erre az épületre, ahogy ezt korábbi idézetünkben olvashatjuk.³⁰ A kalotaszegi tapasztalatait összefoglalva tehát érdemes a körösfői templomot és annak jellemzését tüzetesebben megvizsgálnunk. A templom elhelyezése kifejezésre juttatja annak funkcióját: a falu oltalmazására épült „egyház” háborús időben

6. Körösfői templom vasárnap, 1935

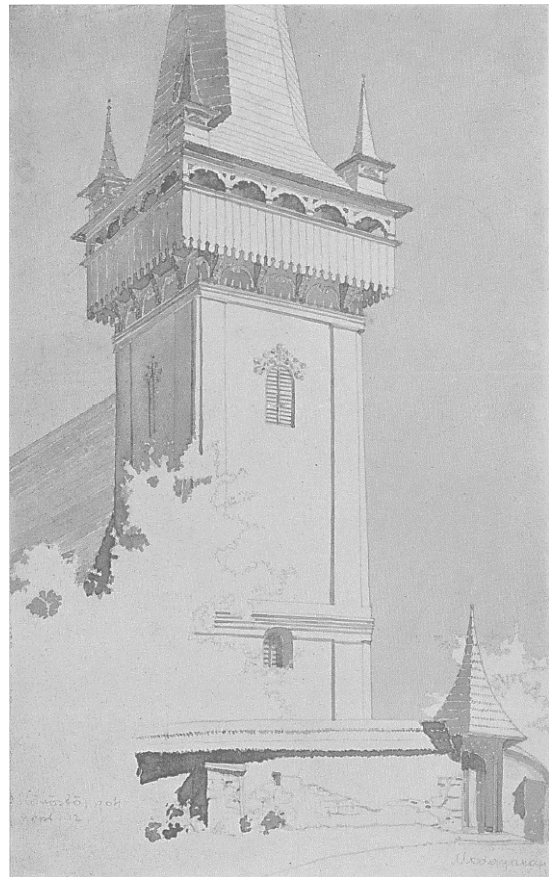
elsősorban fizikai-, míg békeidőben lelki védelmet nyújt az ellenséggel szemben. A domborzat és a településszövetben elfoglalt helyzet a „szakrális védműként” funkcionáló épületet önmagában fókuszba helyezi. Fontos szempont a falu épületeinek és a templomtoronynak a magasságkülönbsége, ami miatt meg sem kérdőjelezhető az a transzcendens súlypont, ami tekintélyt ad ennek a műnek. Közeledve a templomhoz megfigyeljük tömegképzésének és homlokzatának „természetes” arányait. Medgyaszay az útinaplóban kiemeli a református templom tornyát. Kijelenthetjük, hogy ezen az útján ez az építészeti elem vált számára a legösszetettebb karakterhordozó részletté, amely szintén - komplexitását megtartva - megjelenik későbbi építészetében. „Ha távolabbról nézzük, még a gyakorlott szem se látja, miért illik olyan jól oda arra a dombra, miért olyan összehangzó, befejezett; körvonalai miért folynak oly természetesen, oly helyesen össze, azok az egyszerű, egyenes vonalak. Sehol semmi bántó törés, nehézkesség. Mikor közel mentem, akkor vettem csak észre, hogy azok az egyszerű egyenesek nem is egyenesek, hanem görbék, hogy a torony falai alig észrevehetően, de következetesen befelé görbülnek, összehajolnak.”³¹

²⁹ Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

³⁰ Id.: 21.számú lábjegyzet: Potzner, 2004, pp. 84-85.

³¹ Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

Ebben a bekezdésben rögzíti a kapcsolatot a görög építészet optikai korrekciós eszközével, a klasszikus építészet entasisával. Ezt a gondolatot egyszerűen zárja: *„Íme az egyszerű torony hatásának a titka.”*³² A toronysisak kialakítása újabb fontos momentum az épület összhatását tekintve. A tiszta fa szerkezet és az azt tartó toronytest jelentős kontrasztot alkot. Ebben az ellentétben először az anyagszerű és őszinte szerkezeti gondolkodást láthatjuk. A toronytest nyomott, zömök falai fogadják a végtelen könnyű ugyanakkor karakterhordozó süveget. Ezt az érzékeny kapcsolatot az építész így fogalmazza meg: *„Az ácsolt harangház könnyedén, bizonyos kacérsággal kiszökik a falszintjéből, minden ízében flátszik, hogy könnyű, hogy csak fából van. Azokon a faragott fagyámokon ül, kereken a torony falán, azok támasztják alá a deckás karfával bekerített körüljárót is.”*³³ A tornyot tovább nézve megfigyelhetjük a díszítéseket. Ezek korántsem öncélú formai ömlengések, mindnek funkciója van. Szakrális épület lévén a süveg tömegalkotása és formai finomságai mind kifejezésre jutnak és együtt képesek dolgozni.

7. Templom, Körösfő, Medgyaszay

A torony kontrasztjában megfigyelhetjük a díszítettség sűrűségét, annak arányait. Itt kiemelendő az előző fejezetben említett idézet forrása, ami az 1908-ban átadott veszprémi színháza kapcsán készült interjú: *„A magyar ember szereti az egyszerűt (...).”*³⁴ Világossá válik előttünk, hogy a kalotaszegi naplóban nem ilyen élesen említett tagozati arányok tanulsága dogmává érve jelenik meg újra, évekkel később építőművészetében, és ezt az elvet is következetesen betartja minden további tervénél. A díszítés részleteit is megfigyeli, és a harangház korlátjának kiképzéséről így értekezik: *„Szándék-e, vagy véletlen, de a karfa deckái sokkal lejjebb érnek, mint a harangház padlója s így a karfa magasabbnak tetszik. Ez nem véletlen. (...) az íveket nyomottnak faragta, a karfát meg magasabbra hagyta, még a hézaglécekkel is függőlegesen osztotta, hogy magasabbnak lássék (...) Mind olyan fogás,*

³² Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

³³ Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

³⁴ Potzner, 2004, pp. 84-85.

amelyekkel az ívek és karfa magasságában a nemes arány elérésére törekedett.”³⁵ A toronysüveg tömegein ki van alakítva négy, a sarkokon elhelyezkedő kisebb fióktorony. Ennek arányairól így gondolkodik Medgyaszay István: „az öreg éppen eltalálta azt a nagyságot, amelyen alul már a távlat miatt és a többi szerkezethez képest kicsinyessé válnék, de amelyen felül viszont zavarná azt az eszményi egységet, amely az egy istent hívők templomának külső megjelenésében is meg kell hogy legyen.”³⁶ Itt érdemes Medgyaszay sajátos kéményeire gondolni, amivel hasonló módon igyekszik tagolni a tetőidomot illetve a homlokzatokat.

8. Utcaajtó, Homorodalmás, Medgyaszay

A hosszas taglalásnak tűnő elemzés (részlete) különösen fontos. A körösfői templom identitáshordozó szerepét nyíltan mutatják adottságai. Ez nem csupán Körösfő, egész Kalotaszeg jelleme, ami művészetileg annyira erősnek bizonyult, hogy a századelőn alkotó építészek jelentős része saját építészetének részévé tette. A magyar stílust keresve ez megkerülhetetlen szimbólum.

2.2.2 Székelyföld (1905)

„Nekiünk magyaroknak csak az ázsiai kultúrák formakincséből lehet modern értelemben vett művészetünket fejleszteni.”³⁷-írja Medgyaszay István. A „magyar stílus” forrása számára egy keletről gyökerező kultúra, ami a népművészetben él tovább. Ennek a kapcsolódásnak talán a székely népművészet a legszerencsésebb kifejeződése. A középkori magyar krónikások eredethagyománya szerint a népcsoport az 5. században telepedett le a Kárpát medencében. Erről a közvélekedésről olvashatunk egy korabeli (1921) tanulmányban: „A székelyek eredetéről az volt régebben az általános vélekedés tudományban és közhitben egyaránt, hogy Attila hunjainak egyenes leszármazottjai. Mikor Attila halála után fiai egymással harcra keltek, a leigázott népek szövetkeztek ellenük és megsemmisítették a nagy hún birodalmat. Attila egyik fia, Csaba, a hunok megmaradott részével Görögországba vonult. Háromezer hún vitéz azonban nem követte példáját, hanem Omedzur vezetésével a mai Erdély legkeletibb részében, a Kárpát határhegység és a Hargita között elterülő Csiglemezőn – a mai Csík megyében – letelepedett.”³⁸ A később határvédelmi feladatokat ellátó keleti székelyek erős és zárt

³⁵ Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

³⁶ Benkó, 1905, Körösfő, pp. 250-254.

³⁷ Medgyaszay, 1909, L'architecture moderne en Hongrie

³⁸ Jancsó, 1921, A Székelyek, p. 6.

társadalmat képezték, nem volt jellemző rájuk a kulturális asszimiláció. Így művészetükben sok karakterjegyet megőriztek, ami indokoltá teszi a tájegység szerepét az építész munkájában.

A székely falvaknál általános jellemző volt a ház előtti kiskert, valamint a kapu megléte. A kiskert mindennapi életben betöltött szerepéről ennyit tudunk: *„A ház keretéhez tartozik az utca felől a kis virágoskert, vagy cserepes virágsor ablakban, tornácon; (...) A virág életi szükséglet: maga lábán járó gyereklánytól szunyókáló öregasszonyig nem lehet el templomban s lány egész vasárnap virág nélkül.”*³⁹ Építészeti szempontból viszont lényegesebb elem számunkra a kapuzat.

A székelykapu a magyar nép kultúrájában egyedülálló elem (megtalálható hasonló kapuzat Nyitra és Zólyom megyében is), pusztán léte és kialakítása már önmagában rengeteg kérdést vet fel, ha a néplélek forrásait keresve tekintünk rá⁴⁰. Közelítsük meg tehát, építészeti kérdésként. A székelykapu igen erős szimbolikával rendelkező határolóegység. Szerepe a ház-, az udvar (az élet) védelme és az irányított megérkezés biztosítása: *„Vándor! Ez a kapu nem akar kizárni. Csak azt mulatja, hogy merre kell bejárni.”*⁴¹. A kapu szerkezeti kialakítása, illetve annak díszítése az ott élő család és a tágabb közösség karakterének kifejeződése. Ez az erősen szimbolikus kapuzat két alapvető formai csoportba sorolható. A felső összekötő gerendával (kapuzábék) ellátott és a gerenda nélküli kapukra. A gerendával rendelkező székelykapuk igen díszesek, nagy felület és sok részlet áll rendelkezésre a faragások, lécezések és festések kialakításához. Ennek kategorizálását Huszka József: A székely ház⁴² című munkájában négy csoportra osztja a mezők kitöltöttségének módja szerint. A „csupán” kapufélfás megoldást az előző típus egyszerűsített változataként értelmezhetjük, amit következtethetünk abból, hogy a kötőgerendával ellátott kapuzatok nagyobb munkaigényű és költségesebb megoldások voltak. Éppen ezért a szerkezeti egyszerűsítés fontos volt, de oly módon, hogy a kapu karakteréből a legkevésbé veszítsük el. Ez a váltás különös ügyességgel zajlott le, mivel a kapuzat jellege a leegyszerűsítés miatt közelebb került a modern emberhez miközben az eredeti karakter építészeti megmaradni látszott. Ezzel a kapuzattal találkozott Medgyaszay István is. A gyűjtőút során készített rajzai után erre a momentumra még inkább ügyel, amit számos tervénél tapasztalhatunk. Talán legerősebben a mai Lackó Dezső múzeum két világító pilonja, illetve a Baár-Madas Gimnázium bejáratánál elhelyezett kapuzat mutatja az építész irányító gesztusát.

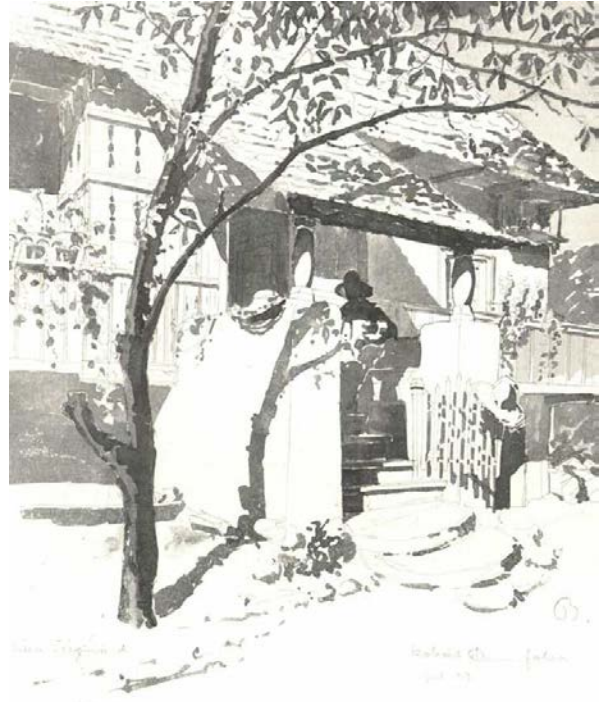
³⁹ Petri, 1921, Erdélyi magyarság, p. 10.

⁴⁰ Indiai fejezet (Huszka József)

⁴¹ Petri, 1921, Erdélyi magyarság, p. 10.

⁴² Huszka, 1895

A kapuzat mellett újabb gesztusokra figyelhetünk fel, ami maradandóvá vált építészetében: többek közt kiemeli a Kobát-demeter falván Bálint Mózes házát. „Aki nem járt náluk, nem tudja elképzelni, milyen helyes és költői gondolat, milyen igazán építőművészi ötlet nyilatkozik meg abban, ahogyan a zárt lakóházból a szabadba való átmenetet megoldották. (...) A vázolt alaprajzból is látjuk, hogy az elülső meg a hátsó kicsi házból az ereszbe lépünk: A csinos, magyaros cifrával áttört deszkafalon beszűrődik a napsugár, itt-ott el-eltűnik, játszik, amint a szellőtől a körtefa ágai hol elhajlanak, hol meg

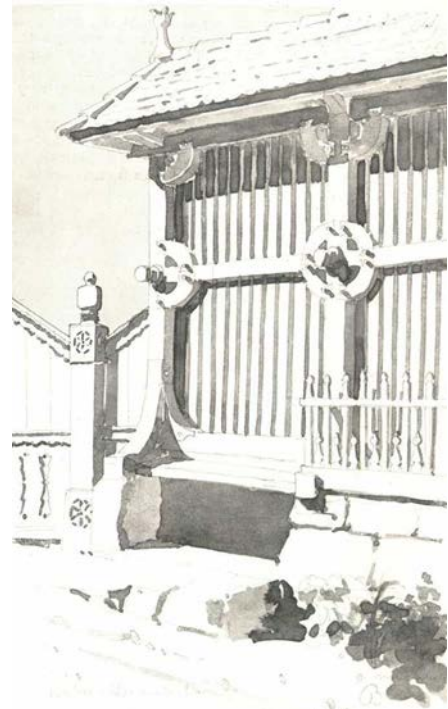

9. Kieresztés, Kobát-Demeter falva, Medgyaszay

elkapják. Már érezzük a szabadságot, a természetet, noha még zárt helyiségben vagyunk. Innen a kieresztésbe lépünk. Rányúlik a ház fedele, olyan egyszerűen, szélesen, de oldalai kereken szabadok, látjuk a kertet, az utcát, már éppen csak hogy fedél alatt vagyunk. A kieresztés garádicsán az életre jutunk, az egyenes kőfokokat szabálytalan terméskövek váltják fel, künn vagyunk az életem s még mindig nem vagyunk teljesen a szabadban: a vadkörte árnyas lombjai alá lépünk, azok intenek utolsóra búcsút a távozonak.”⁴³ A kobátfalvi példát látva a megérkezés szerepét gondolja újra az építész. Szakaszokra bontja az áthaladást az említett tornác részleten, finoman elemezve a megérkező ember térérzékelését. Érdekes momentumként könyvelhetjük el azt a tényt, hogy a leírás látszólag nem megérkezést ír le, hanem távozást (mivel a ház belső teréből érkezünk az udvarba-az „életbe”). Medgyaszay István számára ez a megoldás - ahol a parasztember kialakítja az udvarral való kapcsolatot – művészetileg példaértékű.

⁴³ Medgyaszay, 1905, pp. 324-330.

Építészetében kiemelten fontossá válik az átmeneti terek alkalmazása, valamint a természet és az ember kapcsolatának kérdése. Ennek a helyzetnek tudatos alkalmazása a gödöllői műteremházak tervezésekor figyelhető meg először. Tehát Medgyaszay különösen fontosnak tartja a külső és a belső tér kapcsolatát, melyet átmeneti térrel kapcsol össze. Előszeretettel érkezik meg átmeneti téren keresztül, amit többféle módon old meg az adott szituációkban. Többek közt ennek az élménynek az utóhatásaként tekinthetünk épületei bejáratánál elhelyezett portikuszra és árkádsorra. Átmeneti tér-képző és „kötő” elemként a pergola motívumot is előszeretettel alkalmazza. A Gödöllőn már magabiztosan alkalmazott pergola és portikusz elemek a belső és a külső tér közti kapcsolatot erősítik, bevonva a szabad teret is az élhető terek közé.

10. Törökbúza-Kas, Kobát-Demeterfalva, Medgyaszay

Az említett elemek (portikusz, árkádsor-tornác, pergola) nem csak a külső és belső teret kapcsolják össze, hanem oldják is az épülettömeg zártságát. Ennek a tömeg oldásnak az eredménye Medgyaszay István jellegzetes erkélyrendszere is. Az előregyártott vasbeton rendszer formai megoldásai szintén a népi építészethez köthetők (ha nem is szorosan a székely népművészethez).

2.2.3 Dunántúl (1906)

Medgyaszay István a Malonyai-féle útjait ezzel a gyűjtéssel zárta. Ehhez a naplóhoz képest a többi gyűjtőút jól digitalizáltak mondható a sok megjelent újságcikknek és interjúnak köszönhetően. Itt történt különös hatásról - áttekinthetőség hiányában - nem tudunk, innen is látszik, hogy az életmű teljes körű feldolgozása és a meglévő forrásanyagok digitalizálása fontos és mihamarabb elvégzendő feladat.

2.2.4 Magyar népművészeti gyűjtései (1904-1906)

Úti naplói irodalmi alkotásnak tekinthetők, az ilyen szemszögből történő elemzés újabb kutatás témája lehetne. Az építészeti leírásként olvasva, először szokatlannak tűnhet az a komplex leírás, amit az építész megörökít útjából. Műveiben előszeretettel beszél a települések fekvéséről és történetéről kezdve a helyiakkal megejtett beszélgetésekig. Lényegében a kutató úton, mint etnográfus van jelen és ennek híven minden körülötte levő érték megragadása a cél. A tájszavakban és kifejezésekben gazdag alkotás tájékoztatja az olvasót az adott tájegység minden rezzenéséről. A finom irodalmi nyelvezet minden karakteresnek ítélt alkotást: házat, kaput, fejfát jellemez. Fontos momentum ezekben a munkákban a széles látószög, ami tükrözi Medgyaszay hozzáállását a népművészethez. Nem ragad le az építmények leltározásánál, az azt alkotót helyezi középpontba.

11. Fejfák, Medgyaszay

Ezekben a leírásokban megfigyelhető az építészre jellemző precíz alázatosság, amivel a vidéki ember bizalmát elnyerve a tisztaszobáig vezetik őt minden érintett tájegységben. Amikor bebocsátást nyer egy „életbe”, megismeri az ott velők mindennapjait és gondolkodásmódját. A parasztember józansága a funkciók logikus kiszorgálását és az idilli életteret egyesíti és alakítja ki a maga módján, saját kezével, példaként szolgálva az útkereső építészek számára, mind hozzáállás, mind módszer szempontjából. Talán elmondható, hogy a gyűjtőutak során megfigyelt legfontosabb „részlet” nem a térrendszerben, vagy a formakincsben rejlik. Az építész (már-már etnográfus) számára legfontosabb lelet maga a miliő. Az a „derűs józanság” ami a faragott kopjafát és a völgyben pihenő falu képét egyaránt jellemzi. Medgyaszay István ezt a kiállást akarja beemelni az egyetemes művészet közösségébe, ez válik számára az építészeti krédóvá. Későbbi alkotásaiban is egyfajta miliőt törekszik létrehozni a térélményben, amelyet minden egyes részlet szolgál.

Hozzáállása nem egyedi a kortársak között. Magában hordozza a századfordulón erős Gesamtkunstwerk eszméjét, ahol az építész összművészeti alkotásként tekint munkáira. Medgyaszay a magyar parasztot tekinti igazi mesterének, akitől a legtöbbet tanulta. Ebben a pontban találkozunk Otto Wagner szerkezetéről és művészi formáról vallott gondolataival, a magyar népi építészettel, valamint a preraffaelita kézművességgel és a tojstojáni népiséggel.

Úti naplói irodalmi alkotásnak tekinthetők, az ilyen szövegekből történő elemzés újabb kutatás témája lehetne. Az építészeti jellemzésként olvasva, először szokatlannak tűnhet az a komplex leírás, amit az építész megörökít útjából. Műveiben előszeretettel beszél a települések fekvéséről és történetéről kezdve a helyiakkal megejtett beszélgetésekig. Lényegében a kutató úton, mint etnográfus van jelen és ennek híven minden körülötte levő érték megragadása a cél. A tájszavakban és kifejezésekben gazdag alkotás tájékoztatja az olvasót az adott tájegység minden rezzenéséről. A finom irodalmi nyelvezet minden karakteresnek ítélt alkotást: házat, kaput, fejfát jellemez. Fontos momentum ezekben a munkákban a széles látószög, ami tükrözi Medgyaszay hozzáállását a népművészethez. Nem ragad le az építmények leltározásánál, az azt alkotót helyezi középpontba. Ezekben a leírásokban megfigyelhető az építésre jellemző precíz alázatosság, amivel a vidéki ember bizalmát elnyerve a tisztaszobáig vezetik őt minden érintett tájegységben. Amikor bejutást nyer egy „életbe”, megismeri az ott élők mindennapjait és gondolkodásmódját. A parasztember józansága a funkciók logikus kiszolgálását és az idilli életteret egyesíti és alakítja ki a maga módján, saját kezével. Mintául szolgál az útkereső építésznek, mind hozzáállás, mind módszer szempontjából.

Itt a legfontosabb „részlet” nem a térrendszerben, vagy a formakincsben rejlik. Az építész (etnográfus) számára legfontosabb lelet maga a milió. Az a „derűs józanság” ami a faragott kopjafát és a völgyben pihenő falu képét egyaránt jellemzi. Medgyaszay István ezt a kiállást akarja beemelni az egyetemes művészet közösségébe, ez válik számára az építészeti krédóvá.

2.2.5 Keleti útjai

2.2.5.1 Keleti gyűjtemények (1907)

A századfordulón élő népművészetet kutató építésztársadalom hatalmas örökséget ismerhetett fel a paraszti élet kereteit adó kultúrában. Medgyaszay István azonban nem állt meg a vidék vizsgálatánál, tovább akart menni a magyar gondolkodás és „művészet” gyökereit jelentő jellemvonások feltárásáig. Huszka József a századforduló ismert néprajzkutatója az „élő” népművészetet és a régészet által talált leleteket rokonította, elmélete kifejtéseként keletkezett a „A magyar turáni ornamentika története”⁴⁴, a „Székely ház” és számos további kötet^{45,46}. Medgyaszay törekvését többek között Huszka munkái inspirálták és alapot adtak további kutatásaihoz. Huszka munkássága kihatással volt Lechner Ödön indiai irányú érdeklődésére is, ami mutatja a kutató és az általa képviselt turanizmus népszerűségét a századeleji Magyarországon. A korban elfogadott őstörténeti elmélettel folytatott kutatások általánosnak mondhatók, ilyen irányú építészeti vizsgálatot korábban Lechnernél láthatunk. Medgyaszay keleti érdeklődése is tehát a Malonyai-gyűjtőutak során, valamint a turanizmus megismerésével erősebbé vált. A cél nem a honfoglalás előtti kultúra feltárása, hanem a történelemtudomány által nem bizonyított (a turanizmus esetében türk, perzsa, sassanida, sumér és indiai) kapcsolatok építészeti és kulturális igazolása volt. Ezt a célt szem előtt tartva utazott 1907-ben a keleti gyűjtemények tanulmányozására Németországba, Svájcba és Franciaországba. Ezen az útvonalán a már a testközelből ismert magyar népi építészet és a keleti kultúrák lehetséges párhuzamait kereste.

2.2.5.2 Egyiptom (1911)

Egyiptomi útja során a letűnt kultúrák építészetét, és azok romjain élő népi építészetet kutatja. Az utazás megerősíti őt a népi építészet elveiben, annak célszerű megoldásaiban. Az eltérő éghajlatra adott különböző szerkezeti és formai megoldások tanulságul szolgálnak építészetében.

⁴⁴ Huszka, 1930, A magyar turáni ornamentika története, Bp., 1930

⁴⁵ Huszka, 1883, Magyar díszítési motívumok a Székelyföldön, Szepsi-Szent-György, 1883

⁴⁶ Huszka, 1885, Magyar díszítő styl, Bp., 1885

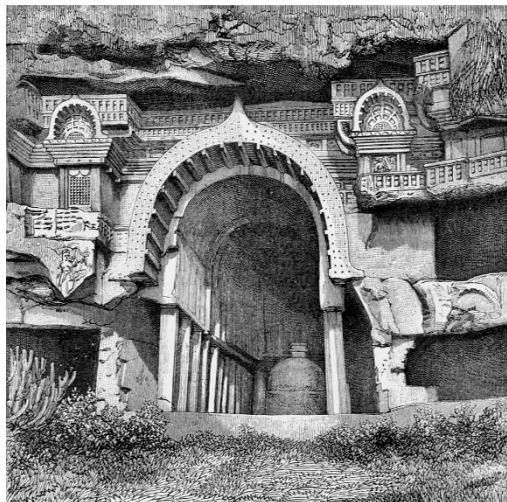
2.2.5.3 India (1932)

A két háború közötti Magyarország közvéleménye a magyar és hun nép rokonságát természetes tényként kezelte, így - a hunok által - feltételezték az indiai kapcsolódást is. Medgyaszay István barátja - az indiai kultúrában jártas - Zajti Ferenc festő, orientalista, író számos cikket és könyvet jelentetett meg a témában⁴⁷⁴⁸. Rövid idővel Medgyaszay István előtt utazott Indiába, ahol igyekezett jobban megismerni a kultúrát és kapcsolatokat épített egy magyar-indiai együttműködés reményében. Medgyaszay terveit és építészeti-technológiai gondolkodását is népszerűsítette, aminek eredményét a Bombay-ben felépítendő Irán-Turán múzeum tervezési felkérésében is láthatjuk. Az építész az indiai kultúráról csupán hun hatások hordozójaként vélekedett. Az itt élő népeket ért hódítások és az ebből következő újabb népek megjelenése egy korai multikultúra kialakulását jelentették. Medgyaszay István ebben az összetett (kultúrákat váltó) társadalomban a hun hódítások épített örökségét kutatta és olyan karaktereket keresett, amiket az

eddig gyűjtőútjaival rokonítani tudott. Hozzáállásban ebben különbözik Lechnertől, hogy ő az indiai kultúrát mérsékelt kritikával kezeli. Általános tapasztalata volt a jellegzetes pagoda-szerű tetőidom szerkesztésének elve (kettős tető), a tornác megléte és a számárhát-ív alkalmazása. Ezeket a szerkezeti elemeket hozta párhuzamba a magyar népművészet tanulságaival és a felismert kapcsolatoknak a használatára kiváló példa a Néprajzi múzeum terve és a Baár-Madas gimnázium.

12. Baár-Madas gimnázium, boltív

13. Bhaja barlang, India

⁴⁷ Zajti, 1928, A hun-magyar őstörténelem, Bp.

⁴⁸ Zajti, 1929, Kapcsolataink Indiával, Bp.

2.3 Medgyaszay és a vasbeton

„Képzeliük el, hogy a terhelés alatt a gerenda jól behajlik: ez csak úgy lehet, ha az alsó rétegek megnyúlnak, széthúzódnak, a felsők pedig összenyomódnak. Minél kevésbé enged az anyag, minél nagyobb a nyomó és egyszersmind a húzószilárdsága, annál erősebb lesz a gerenda. A vasbetongerendában tehát a felső nyomott réteget meghagyjuk tiszta betonnak, az alsó húzott rétegbe pedig belebetonozzuk a vasszalakat. Tudjuk, hogy ezeknek óriási húzószilárdságuk van, tudjuk, hogy azok a gerenda alsó rétegeit annak hosszában összehúzzák, összefogják és ily módon az alsó rétegek megnyúlásának és a gerenda behajlásának ellenállanak. Ez a vasbeton elve.”⁴⁹ írta Medgyaszay. 1907-ben kapott megbízást az építész a veszprémi színház megtervezésére és ugyanebben az évben Párizsban, Francois Hennebique, a vasbeton technológia úttörőjének irodájában vállalt munkát. Itt részletesen megismerte az anyag tulajdonságait, és itt kezdte el megtervezni a veszprémi színházat, mely hazánk első vasbeton színháza lett.

„Már a 19. században megjelentek az építészettörténet különösen jelentős építőtechnikai újításai. (...) Röviddel a vas és acél építéstechnika térhódítását követően terjedt el egy új építőszerkezet, mely a hagyományos kő- és téglaeépítményeket kiegészíthette, illetve leválthatta. E jegyben új formanyelv kialakítását is ígérte. Ezt a lehetőséget a vasbeton kínálta. (...) Versenyképessége elsősorban gazdasági és konstrukciós előnyökön múlt, de egyúttal szükség volt a különféle tudományos és építőipari szereplők támogató együttműködésére, illetve a sajtó bevonására, hogy ezáltal a szakmai közegben, de a laikusok körében is bizalomteljes fogadtatása, pozitív képzettársítása alakulhasson ki.”⁵⁰ Az új szerkezet elterjedésében és fejlődésében kulcsfontosságú szerepet játszott a korabeli szaksajtó, és az összetett személyes szakmabeli ismeretségek hálózata. A sajtóban pezsgő szakmai élet elősegítette, hogy az építészek megismerték, és „birtokba vették” az új anyagban rejlő lehetőségeket, ezáltal pedig az építészeti megformálás részévé tették. Ilyen volt többek között Hennebique Le béton armé című szaklapja 1898-tól.

Az új vasbeton építészet első nemzetközi képviselője volt Auguste Perret 1902-ben a párizsi Rue Farnklis 25. szám alatti családi háza. Az épület az elsők között használta ki a vasbeton adottságaiból következő építészeti lehetőségeket, mint a szabad alaprajz. Homlokzatain Perret szerkezeti racionalista gyökereinek megfelelően a pillérváz vertikális hatása érvényesült. Másik jelentős vasbeton alkotása az Église Notre-Dame du Raincy

⁴⁹ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁰ Kubinszky, 2017, link az irodalomjegyzékben

temploma, mely külső falai ablakokká oldódnak fel, mely a vasbeton gótika egyik csúcsát jelentik. Medgyaszay ismerte Perret munkásságát, melyről *Templomstílusok* című könyve tanúskodik, ám eddig nem került elő forrás, hogy vasbeton építészetére vajon hatást gyakorolt-e a francia építész.

Magyarországon kezdetben a beton- és vasbeton szerkezetéről szóló írások kevés számban jelentek meg, míg 1913-ban elindult a *Betonszemle* újság. Hasábjain *„beton- és vasbetonépítmények leírásával, fejtegetésével, illetve cement, cementáru és műköipar kérdéseivel foglalkozott... hogy a műszaki közönséget a legmodernebb építési mód újabb kérdéseiről tájékoztassa.”*⁵¹ Mindegyik számuk belső oldalán neves munkatársaik lajstroma volt olvasható. Az első számban megjelent negyvennégy név közül összesen csak három építész Medgyaszay István, Müller Félix és Ray Rezső Vilmos neveit találhatjuk meg. Ha megnézzük a *Betonszemle*-ben megjelent építészek által írt cikkeket, akkor szintén csak hármat találunk. Ezek az írások az *„új anyaghoz kapcsolódó új stílus kérdését boncolgatták”*⁵² Ide tartozottak Müller Félix által írt Hatezer év a szerkezeti gondolat kérdéséből, Bory Jenőtől a Művészet és vasbeton, és Gergely Jenő *Templomépítkezés vasbetonból* című szövege.

Medgyaszay István a veszprémi színház tervezése kapcsán maga is foglalkozott a vasbeton művészeti formálásával, melyről később előadást tartott Bécsben. Ez szöveges formában 1909-ben a Lyka Károly által szerkesztett *Művészet* folyóiratban megjelent *„A vasbeton művészeti formájáról”* címmel. *„A jövő építőművészetének hivatása útjában még egy nagy akadály áll: érzékeink annyi ezer éven át megszokták az eddig uralkodó anyagnak, a kőnek egyszerű és csekély szilárdságából alakult formáit. A kő szilárdságát már átérezzük, megtudjuk ítélni. A betonban és vasban működő ötször meg százszor akkora erőket azonban még nem érezzük át, nem hisszük el.”*⁵³ írja. *„Sok esztendő fog tehát elmúlni addig, amíg az új anyagokat és különös szilárdsági viszonyait teljesen átérezzük és amíg az emberek összeségére is legalább olyan irányú hatásuk lesz, mint arra a néhány alkotó művészre.”*⁵⁴ Medgyaszay kifejti a szerkezetei anyagok tulajdonságaiból eredő tektonikai megformálás fontosságát: *„A nagy korok remekművei is őszintén voltak megszerkesztve, közvetlenül, könnyen áttekinthettük az erők játékát, az építőelemek' szerepeit, de azontúl meg gyönyörködtetlek is. Szépek voltak.”*⁵⁵

⁵¹ F.Dóczy, 2014, p. 199.

⁵² F.Dóczy, 2014, p. 204.

⁵³ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁴ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁵ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

Ezt az elvet a vasbetonra is kiterjeszti: „Meg kell tehát találnunk azt a művészi formát, amely az erőknek azt az összeszövődő játékát megsejteti, gyönyörködtetve megérezékíti.”⁵⁶ Hozzá teszi az új anyag egyedi tulajdonságait ismerve: „A jövő formavilága ilyképpen lényegesen el fog ütni a múltétól. És számot kell vetnünk azzal is, hogy nagy időbe telik, amíg a klasszikus és a középkor tökéletességét elérjük.”⁵⁷

Saját alkotói tevékenysége során, mint hosszasan leírja két alapelvet talált, melyet be kell tartani a vasbeton formálásánál. „Ha a szerkezeti elemeket a lehető legkevesebb anyaggal oldjuk meg, tehát csak a húzott részekbe helyezünk szerkezeti vasat, úgy a nyomott részek keresztmetszete átlag hússzor nagyobb lesz, mint a húzott részeké. A nyomott rész tehát zömök', vaskos, a húzott rész keskeny, vékony lesz. Ez az első elvünk. Ez olyan sajátosság, amely egyedül a vasbetont jellemzi.”⁵⁸ Második vezérelvét egy szemléletes gondolat kísérlettel mutatja be: „A festő és szobrász a történet, a mozgás egyetlen pillanatát keresi ki, de mindig a legjellemzőbbet és ez az utolsó pillanatok egyike. Képzeljük el már most, hogy ruganyos anyagból való oszlopot megterhelünk és végre összerogy. Közvetlenül az előtt kissé összenyomódik, az anyag minden irányban kitérni igyekszik: kidudorodik. A hengertest kidomborodik. Ez a pillanat és ez a forma jellemzi a nyomást. Ha ruganyos anyagból való hengert széthúzunk, az elszakadása előtt kissé megnyúlik. Az anyag tömege majdnem állandó marad: tehát nagyobb hosszúságra megvékonyodik, behomorodik. Ez a pillanat és ez a forma jellemzi a húzást. Ez volna tehát a második főelvünk. (...) Az így talált második elvünk szerint a nyomott elemek, tehát a vasbetonoszlopok, a rácsos tartók felső övei domborúan, entázis-sal formálандók, a húzott elemek a kötők, a rácsostartók alsó övei stb. homorúan - negatív entázissal - formálандók.”⁵⁹ Gondolatait a veszprémi színház tervén alkalmazott formai megoldásaival illusztrálja, melyekről később részletesen szó esik.

⁵⁶ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁷ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁸ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

⁵⁹ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

Későbbi építőművészetében a fa is fontos szerepbe kerül, melyet ő a vasbetonhoz legközelebb álló anyagnak tekint hasonló tulajdonságaik miatt. Bár leszögezi: „Két körülmény azonban örökké el fogja választani a két anyag formavilágát: az egyik az, hogy a fa húzó- és nyomószilárdsága majdnem egyenlő, míg a vasbetonnál a vasszalak elhelyezése szerint a húzott rész szilárdsága tíz-harmincszor akkora. (...) A másik elválasztó körülmény az, hogy a vasbeton alakja és mérete mind a három irányban (dimenzióban) majdnem független.”⁶⁰

Bár az építész nem ejt szót róla, ám fontos tény, hogy akkoriban a betonfelületeket nyersen hagyták. Akkoriban a vasbeton újdonsága miatt a közgondolkodás ezeket a nyers felületeket vonzónak, korszerűnek tekintette. Az újdonság érték elve miatt. Sajnálatosan például a soproni színház esetében ezek a karakter jegyeket eltűntette az utókor, aki már másképp nézett ezekre.

14. Ráosmulyad, kupola

⁶⁰ Medgyaszay, 1909, pp. 30-37.

3. Épületelemzés

Az életműből kiválasztottuk a fontosabb munkákat, melyeket funkciók alapján csoportosítottunk: bérházak, templomok, középületek és meg nem valósult tervek. Mindegyik fejezetben az adott funkcióhoz tartozó, kötött szempontrendszer szerint elemeztük az épületeket kronológiai sorrendben. Minden fejezet végén a vizsgálat tanulságait összevetettük a funkcióhoz tartozó korabeli hazai építészeti gyakorlattal. Így helyezve kontextusba Medgyaszay István építészetét. Az elemzéseket kötött szempontrendszer szerint vizsgáltuk, melyek elemeit minden fejezet elején megemlítjük.

3.1 Bérházak

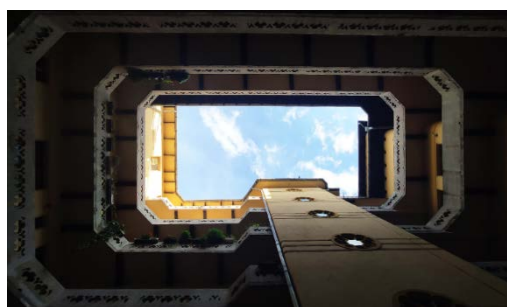
Medgyaszay István munkásságának jelentős részét teszik ki a fővárosban épült bérházai. Ezek az épületek jellemzően a két világháború közötti budapesti városfejlesztés részeként, a XI. és XII. kerület akkori határterületein épültek. Épületelemzésünket a bérházak esetében az alábbi szempontok szerint végeztük: Beépítési mód, Beépítési vonal, Szintszám, Tömeg, Tető, Kert alkalmazása, Közlekedési rendszer, Lift helyzete, Jellemző lakásalaprajz, Lépcsőház jellege, Szellőzés, Benapozás (lakás), Benapozás (kert, közösségi terek), Tengelyszám, Ritmus (A-B), Tengelyek ablakformája, Ereszképzés, Erkély, Loggia, Terasz, Homlokzati egyéb tagolóelemek, Sgraffitto/Kerámia, Vakolat, Megérkezés, Formai részletek.

3.1.1 Orlay u. 2. (1910)

Az épület a Szent Gellért térhez közel egy szűk utcára nyílik. A négyemeletes, magastetővel fedett lakóház zártudvaros, körfolyosós, úgynevezett gangos beépítési módban egy saroktelekre épült. Teljes homlokzata a beépítési vonalon helyezkedik el, amiből következik annak egyszerű tömege. Ezt Medgyaszay különböző homlokzati elemekkel tagolta, melyeket axisokban rendezve szabad ritmusban használt. A két homlokzat szimmetrikus az átforduló sarokerkélyekre és a környezetéből szokatlanul erős plaszticitásával tűnik ki: erkélyeket, pergolákat, kiugró ablakokat és tömegeket alkalmazva. Lábazati kialakítása kváderes, minden más falfelület sima, vakolt. Nyílásait fűrészelt fa nyílászkeretézéssel határolja.

15. Orlay utca 2., külső tömeg

16. Orlay utca 2., belső udvar

Az épület szintjei közötti közlekedést kétkarú -nagy orsóterű- lépcsővel biztosította az építész, cselédlépcsőt nem alakított ki. A szinteken körbefutó függőfolyosón juthatunk el a lakásokig melyek egy- illetve kéttraktusos alaprajzzal rendelkeznek. Az egytraktusos lakások a függőfolyosóra nyílvá rossz benapozással és szellőzéssel rendelkeznek, amit

17. Orlay utca 2., lépcsőház

esetenként bevilágító aknával, úgynevezett lichthoff-al segíti az építész, ami a kor hagyományos megoldása volt. A lakásalaprajzok a ház utcával határos szárnyainál kéttraktusos- míg a szomszéd épületekhez csatlakozó részeinél egytraktusú rendszert követnek. A kéttraktusos lakások közlekedő felőli részén helyezkedik el a konyha, illetve a fürdő- és cselédszoba, míg az utcai homlokzatra a lakószobák nyílnak. Minden lakás külön wc-t kapott, így eltűnik a korban jellemző szintenkénti közös illemhely. Az épület formai részletei a Medgyaszayra jellemző előregyártott vasbeton korlátelemegekben és pergolákban, illetve a párkány alatti kerámia ornamensben jelennek meg. Kiemelendők még a lépcső érkezésénél elhelyezett mérműves ihletettséggű, előregyártott vasbeton körablakok. Az Orlay utca homlokzatán található nagy méretű falükör egykor sgraffitonak adott helyet.

3.1.2 Budaörsi út 2-18.(1925)

A Budaörsi út, Alkotás utca és Hegyalja út csomópontja mellett kialakított lakókörnyezet beépítési módja felnyitott keretes⁶¹, ahol a lakótömbök által bezárt udvar kiválóan benapozott, csendes, parkos jellegű. A belső szabad tér kompozíciójának központi eleme egy szökőkutas vízfelület. Medgyaszay az öt épületből a főút melletti kettő U-tömegű, illetve a Sczweidel utca felőli hasáb-tömegű, alant tárgyalt házat tervezte. A négyemeletes magastetős házak függőfolyosós közlekedési rendszerűek, ahol a lépcsőház a középtengelyben foglal helyet. A főút felőli házakban

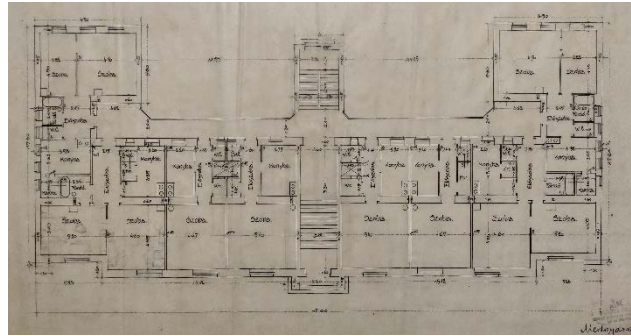

18. Budaörsi út, felső ház függőfolyosói

háromkarú lépcső található, melynek orsóterében lift kapott helyet, míg a fenti házban kétkarú lépcső biztosítja a függőleges közlekedést. Kilenc axis látható az utcai homlokzatokon (Budaörsi út), melyekre főleg az A-B ritmus jellemző, ahol az erkélyes és ablakos tengelyek váltják egymást. Sok erkély kis mérete következtében funkcionális egység helyett inkább

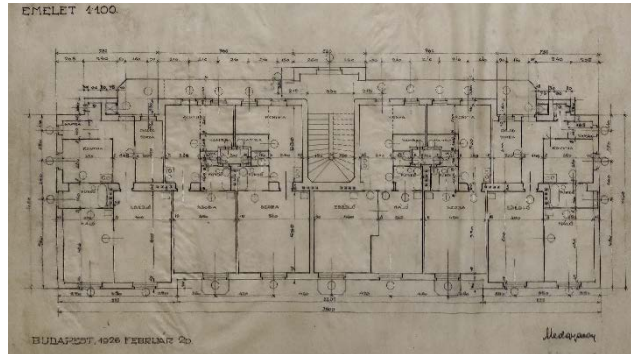
⁶¹ Meggyesi, 2009, p. 97

homlokzati tagolóelemnek bizonyul. A durva hőkörös vakolat és az ablakok parapet-, szemöldök magasságában végig futó sima sávok adják a homlokzatok vízszintes tagolását. Középtengelyre szimmetrikusan az ablakok között sgraffito képek kaptak helyet a második emeleten.

19. Budaörsi út, alsó ház alaprajza

Minden lakásalaprajz kéttraktusú, ahol a szobák az utcai homlokzatokra nyílnak. Az átlagosan 65m² alapterületű kétszobás-fürdőszobás lakások elrendezése nem minden esetben gazdaságos, például az előszobát tartalmazó alaprajzoknál a közlekedők sokszor a teljes terület 1/5-ét is kiteszik. Ez árnyalja Pamer Nóra építészről készült elemzését, ami minimális terjedelmű közlekedési terekről értekezik.⁶² Egy általános emeleti alaprajzot kiserkesztve megvizsgáltuk a kiválasztott lakás térkapcsolatait és a közlekedési terek arányát a teljes alaprajzhoz viszonyítva⁶³. Ezt leszámítva az alaprajz átgondolt, logikus elrendezésű. Általánosságban elmondható a jól átszellőztethetőség minden lakásnál, de némelyiknél szükséges volt a légakna használata. Medgyaszay a házak eresztét nagy kiüléssel faragott deszkázással gazdagon formálta meg. A homlokzatokon megjelennek az építész jellegzetes előregyártott vasbeton elemei.

20. Budaörsi út, felső ház alaprajza

3.1.3 Fadrusz u. 12. (1928)

A Bartók Béla út és a Fehérvári út közötti területen meghatározott tömb méretű keretes beépítés alapján, a saroktelken épült ház egy nagy központi udvar keretezésébe tagolódik. Az építész tágas (fél traktusmélyégű) előkertet hoz létre az Eszék utca felől. Ezzel a ház beépítési vonala részlegesen visszahúzott, ami a szomszédos épülettel való csatlakozásnál visszaugrik az utcai beépítési vonalra. Ezzel a visszahúzással egyébként szűk utcát szélesíti, javítva a benapozási és szellőzési viszonyokon. Tömege ebből következően Z-alakú. A magastetővel fedett négy emeletes lakóház közlekedési rendszere függőfolyosós, a liftház additív módon csatlakozik az épülettömeghez. A folyosó korlátja kivételesen módon kovácsoltvas szerkezet.

⁶² Pamer, 2001, p. 114.

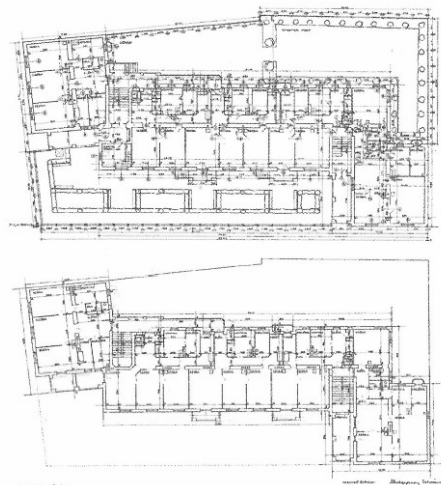
⁶³ Bérházak, p. 38

A lépcsőházban az orsótér hiányát az építész, vertikálisan végig futó kovácsoltvas szalagmotívummal próbálta pótolni. A homlokzatok ritmikus tengelyosztással rendelkeznek, ahol a B-tengely -az egymás felett lévő loggiákat tömbösítve- kiugratott tömegként hat. A lábazati falszakasz erős plasztikájú, vízszintes sávozással tagolt. Az

21. Fadrusz u. 12. , utcai látvány

ablakok szemöldök és könyöklő magasságában végigfutó falsáv, illetve a szintek közötti falmező alkotta mezők felülete hőkörös. A szemöldök magasságában megjelenő falsáv nincs kapcsolatba a loggiákkal. A magastető eresze deszkázott, takarásában tengelyenként négy kerámiadísz helyezkedik el. Az A-tengelyekben az első emeleti szabad mezőkben sgrafitto képek találhatóak. A bérház egyik lakóegységének alaprajzát a 22. kép alapján

22. Fadrusz u. 12. , alaprajzok

kiszerkesztettük. Itt meg kell említenünk, hogy a terv és a mai állapot közlekedési rendszer szempontjából eltérő. A vizsgált lakás 3+1 szobás, a fürdő két helységből elérhető, melynek ablaka elé érdekes módon a szomszéd lakás erkély nyúlik. Az egyik szoba a fürdőn vagy a szomszéd szobán keresztül közelíthető meg. A két traktusú alaprajzi rendszer jó benapozási és szellőzési tulajdonságokkal rendelkező lakást eredményez, bár igen nagy belső közlekedőfolyosókat használ. Ezek számára a két homlokzat kellő megnyitást biztosít, ahol az egyik szoba kellő nagyságú erkéllyel rendelkezik melyen megjelennek Medgyaszay vasbeton elemei is. Itt egyfajta formalizmus jelenik meg, ami a loggiák dongafedése és a belső tér síkmennyezete közötti feszültségben nyilvánul meg.

3.1.4 Kiss János altábornagy u. (1929)

Medgyaszay a tömböt három felnyitott keretes beépítésű tömeggel építi be a Kiss János Altábornagy utcában. A három oldalról körbeépített beépítésű tömböt a Margaréta utca felől nyitja meg. Az épületek beépítési vonalát fél traktussal visszahúzva tágas előkertet nyert a Kiss János altábornagy utca felől, akár az Eszék utcai házánál. Viszont az Eszék utcától eltérő módon, az előkert a bejárat előtt visszahúzódik és helyére a kiszélesedett járda kerül, ami teret ad a megérkezésnek. Mind három ház négyszintes és ebből kettő C-alakú, egy pedig a sarok helyzet miatt a Németvölgyi úthoz igazodva torzított C. Az épületek összetett tömegűek, magastetősek, mellyel az építész törekedett kiaknázni a telek jó benapozási adottságait. A házak között egy traktus széles kertet hagyott, melyeknek benapozás szempontjából fontos szerepe van, megadva a helyszínt a lakóközösség életének is. Minden épületben négy fogatolt lépcsőház található a sarkokban, melyek egy nagy közös udvarról nyílnak. Ezeknek a megközelítése nem praktikus, mivel a lépcsőházak bejáratai kültérből nyílnak. Ebből következően a Kiss János altábornagy

23. Kiss János altábornagy u. belső udvar

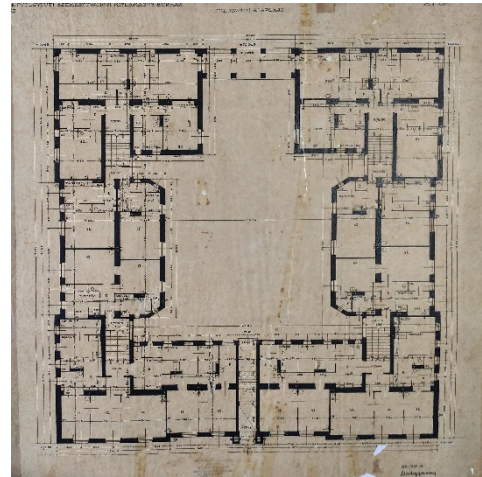

24. Kiss János altábornagy u. ereszképzés

utca felől érkezve a belső téren áthaladva ismét fedetlen közlekedőn érhetjük el a zárt lépcsőházakat. Ezeket az udvarokat közvetlenül a Margaréta utcáról közelíthetjük meg. A közlekedési rendszer további hiányossága, hogy a Németvölgyi út, illetve a Böszörményi tér felől nem kaptak az érintett házak bejáratot. A lépcsők kétkarúak orsótér nélkül, ahol a már említett vertikális kovácsolt vas szalagmotívum is megjelenik. Homlokzataik kialakítása egységes, tengelyesen szimmetrikus. Többfajta erkély és loggia tagolja őket, a főhomlokzataikon összetett axiális ritmus fedezhető fel. A tengelyek ritmusa a Böszörményi tér felőli két tömeg főhomlokzatán A-B-A-A-C-A-C-A-A-B-A mintát követ: 'A'-sima ablakos tengely; 'B'-kiugró, tömegesített loggia; 'C'-különálló kis-erkélyes tengely. A Németvölgyi út felőli tömeg Kiss János altábornagy utcai homlokzatán A-B-A-D-A-C-A-C-A-D-A-B-A mintát követ, ahol a 'D' a hagyományos homlokzatba visszahúzott loggia.

A lábazat minden esetben rusztikus kő kváderrel kialakított, míg a már megszokott hőkörösös vakolat-architektúrát mindegyiken más-más mintázatban alkalmazza.

Lakóegységeként jellemző az udvari homlokzatra nyitott kiszolgáló helységek és az utcai homlokzatra szervezett lakószobák sora. Ez a megoldás a kéttraktusos függőfolyosós rendszernek a fogatoltba való átmenetéseként is értelmezhető. Jó szellőzési tulajdonságok mellett néhol szükséges még a kis keresztmetszetű szellőzők alkalmazása, melyek már helytakarékosabbak és korszerűbbek voltak a korábbi légaknáknál. Az ereszt vakolt, a Böszörményi tér felőli tömegnél deszkázott kialakítású, takarásában tengelyek között 3 darab kőkonzolt helyez el. A sgraffitto és a vasbeton motívum ezeken a terveken is megjelenik.

25. Kiss János altábornagy utca, alaprajz

3.1.5 Szabolcska Mihály u. 9. (1931)

A Fadrusz utcához közeli épület szintén keretes beépítés része, ami egy nagy központi udvar határolásában vesz részt. A beépítési vonal alapján három szakaszra bontható a tömeg és a homlokzat is, mivel fél traktus mélységben a középső tömeget a bejárattal visszahúzza és az előkerten keresztül juthatunk be a lépcsőházba. A kétkarú lépcső orsótér nélküli a már megszokott vertikális szalagmotívummal. Közlekedési rendszere függőfolyosós, a liftház kültéri additív tömegként kapcsolódik a lépcsőházhoz. Alaprajzi rendszere az ismert kéttraktusú elrendezést

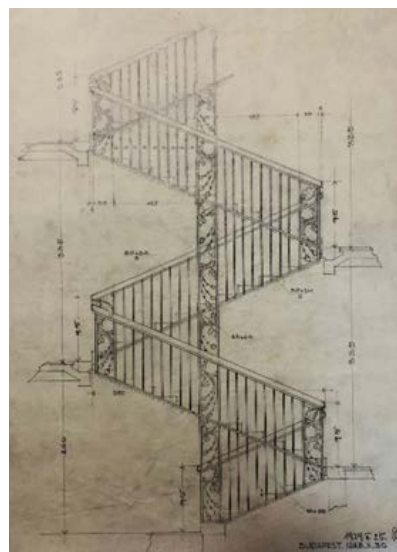

26. Sz. Mihály u. utcai látvány

mutatja, közlekedő oldalon kiszolgáló-, utcai oldalon lakóhelyiségekkel. A nagy méretű belső udvar és az utcai homlokzat együttesen elégséges szellőzést és kellő megvilágítást biztosít, a szellőzést azonban kis keresztmetszetű légaknákkal segíti. Az utca felé nyitott U-alakú tömeg magastető, homlokzata szimmetrikus és a negatív sarkokban visszahúzott erkélyekkel tagolt. A középső tengelyeket összevont erkéllyel emeli ki az első emeleten, a sarkokat armírozással erősíti meg. Az ereszalja ez esetben vakolt, erős kiülésű.

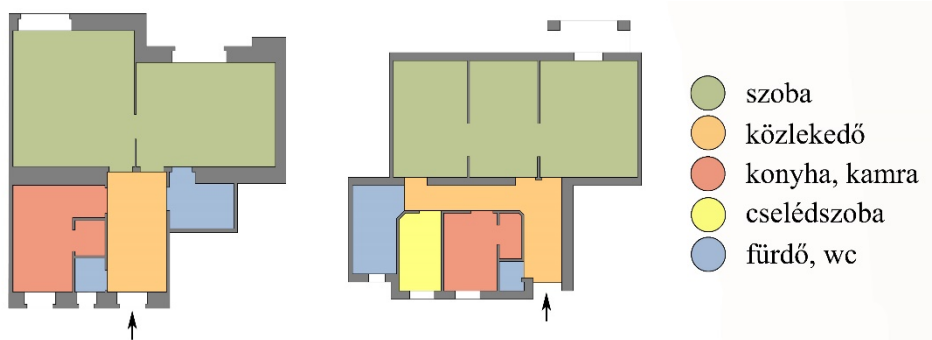
3.1.6 Értékelés

Medgyaszay István bérházai a szabályozások által meghatározott beépítési mód szerint telepítettek. Közlekedési rendszerük és az ebből következő lakásalaprajzok a 19. századvégi sémákat hozzák. Ekkor a bérházépítési gyakorlat a kéttraktusú séma-szerű alaprajzra törekszik. A lakások fogadóterét (hall) a belső traktusba helyezi, a szobák ebből a helyiségből nyílnak. A korai bérházépítés sablon-szerű rendszerére jó példa lehet Gschwindt-ház⁶⁴, melyet az említett az utcai két traktus és az udvari egy traktusos szárny tiszta megjelenése, a cselédlépcső és a szintenkénti illemhely megléte jellemez. Az építész is függőfolyosós és körfolyosós

27. Lépcsőterv

rendszereket tervez, ahol minden lakást a közlekedőről közelíthetünk meg. A kétkarú lépcsők kevés esetben rendelkeznek orsótérrel, ami a lépcsőház átlátását biztosítaná. Ezt az átlátást egy vertikálisan végigfutó kovácsoltvas szalagmotívummal próbálja pótolni.

28. Budaörsi úti lakásalaprajz

29. Fadrusz utcai lakásalaprajz

Alaprajzaiba az utcai szárnyakon kéttraktusúak, belső oldalon a közlekedő felől a kiszolgáló helyiségeket míg az utcai homlokzat felől a lakószobákat helyezi el. Elemezve budaörsi úti lakásait a közlekedő helyiségek gyakran nagy alapterületet foglalnak el, melyek bevilágítottága csekély mértékű. Ez a tulajdonság többnyire az egész kor hagyományos bérházépítészetét jellemzi. A lakóegységek benapozottságát döntően a már említett beépítési mód határozza meg. Adottságait az építész igyekszik javítani a kiugró ablakszerkezetekkel, loggiákkal és erkélyekkel. Ezek az építészeti eszközök a belső tereket is változatossá teszik.

⁶⁴ Sisa, 2013, p 510.

A szellőzést és világítást légaknával (lichthoff) támogatja meg, amennyiben a lakások csak egyoldali megnyitást kaptak, de ezt a megoldást igyekeznek kerülni. Ezek helyett kis keresztmetszetű szellőzőket, illetve építészeti eszközöket (homlokzati felület növelése) használ. Ez a kor színvonalát hozza.

Homlokzatképzése minden esetben hálós, szimmetrikus, legtöbbször törekedve egy adott ritmus használatára. A már említett homlokzati elemeket előszeretettel tömbösíti, kiemelve az axist a síkból, amíg a másik tengely tartja a homlokzati síkot. Ezzel Medgyaszay homlokzati kontrasztot hoz létre. Utóbbiakban jellemzően négyzetes, közép-felnyíló ablakok kapnak helyet a homlokzati síktól kissé visszahúzáva, mely a kapcsolt gerébtokos ablakszerkezet alkalmazása során keletkezett kávamélységből következik. Az ablaknyílások keretezését elhagyja. Ezeken a házain minden esetben magastetőt alkalmaz, melyek formálása népi ihletettségű (egyszer megugratott tetősík). Ugratott tetőit igyekeznek tovább tagolni tetőablak-felépítményekkel⁶⁵ Az ereszkialakítás általában erős kiülést mutat, melyet deszkázással vagy vakolással díszít. Takarásában gyakran használ az ereszt díszítése céljából kőkonzolokat, kerámia díszeket vagy egyéb tagoló elemeket. A homlokzat felületét hóbörcsös vakolat-architektúrával tagolja, hangsúlyozva ezzel az épület horizontalitását. Az említett tagolással a kiemelt loggia-szakaszok szerkezeti vonalai sokszor nem összehangoltak. További díszítő elemként előszeretettel alkalmaz sgrafitto képeket. A lábazati falszakaszt erősebb plasztikával formálja meg kváderkő és vakolat alkalmazásával.

Ha a szabályozás megengedi, előkertet helyez az épület és az utca közé, a belső kerteket pedig igyekeznek közösségi fórumként kezelni. A megérkezést pilonokkal, előkert visszahúzással és a bejárat kiemelésével komponálja.

A szerkezeti részletekben megfigyelhetjük a gondos tervezés eredményét, amit a kor szerkezeteinek újragondolásában láthatunk. A függőfolyosó konzolos (hátrakötő fémszerkezet nélküli) kialakítása, valamint a kovácsoltvas kerítés támasz nélküli megoldása jól szemlélteti az építész hozzáállását a tervezési feladatokhoz. Korai munkásságában mutatható ki leginkább az innovatív szándék, amit terveinek kialakításánál saját szabadalmaiban láthatunk. A foglalat nélküli izzólámpa (1908), a pánikzár (1908) és a saját szerkezetű előregyártott vasbeton mennyezet (1910), bizonyítja szerkezeti találékonyságát.

⁶⁵ Pamer, 2001, p. 113.

Medgyaszay István bérházépítészetét amennyiben összevetjük kortársai munkásságával, láthatjuk az őt jellemző konzervatív szemléletet. Az 1920-as évek még historizálásba hajló stílusát követően az 1930-as években elkezdett hazánkban is megjelenni a modern építészet hatása. Ennek eredményeképp egyre több modern bérház épült,

30. OTI bérházcsoport, Bp., 1934

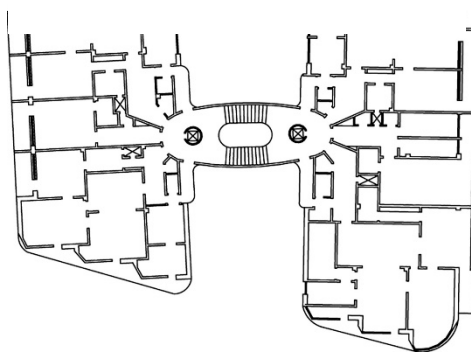
melyek a beépítési módot megreformálták, jellemzően elhagyva a történeti homlokzatképzés elemeit, ezekkel előtérbe hozták a funkcionalizmust. Az alaprajzokban a korábbi két traktusra épülő rendszer finomodik és összetettebbé válik⁶⁶. Sokkal gazdaságosabb, funkcionalista alaprajzú lakások épülnek.

Első jelentősebb budapesti példa, az 1933-ban épült OTI bérházcsoport melynek beépítési módja a benapozás alapján lett kialakítva. Purity homlokzatai erős vízszintes tagolással rendelkeznek, tágas, jól használható erkélyek, szalagablakok és lapostető jellemzi. Megemlíthetjük a kor új bérházai közül a Bartók Béla út 64-et is, valamint az Átrium-házat Kozma Lajostól. Talán a magyar modernizmus legszebb példája a Hofstätter-Domány tervezte Margit krt. 15. (Elektromos művek bérháza, az úgynevezett dugattyús ház).

31. Dugattyús ház, Bp., 1937

Ha az előbb említett épületek fényében tekintünk Medgyaszay építészetére, láthatjuk, hogy a kor igényeinek változásait nem követte le. Az alapvetően jól működő épületei kontextusba helyezve mutatják meg azt a tényt, hogy az építész nem kísérte figyelemmel a kor aktuális építészeti áramlatait. Ebben a tényben magyarázhatjuk építészeti stílusának elszigeteltségét.

32. Dugattyús-ház, alaprajz

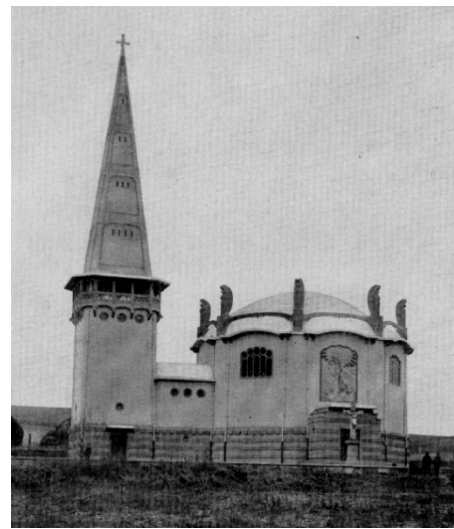
⁶⁶ Pamer, 2001, p. 130.

3.2 Templomok

Medgyaszay István jelentős számú templomtervvel rendelkezik, melyeknek időbeni keletkezése több mint 20 év tervezőmunkát ölel fel. Így ebből a szempontból is érdemes elemezni az építész munkásságát, amit jelentősebb, megépült tervein végig haladva jellemzünk. Épületelemzésünket a templomok esetében az alábbi szempontok szerint végeztük: Alaprajzi rendszer, Anyaghasználat, Szerkezeti rendszer, Szószék és oltár, Tájolás, Tengelyszám, Közösségi tér, Kapcsolódó épületek, Ablakformák, Ereszképzés, Homlokzati egyéb tagolóelemek, Sgraffito/Kerámia, Vakolat, Megérkezés, Formai részletek, Belső tér, Egyéb.

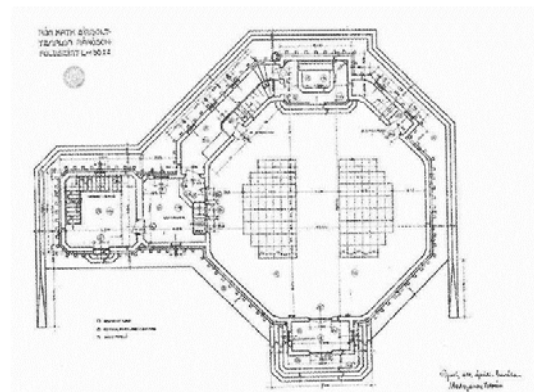
3.2.1 Rárósmulyad (1910)

1910-ben öt hónap alatt épült meg első temploma, amiben Magyarország első vasbeton szerkezetű templomát is tisztelhetjük. Az épület egyszerre funkcionál a település egyházaként és a megbízó Kőrffy Rudolf családjának kriptájaként is. Megrendelői kérésre a ház a falu szélén, temetője mellett fekszik. Telepítése a karcsú arányú telek miatt az utcával párhuzamos, így a megérkezés a kompozíció keresztengelyén történik. Ez a gesztus jellemzően a protestáns liturgiai terekre jellemző, ami ellentmondásban áll a római katolikus liturgia köré épített térrendszer elveivel. Mint azt később láthatjuk, ez a belső térben is érezteti hatását.

33. Rárósmulyad, külső kép

A településszövetben elfoglalt periférikus helyzet és a temető közelsége világossá teszi számunkra a sírbolt funkció elsőbbségét a plébániatemplom rendeltetéssel szemben. Ez megengedhetné a centrális tér alkalmazását, azonban a tengelyek hierarchiáját vizsgálva megfigyelhetjük a bejárat-szentély vonalának elsőbbségét.

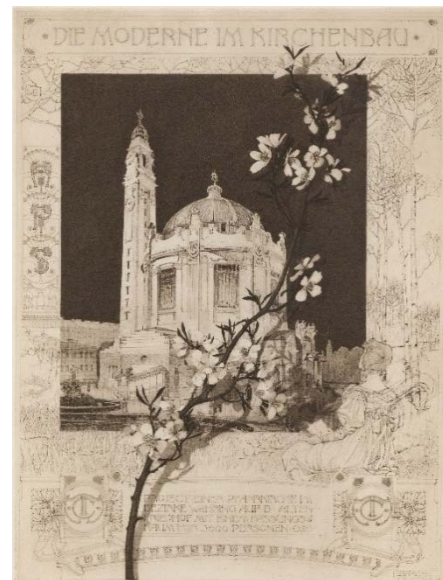

34. Rárósmulyad, alaprajz

A szentély tengelyére merőlegesen helyezkedik el a nyaktagban kialakított karzat és alatta a harangtoronyba vezető átjáró. Ez újabb tengelyt ad a térnek, mivel az ellenkező oldalon a Kőrffy család számára készített, kiemelt padot tervezett az építész.

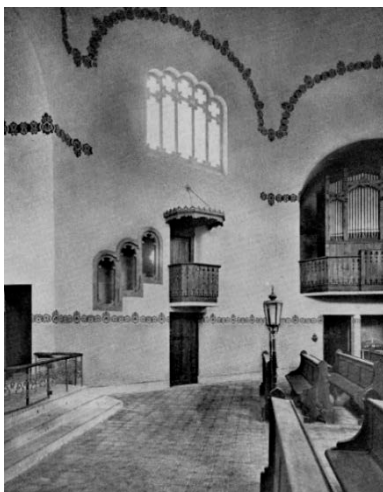
Megemlítendő az a tény, hogy az eredeti padozat-rende­zés nem határoz meg keresztfolyosót a térben, emiatt ez a kereszt­ten­gely erőtlennek bizonyul. A tér enyhe haránt­ten­gelyeként működő irány, a szakra­lis ten­gely hangsúlyát gyengíti. A nagy felületű ablakok átlós ten­gelyű elren­de­zése, a haránt­ten­gely és hossz­ten­gely közötti feszültséget oldja, ezzel erősítve a tér centrális jellegét. A fő­ten­gely hangsúlyát a szentély térbővületével igye­k­szik a liturgia számára lineáris­sa alakítani.

Tömegalkotása egy ten­gelyre fűzött centrális tömeget és haránt­ten­gely mentén kapcsolódó templom­tor­nyot mutat. Ebben Otto Wagner 1898-as währing-i (Bécs) templom­ter­vét⁶⁷ fedezhetjük fel. A fő­ten­gely élszedett sarkait enyhén sudarasítja és cikkelyes boltozattal zárja. Ez korát megelőző szerkezeti és technológiai újításokat hozott.⁶⁸ A kupola eresze konzolokkal gyámolított, kis kiülésű, a szobroknál visszaugratott. A torony (sarkainál szintén élszedett, sudarasodó hasáb) a Kalotaszegi előkép⁶⁹ vasbetonban megformált mása. Az oktagonális tömeg pártázata­ként, előregyártott mívés vasbeton abroncsok kapaszkodnak

35. Währing-i templom terve

össze, melyek csatlakozásain angyalszobrok állnak. Ezek előképeként tekinthetünk a Wagner által tervezett steinhof-i (Bécs) Szent Lipót templom⁷⁰ főhomlokzatain álló angyalszobrokra.

36. Ráosmulyad, belső kép

A homlokzat tagolásában szerepet kapnak a térkompozíció fő­ten­gelyében (a tömegkompozíció kereszt­ten­gelyében) elhelyezett kis additív tömegek. A jelentős magasságú, durva felületű látszóbeton láb­za­zat állandó motívumként körbefut, amely kontrasztban áll külső falfelület sima, sárgás színével. A bejárat felett rózsaszín árnyalatú sgrafitto kép található. Tagolóelemként említhetjük a mérműves ihletettsé­gű elnyújtott, félkör záródású ablakfelületeket és a hasonló karakterű kis körablakokat is.

⁶⁷ Kerégyártó, 2012, p. 25.

⁶⁸ Vető, 2010

⁶⁹ Ld.: Népi hatások, p. 18.

⁷⁰ Kerégyártó, 2012, p. 58.

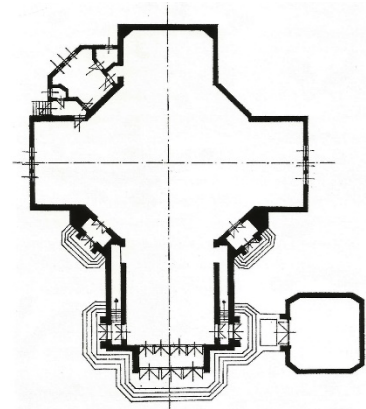
A kripta a szentély alatt kapott helyet, melyet két irányból közelíthetünk meg. A kiszolgálóhelyiségekhez tartozó közlekedők transzparens megjelenésűek, megmutatva a belső tér felé azoknak rendszerét. A térben megfigyelhető középkori puritánsága és a kora reneszánsz geometriája.⁷¹ A belső élek lekerekítése és a fehérre festett falfelületek légies teret alkotnak. A nyaktag térbővületében elhelyezett orgona, biztosítja a tér zavartalan átláthatóságát.

3.2.2 Ógyalla (1912)

Az Ógyallán épült templom sok ponton párhuzamba állítható a Rárosmulyadi templommal mind tömeg, mind térszervezés szempontjából. Viszont az előzővel ellentétben az épület a településszövet központjában fekszik. Telepítésében a környezetével való viszony a meghatározó, míg a tudatos tájolása háttérbe szorul, tehát fontosabb a településszövetbe való illesztés. Tömegkompozíciója ismét külön álló elemek additív kapcsolataként jellemezhető. A görög kereszt alaprajzú tér négyzetes központi terét oktagonálisá alakítja, és a kalotaszegi ihletésű sudarasodó torony ettől a tömegtől harangtorony szerűen oldalra húzva jelenik meg. Kettejük közt egy átmeneti tér teremt kapcsolatot. Magastető fedí az épületet közepes eresz kiüléssel, melynek központja a lanternás, tört tetősíkú oktagonális tető, melyhez sima vagy népes hatású csonka kontyolt nyeregtetők csatlakoznak. Homlokzati kialakítás a komplex tömeg miatt további tagolást nem igényel, magas félköríves záródású hármás ablakok, sima felületek és vékony lábazati szakasz jellemzi. Egyedüli díszítő eleme a bejárat feletti oromfalat kitöltő sgrafitto.

37. Ógyalla, külső kép

38. Ógyalla, alaprajz

⁷¹ Potzner, 2004, p. 114.

39. Ógyalla, belső kép

Belső terét két eltérő hangsúlyú tengely határozza meg, melyek közül az erősebb, a liturgia irányát hangsúlyozza. Az oktagonális központi teret kettő-kettő számú íves záródású karéjjal bővíti. Három karéjban faszerkezetű karzatokat helyezett el az építész. Ráosmulyadhoz hasonlóan itt is puritán a tér karaktere és központi teret egy hatalmas függesztett fa mennyezet fedti. Itt látható először Medgyaszay közeledése a faszerkezetű építés felé, mely a részletképzésekben is nyomon követhető. Díszítések egyedül a szerkezeti szerepet játszó fa elemeken jellenek meg kint és bent is a mellvédek és oszlopfelek esetében. Ezeknek formavilága a népiépítészetet és klasszikus ión oszloprendeket veszi mintául.

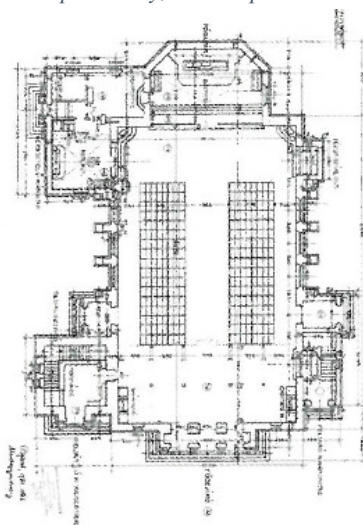
3.2.3 Püspökladány római katolikus templom (1921)

A templom a város egyik fókuszpontjában helyezkedik el, a település szövetbe illesztve, emiatt a nem tájolt. Tömege egyszerű hosszházas, hozzá csatlakozó kisebb tömegekkel, ahol a kiszolgáló funkciók kapnak helyet. Kalotaszegi mintára épült tornya a fő tömeg mellett áll, oldalsó helyzetben. Egyszerű nyeretető fedti a templomtér tömegét, míg a harangtorony háromszor tört tetősíkú toronysüveggel koronázott. Eredeti állapotában a toronytestnél a süveg arányaiban magasabb volt, amit erősített a csatlakozásnál lelogó deszkázat, mely középkori erdélyi hatás. Összeségében a homlokzatok egyszerű vakolt felelülletekkel, félköríves záródású nyílásokkal és vékony lábazati szakasszal írhatóak le. Két oldalt kisméretű támpillérek tagolják a homlokzatot. Egyedüli homlokzati díszítő eleme a bejárat feletti sgraffito kép.

A templom egyhajós, lineáris térszervezésű, a liturgiának megfelelően. Belső terének egyetlen markáns gesztusa a koporsó szerű faragott fa mennyezete, mely összefüggésbe hozható Kós Károly zebegényi templomával (1908-10). Szentélye egy íves formálású cikkelyes sekélyebb térbövével csatlakozik a főhajóhoz.

40. Püspökladány, külső kép

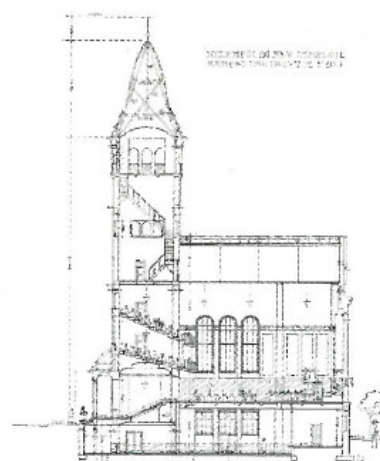
41. Püspökladány, alaprajz

3.2.4 Kelenföldi református templom (1929)

Budapest újonnan kiépülő városnegyedének egyik tervezett csomópontjára nyíló épületegyüttes központi elemeként épült a Kelenföldi református templom, a református egyház tulajdonában levő két bérházzal. Ebben az esetben is a városi szövetbe illeszkedés és a beépítési mód határozta meg a telepítést. A kompozíció tömegalakítása a szegélybeépítésbe tagozódik. Fő eleme a templom, melyhez két oldalról árkádsorral kapcsolódnak a szimmetrikus két utcára néző bérházak. A torony helyzete kivételesen a templom középtengelyben áll, haránttömegbe visszahúzza helyezkedik el, jellegében Kalotaszeget hordozza. A toronysüveg többször tört ereszvonalú, kis felépítményekkel tagolt forma, mely összehatását tekintve pagoda-szerű tetősíkokkal jellemezhető. A torony eresze kis kiülést mutat, azonban gazdag plaszticitással kialakított. Ezt követi a templomtér egyszerű tömege, melynek fedése nyeregteretűvel megoldott.

42. Kelenföldi templom, külső kép

43. Kelenföldi templom, hosszmetset

A bérházak az előző fejezetben kifejtett, Medgyaszayra jellemző elemeket mutatják, függőfolyosós közlekedési rendszerrel és kéttraktusú alaprajzokkal rendelkeznek. Homlokzatképzésükben hasonló karaktert mutatnak a templom homlokzatával. A templomot kváderköves armírozás keretezi, az üres faltükrök höbörcsös vakolatúak. A megérkezés oszlopos tornác jellegű előtérrel kialakított, ahol a vasbeton szerkezetet szabadon formálja az építész. Az oszlopok sudarasítása, a fejezetek egyéni formálása és az architráv pergola jellegű kialakítása sajátos arculatot köcsönöz az átmeneti térnek. A templomtér félszint-eltolással az utcaszint felett helyezkedik el, helyet adva ezzel az alagsorban a közösségi térnek. A belső kert terepszintjét valamivel az utca szint alatt helyezi el, kellő megvilágítást és közvetlen kapcsolatot biztosítva az alagsori térnek, amelyre Medgyaszay színházteréknél hivatkozott.

Az alsó színháztér, a templomtér és annak két szintes karzata a haránttömegben lévő két lépcsőházon keresztül közelíthető meg. A bérház első emeletén kialakított parókia árkádsoron keresztül, egy közvetlen folyosóval csatlakozik a templomhoz.

A tér a református liturgia szerint a Mózes széket és az úr asztalát helyezi a középpontba. A liturgia és a hívők közvetlen kapcsolatának érdekében Medgyaszay István törekedett arra, hogy a tér minden pontjából jól látható legyen a szertartás menete. Ezt építészeti eszközökkel szolgálva a karzatok meredekségének növelésével érte el. Belső terének karakterét a fehér falfelület, a faragott kazettás sík famennyezet és karzatok, valamint a nagy felületű mérműves ihletettséggű ablakok adják. A mennyezetről lelógó csillárok a Wagner-i szecessziót juttathatják eszünkbe.

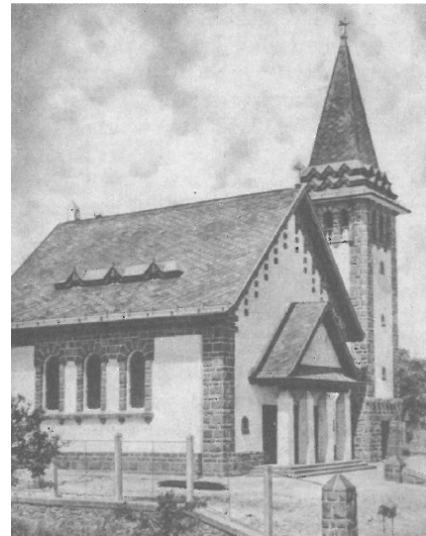

44. Kelemföldi templom, templomtér

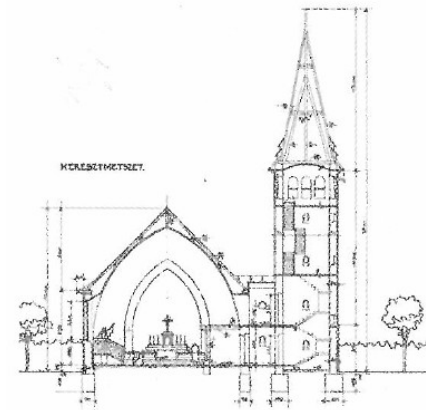
3.2.5 Balatonalmádi (1931)

Medgyaszay a templomot a település szövetbe tervezte, közel a Balaton parthoz. Hagyományos nyeretetős fő tömeg, és erősen elválasztott harangtorony alkotja a tömegszervezést. A templom tornya a kelemföldi példához hasonló karakterében: balatoni vöröskő armírozással keretezett sarkok, höbörccsős faltükrök, és háromszor tört díszes toronysüveg jellemzi. Azonban nagyobb ereszkülésű és annak takarásában szerényebb formai kivetülés látható. Fő homlokzata előtt egy timpanonra emlékeztető vasbeton oszlopokkal gyámolított ácsszerkezet, portikusz áll. A sudarasodó vasbeton oszlopok fejezete pontszerűen záródó, melyre a könnyű fargaott fa szerkezet ül fel szelemenekre támaszkodva. Medgyaszay a fő tömeg összes homlokzatát keretezte.

A templomtér hosszázás, egyhajós tér, melyhez a szentély csúcsíves, két oldalt megvilágított térbővülettel kapcsolódik, míg vele szemben faszerkezetű karzat foglal helyett. Érdeemes megemlíteni, hogy az építész eredeti terveiben a főhajó lekövette volna a szentély csúcsíves záródását. Ezzel ellentétben ma kazetás, faragott sík famennyezett díszíti a teret. Enyhén csúcsíves színes ólomüveg ablakok engedik be a fényt. Az építész ennél a munkájánál a kertet is megtervezi.

45. Balatonalmádi, külső kép

46. Balatonalmádi, keresztmetszet

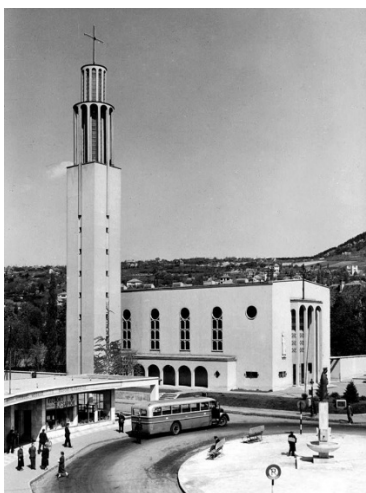
3.2.6 *Értékelés*

Medgyaszay István templomépítészetének kezdetét az erős Wagner-i hatás jellemezte.⁷² Korai terveinél a centrális térszervezés volt jellemző, ám később a hagyományos lineáris térrendezés felé fordult. 1942-ben megírta *Templomstílusok* című kötetét, melyben lejegyezte templomtervezéssel kapcsolatos alapelveit.

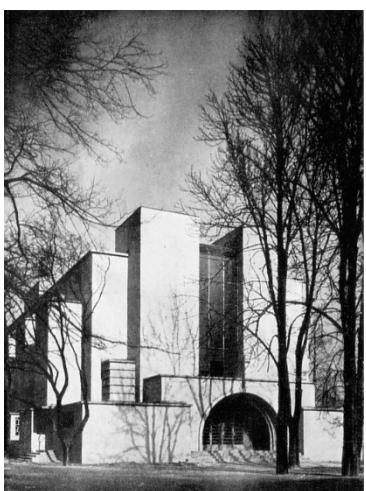
A római katolikus templomok keletelését minden esetben elhagyja. Tömegformálásában egyik legsarkalatosabb pont a magányos templomtorony tervezése, melyet az építész rendszerint a kalotaszegi mintára formál. Igyekszik a legtöbb esetben a tornyot függetleníteni a ház tömegétől. Ebben egyrészt a református hagyományt fedezhetünk fel, mivel II. József idején a protestáns felekezeteknek nem volt szabad tornyos templomokat építeni. Másodsorban ebben a gesztusban feltételezhető a kortárs olasz építészet hatása is ami a Pasaréti ferences templomban valamint a balatonboglári katolikus templomban láthatunk. A harangtorony süvegét igyekszik székely karakterrel kialakítani és tagolóelemekkel oldani. Alapvetően hagyományos geometrikus elemeket használ a tömegképzésben, ami minden esetben magastetővel fedett és sok esetben él az ereszt megformálásában rejlő lehetőségekkel is. Homlokzatképzése építészete előrehaladtával egyre konzervatívabbá vált, megjelentek az egyre erősebb keretezések és sarok-armírozások és megjelenik a felületek vakolat-textúrával való tagolása is. Első templomától kezdve utolsó tervéig jelen van a bejárat felőli sgrafitto és a lehetőség szerinti átmeneti- vagy előtér. Ablakformáinak mérműves kialakításai egyszerűsödnek és ezt a folyamatot figyelhetjük meg a rárosmulyadi és a balatonalmádi ablakok különbségében.

Templomterei kifejezetten puritánok, jellemzően nagy fehér falfelületeket alkalmaz kevés díszítéssel. Ógyallát követően állandó elemmé válik a gyakori fa mennyezet és a fa szerkezetű karzatok alkalmazása ami kontrasztot képez a csupasz, világos falfelületekkel. Wagner-i hatásként emelhetjük ki a templomtér átláthatóságára és az akkusztikára irányuló gondos tervezést. Többek között ezért is kerül a térben megjelenő pillérek és egyéb szerkezeti elemek. *Templomstílusok* című munkájában kiemeli a kellő bevilágítottsághoz szükséges falnyílások méreteit és azoknak megfelelő elhelyezését. Továbbá kihangsúlyozza az épületet körülvevő kert rendezésének fontosságát és általa vallott szabályait.

⁷² Déry, Merényi, 2000, p. 156.

47. Pasaréti templom, Bp., 1934

48. Városmajori templom, Bp., 1933

49. Szent Imre templom, Bp., 1938

Részletképzései kezdetben előregyártott vasbeton elemek formálásában nyilvánult meg, majd a vasbeton alkalmazása terén elért tapasztalatai és eredményei Ógyalla után háttérbe szorulnak. Helyette a fa szerkezeti elemek népi ihletettséggű faragásában nyilvánul meg a díszítés iránti igénye.

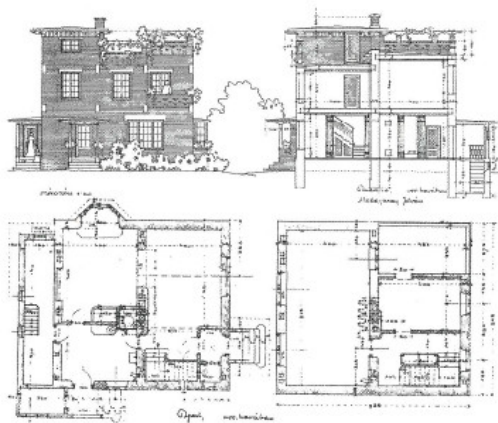
Medgyaszay István templomépítészetét nehéz kontextusba helyezni. Magyarország két világháború közötti és az azt megelőző szakrális építészetében a historizmus mindvégig jelen volt, de mindeközben már megjelent az új építészet iránti szándék. Ebből is láthatjuk a kor hazai építészetében jelen levő erős stíluspluralizmust. Az építész Balatonalmádi temploma (1931) után munkásságában erősen háttérbe szorul ez az épülettípus. Ennek fényében érdekes tény, hogy nem sokkal utolsó temploma megépülése után készülnek el az első hazai teljesen modernista templomok: városmajori templom (1933) és a pasaréti ferences templom és rendház (1934). Újító szándékú tervek templomaival párhuzamosan is készültek, ahol kiragadható az ógyallai katolus templom (1912) és Árkay Aladár Fasori református templomának (1911-13) párhuzama. Itt a belső terek kialakításánál Medgyaszay konzervatívabb hangnemet üt meg. Fontos leszögezni azt a tényt, hogy a hazai szakrális építészetben megjelenő újító szándékok messze nem voltak elfogadottak a társadalom közében⁷³. A historizmus a második világháborúig bezáróan továbbra is erősen jelen volt a hazai építészetben, amire kiváló példa Kotsis Iván zalaegerszegi ferences- és Wälder Gyula 1938-as Újbudai Szent Imre temploma. Így láthatjuk hogy Medgyaszay István építésze egy sajátos, a népi motívumokkal gazdagított, térszerkezetében és tömegformálásában a hagyományokat követő irány a kor szakrális építészetében. Medgyaszay István templomtervei nem voltak maradiak, de nem is tartoztak az újító épületek közé.

⁷³ Pamer, 2001, p. 153

3.3 Lakó- és középületek

Az építész 50 éves pályafutása során megépült házai közül azokat soroljuk fel ebben a fejezetben, melyek tágabb értelemben középületnek minősülnek. Aprólékosabb felosztásuk indokolatlan lenne a dolgozat léptékében. Épületelemzésünket a lakó- és középületek esetében az alábbi szempontok szerint végeztük: Előkép, Beépítési mód, Beépítési vonal, Szintszám, Tömeg, Tető, Kert alkalmazása, Közlekedési rendszer, Lift helyzete, Belső tér leírása (funkció tere), Lépcsőház jellege, Szellőzés, Benapozás, Benapozás (kert, közösségi terek), Homlokzat karaktere, Tengelyszám, Ritmus (A-B), Tengelyek ablakformája, Ereszképzés, Erkély, Loggia, Terasz, Homlokzati egyéb tagolóelemek, Sgraffitto/Kerámia, Vakolat, Megérkezés, Formai részletek.

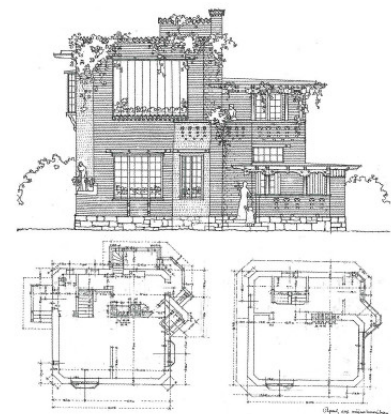
3.3.1 Gödöllői műteremházak (1906)

50. Leo Belmonte házának rajzai

Medgyaszay István első saját tervezésű megépült házaiként említhetők a Nagy Sándor és Leo Belmonte számára épült gödöllői műteremházak. Mindkét épületen a Wagner-i iskola és a népi gyűjtőutak során szerzett ismeretek fejeződnek ki. A házak szabadon álló beépítési módban épültek, Belmonte háza 3 szintes, míg Nagy Sándoré 2 szintes ház. Tömegképzésüket a geometrikus additív szerkesztés jellemzi. Mindkét tömeg lapostetővel fedett, de Nagy Sándor házát alacsony hajlású magastetővel fedett additív kisebb tömegek gazdagítják melyeknél jellemző a nagy ereszkiülés. A tömeg lezárásaként Belmonte házában a tetőterazon pergolákat használ az építész.

Homlokzatuk karakterét a vakolatlan téglafelület adja, melyet csak a teraszok mellvédjeinek mezőit áttörések könnyítik. Kis magasságú lábazat alig észlelhető, a téglafalazat finom kiugratásával kialakított. A homlokzaton elhelyezett nyílások a belső terek fényigényéhez igazodva különös összképet adnak. A nyílások áthidalását látszó szerkezettel oldja meg Medgyaszay. Az ablakszerkezetek egy része finom osztású vas szerkezetű. A többi nyílászáró fa szerkezetű, melyek homlokzati síkot tartanak illetve kiugratott

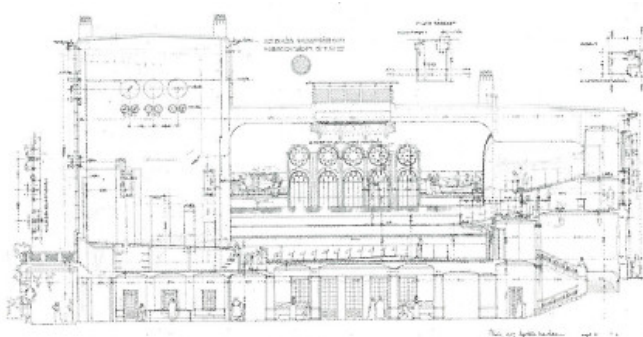
51. Nagy Sándor házának rajzai

viráglablak jellegűek. Mindkét épület bejárata fölött ácsolt előtető helyezkedik el.

Alaprajzi elrendezése logikus, megfigyelhető a szobák egymásba nyitása, nem kezelve külön térként a közlekedőket. Ez alapján egybefüggő tereket konstruál. Mindkét épület kedvelt eleme a terasz, ami a külső- és a belső tér kapcsolatának fontosságát jelezheti.

3.3.2 A veszprémi színház (1908)

Medgyaszay István Franciaországban tanulmányozta (Francois Hennebique irodájában) a vasbeton anyagát és annak alkalmazási módjait. A veszprémi színház tervezését is ott végezte, melyben Magyarország első vasbeton színházát tisztelhetjük.

52. Veszprémi színház, hosszmetset

A helyszín és a tervezési program többszörösen összetett volt: a színházterem többfunkciós rendeltetéséről kellett gondoskodnia (színházterem, bálterem, mozi), továbbá csatlakoznia kellett a régi Koronaszálló épületéhez, ahol a színházterem egy szinten kellett lennie a szálló éttermével,

a Megyeház utca felől bejáratot kellett kialakítania és közvetlen kapcsolatot kellett biztosítani a Püspökkert felől is. Ezt a programot egyedi közlekedési rendszerrel oldotta meg, a főbejáratot a püspökkert szintjére helyezve a színpad alá. Belépve az előtérbe a ruhatáron keresztül három karú lépcsővel vezet fel a nézőtér foyér-éhez, ahova közvetlenül vezetnek a Óvári Ferenc utcai bejáratok is. A lépcsőtér nagy belmagasságú, légies tere díszes ólomüvegablakkal megvilágított. A nézőtér az utcával és az étteremmel egy szinten helyezkedik el.

Tömegében tengelyre fűzött, összetett kompozíciót hozott létre, melyet lapostetővel fed. Homlokzatait nagy, üres falfelületek jellemzik és a díszítéseket, tagoló elemeket előszeretettel a párkány közelében tömbösíti. A lapostető alkalmazásánál indokolatlan erős ereszkülést alkalmaz, melyet úgynevezett barát-apáca cserépsorral zár, mintha magas tetőt akarna imitálni. Ezt díszes vasbeton konzolokkal gyámolítja alatta kerámia ornamensávot

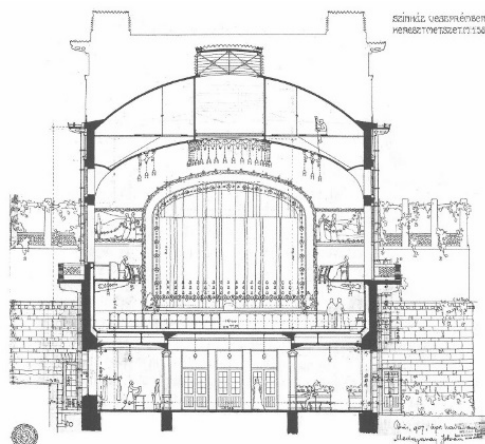
53. Veszprémi színház, külső kép

alakít ki. Alapvetően a homlokzatok kialakításánál szimmetriára és tengelyességre törekszik, előszeretettel keretezi azokat kéményekkel. Ablakformái mérműves ihletettségűek, előregyártott vasbeton szerkezettel kialakítva. Ezek keretezését elhagyja, mivel a látszó vasbeton felület önmagában kellő kiemelést ad a nyílásoknak. Formailag sok típust használ, melyeket előszeretettel tömbösít -homlokzati díszítőelemként kezelve azokat.

Belső tere sík padozatú, a több funkció kiszolgálása miatt. Mennyezete rabszövetből készült, mely lehetőséget ad a tér lágy megformálására, elmosva a fal és plafon közti éles határt. A páholyokat a közlekedési rendszer miatt karzatszerűen alakítja ki, mivel azok megközelítése csak összenyitás alkalmazásával volt megoldható. A színháztér magas, elnyújtott ablakokkal megvilágított, melyek előadás esetén függönnyel árnyékolhatók. A nézőtérén indokolatlanul nagy ablakok, a funkció változásával fontos elemmé válhatnak. A belső tér díszítése összhangban van a homlokzatokkal, szerkezeti elemeket felhasználva.

54. Veszprémi színház, nézőtér

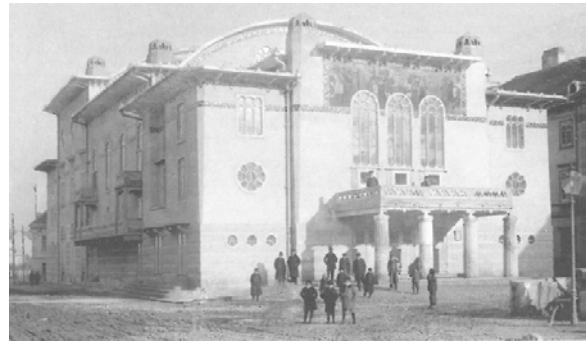

55. Veszprémi színház, keresztmetszet

Az építész a kor technológiai újításait bátran alkalmazta ebben az épületében, amihez saját szabadalmaival is hozzá járult. A fűtés és szellőzés egyesítve, szellőzőrendszer gépesítésével kialakított, ami lehetővé tette a fix vasbeton ablakainak alkalmazását. A nézőtér alatti fogadótér födémében kialakított légcsatornákon keresztül látta el a nagytermet friss levegővel, aminek elszívását az előregyártott vasbeton szellőzőrácsokon keresztül oldotta meg. A terem megvilágításának zavartalansága miatt az úgynevezett foglalás nélküli izzólámpa szabadalmát jelentette be. Biztonságtechnikai szempontból jelentős lépés a bejárati ajtókon alkalmazott szintén Medgyaszay szabadalom -a pánikzár- használata. A teraszok statikai alkalmazása a páholyok kiegyensúlyozása miatt fontos részlet, így a szerkezetben ébredő nyomatékok jelentősen csökkentettek, amivel konstrukciós költségeket takarít meg az építész.

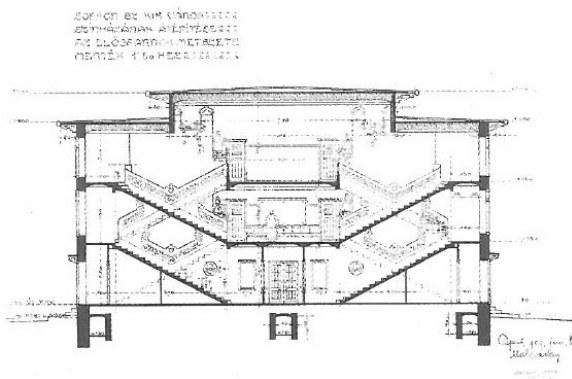
3.3.3 Soproni színház (1909)

1909-ben átalakításra kapott megbízást Medgyaszay, a régi soproni színház tűzveszélyes klasszicista épületének teherhordó szerkezeteit felhasználva kellett új, a kor színvonalát képviselő színházat építenie. A helyszín és a fő térkapcsolatok adottak voltak és a tömegalakítást is nagyban befolyásolta a

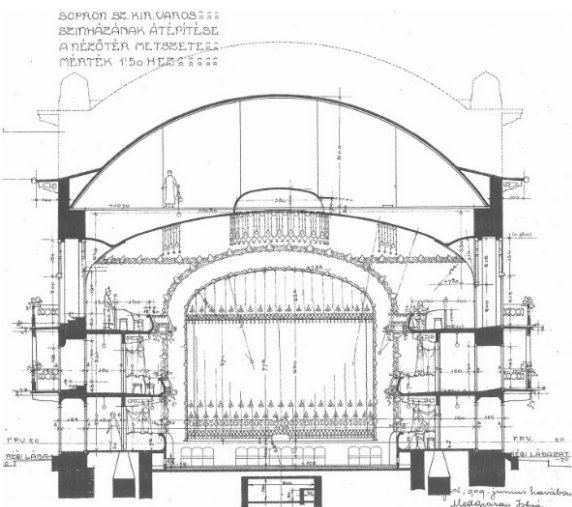

56. Soproni színház, külső kép

megtartandó szerkezet karaktere. Az új színház tömegalakítása a Petőfi tér tengelyére illeszkedik és a tér irányában bővített. Tömeg-, homlokzat- és nézőtérformálása lényegében megegyezik a Veszprémben látottakkal. A lineáris tömegaddíció tértől indulva, három lépcsőben emelkedik, elérve a hátsó zsinórpádás magasságát. Homlokzatait a hangsúlyos eresztvonal, a keretező kémények és a bejárati sgrafitto valamint a jellemző vasbeton ablakok írják le. A térszervezés újítása ez esetben is a közlekedőrendszerben keresendő.

57. Soproni színház, keresztmetszet, lépcsőház

58. Soproni színház, keresztmetszet, nézőtér

Az úgynevezett keresztlépcsőrendszer lényegében tehermentesíti a hagyományos központi közlekedést, ami hatás ebben az esetben két szintes karzat- és páholsort jelent. A páholyok és karzatok megközelítési útvonalát megrövidíti és külön választja. Így a távozás veszély esetén is zavartalanul történhet.

A színháztér is azonos karakterű a veszprémi példával, azonban kétemeletes karzattal rendelkezik. Szellőzőrendszerét, világítását és tűzvédelmét tekintve azonos megoldásokat mutat és a statika miatti erkély alkalmazás mind két karzatszinten megjelenik.

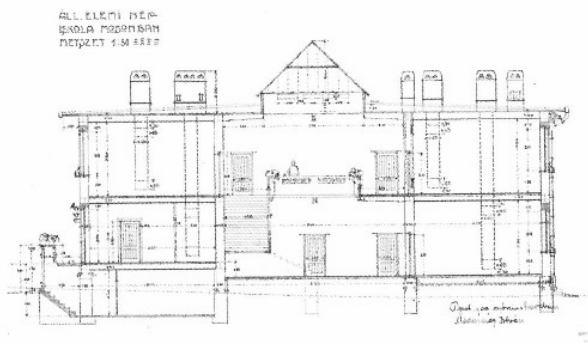
3.3.4 Mosoni népiskola (1909)

Az építész munkásságának jelentős részét tették ki népiskolai tervei (Bereszkó, Resica, Muszka, Alsóárpás, Mezőméhes, Kiskapus), amelyeknek talán legjelentősebb példája a Mosoni elemi iskola. Az épület szabadon álló beépítésű, körülötte gondosan megtervezett kerttel, amiben helyet kapott a tankert is. Lapostetős tömege egyszerű, enyhén tagolt, középen üvegtetővel fedett átriummal. A nagy ereszkünlés és a körbefutó kerámia ornamentumok itt is megjelennek. A tanítói lakás ablakai síkből kiugró szerkezetek, míg a többi nyílás tartja a homlokzati síkot.

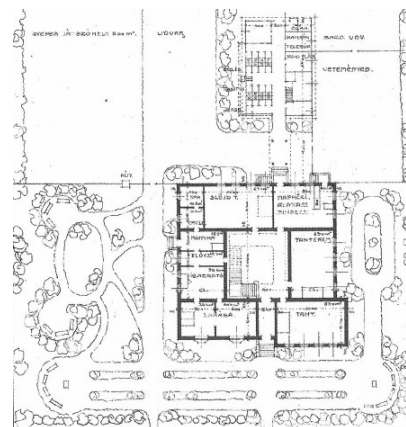

59. Mosoni népiskola, külső kép

Az utca felől faragott fa kerítést tervezett és a bejárat a tömegugrásban kapott helyet, melyet erkélylemez véd. Minden iskolatervében a bejárat mellett elhelyezi Sidló Ferenc: „Anya gyermekével” szobrát. Szervező motívum az épület átriuma, mely tágas és jól bevilágított közlekedő és közösségi térként működik. A tantermeket ide nyitja, erősítve ezzel az iskolaközösséget. Helyzetéből adódóan az épület és a tantermek megfelelően bevilágítottak és átszellőztethetők.

60. Mosoni népiskola, keresztmetszet

61. Mosoni népiskola, alaprajz

3.3.5 Nagykanizsai színház (1926)

Az 1916-os lemergi hadikiállítás pavilonjait Medgyaszay a korlátozott anyagi és kötetlen építészeti lehetőségek miatt, kísérleti módon oldotta meg. Egyik ilyen pavilon volt az étkező sátor, melynek építészeti tanulságait nagykanizsai színházánál

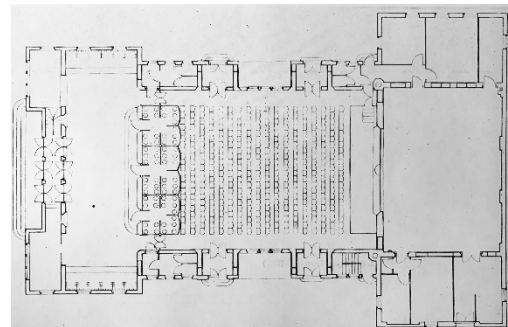
62. Nagykanizsai színház, külső kép

kamatoztatta. Az említett pavilon szerkezeti előképként szolgált, mely egyszerű sátor szerkezet volt. A feszített ponyva szerkezetet egyszerű főállásokkal támasztotta alá, melyek egyszerre szakaszolták a teret.

Az épület szabadon álló beépítményben a városszövetben illeszkedik, és előtte egy parkos köztér található. Tömeg kompozíciója lineárisan szervezett. Fő hosszanti tömegét két haránt irányú tömeg keretebe foglalja. Külső karakterét a különböző megformálású, széles eresziülésű nyeregtetők adják, melyek erős népiességet sugároznak. Keleti előképekhez köthető a bejárat közeli tömegek tengelyének gerinc-metszéke felett magasodó pagodás felépítmény. Homlokzatait külön elemekkel nem tagolja az építész, mivel a tömeg forma adja az esztétikai hatást. Bejáratát visszahúzott homlokzati szakasszal alakítja ki, így képezve fedett előteret a megérkezéshez. A főbejárat felett és az erőmerőleges tömegek oromfalain sgrafitto képeket használ. Vékony sima vakolatú lábazati sávot futtat körbe az épületen, az általános felületek hóbörcsös vakolatúak. Ablakformáiban téglalap és egyedülállóan háromszög záródású nyílásokat alkalmaz. A színpadot és zsinórpaddást magába foglaló, hátsó magasabb haránt tömeget kéményekkel keretezi.

63. Lembergi hadikiállítás, sátor

64. Nagykanizsai színház, alaprajz

65. Nagykanizsai színház, nézőtér

Közlekedési rendszere egyszerű, mivel az épület földszintes: az előtérből a ruhatárak mellett két oldalt lehet megközelíteni a színházteret. Az épület igazi építészeti értéke a színháztérben megjelenő lebergi karakter, melyben a szerkezet a művészi tartalom hordozója. Mikor a nézőtérbe lépünk főállások sorolását láthatjuk, melyek a mennyezetet koporsó-szerűen megtörik és mezőkre bontják. Az építész az oldalfalak mentén a mennyezetnek vízszintes síkot ad, ahol a látszó szarufák által határolt háromszöget népi faragású deszkázással tölti ki. Részletképzéseiben az ajtók és padok felett páva motívumokat alkalmaz. Más színházaihoz hasonlóan itt is a legkorszerűbb gépészeti rendszert alkalmazza, egyszerre oldva meg ezzel a szellőzést és fűtést. Fontos kiemelni, hogy az alaprajzon jól elkülöníthető haránt tömegek (előtér, színpadtér-zsinórpádlás) és a köztes hosszirányú tömeg külön tűzszakaszt képeznek. A nézőtérben közvetlen vészkijáratok kialakítottak.

3.3.6 Gyöngyösi Mátra-Egylet Menedékháza (1927)

Munkásságának egyik legizgalmasabb formai és szerkezeti kísérleteként tekinthetünk a mátraházi sportszállóra. Az épület szabadonálló, fenyves veszi körül. Tömegének fő motívuma a bejárati haránt tengelyű pagodaépület, melyet egy hosszan elnyúló meredek hajlásszögű nyeregtetős tömb követ. A kompozíciót egy haránt tengelyű elem zárja, hasonlóan a

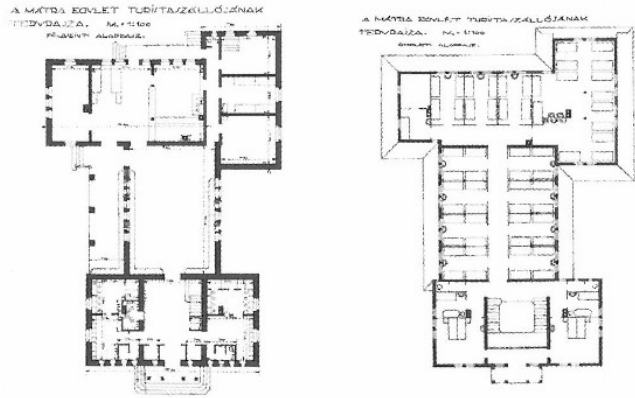

66. Menedékház külső kép

nagykanizsai színház elrendezéséhez. Homlozatait szintén a tetőformák dominálják, emiatt egyéb tagoló elemek nem jellemzőek. Főhomlokzata előtt teraszos, portikusra emlékeztető előépítmény áll, melynek oromfalát sgrafitto képpel díszíti. Bár az épület távlati képe szimmetrikusnak látszik, de alaprajzát tekintve mégsem az. Körben rusztikus kváder lábazott használ a holmlokozaton, míg az általános fal felületek vakoltak. Négyzetes ablakformákat alkalmaz különböző méretekben, melyeket néhol keretez is.

Az épület alaprajzi rendszere logikus felépítésű: a főbejáraton belépve két oldalt lábmosók, zuhanyzók, öltözők, és ruha szárító kamrák nyílnak. E mögött egy tágas közösségi termet tervezett, mely nagy terasszal nyílik a panoráma felé. Végül a haránt-tömegben kaptak helyet az étkező és konyha helységek. A hallból lépcsővel megközelíthető emeleten kaptak helyet a hálótermek. Keleties tömegképzését népies ihletésű részletképzésekkel gazdagította az

építész, mint például a fa-portikusz mellvédek faragásai. A nagy terasz tetőjét alátámasztó támívekvek megformálása ismét ázsai hatásokat mutat. Bár sok szempontból izgalmas kísérlete ez az építész munkáságának, mégis ellentmondást érezhetünk a profán funkció és a szakrális épületek építészeti karakterét mutató megfogalmazás között.

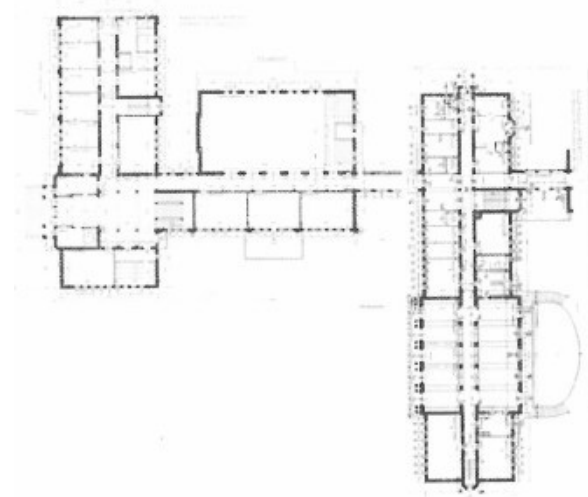
67. Menedékház, alaprajzok

3.3.7 Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet és Internátus (1929)

A Leánynevelő intézete az építész legnagyobb kaliberű munkája, mely a Rózsadomb Városmajor felőli oldalán fekszik. Beépítése szabadonálló, erősen bontott tömegekből áll. A tömegalkotásban gyengébb szerepet betöltő hossztengety végeit erős haránt tengelyű tömegekkel zárja le. Az utca felőli haránttömegben a líceum, míg a hátsóban az internátus működött. A két szárnyat összekötő épületrészben helyezte el a tornatermet és a további tantermekeket. Az egymástól távol álló líceum és internátus tömegét építészeti gesztusokkal, homlokzati és formai elemekkel igyekszik összekötni. A tetőidomok hajlásszöge alacsony, csupán a rizalitokat záró fedés hajlásszöge meredekebb. A líceum esetében a tető egyszeresen tört tetősíkú, és a törésvonalat ritmikus hullámzással tagolja. Indiai hatást mutat a hagymakupola-szerű tetőfelépítményekkel koronázott tetőgerinc. Az internátus rizalitjának tetőidomát kiemeli és a tetősík törésénél hagymakupola jellegű felépítményeket helyez, melyeket a homlokzati tengelyekbe rendez.

68. Baár-Madas, külső kép

69. Baár-Madas, földszinti alaprajz

Formai megoldásaiban az építész védjegyévé vált előregyártott vasbeton mellvédjei és pergolái ismét feltűnnek az épület szerkezeti elemei között, valamint elmondható a népi formakincs melletti indiai hatás is felerősödése is. Az iskola homlokzatait az általános mezőkben hóbörcsös vakolatarchitektúrával látja el, amit erős armírozással oszt kisebb szakaszokra. Mindkét rizalit előtt oszlopsorral gyámolított teraszos előtető áll, mely az internátus előtt csupán jelszerű. Ezeknek a formálása a tetőfelépítményekhez hasonlóan indiai útból táplálkozik. A két kiemelt tömeg tengelyeinek darabszáma is megegyezik. Az internátus homlokzata dekoratívabb, mely a félköríves záródású keretezett nyílásokban, a második emeleti loggiasorban és a felső homlokzati mező sgraffittójában nyilvánul meg. A loggiasor mellvédjeit a köztes üres falszakaszokon is folytatja, ami ezeken a részeken csupán céltalan díszítés. A csúcsívben záródó nyílások vállmagasságában osztást képez a hóbörcsös vakolat simításával. Ezt az egyenest a nyílászárók vízszintes osztása (kemfer) is leköveti.

A Baár-Madas kertje, akár a Mosoni iskola esetében, gondos tervezés eredménye. Medgyaszay nagy vízfelületeket, virágágyásokat, rózsaszalagokat és szabadtér közösségi tereket alakított ki benne.

70. Baár-Madas, tornaterem

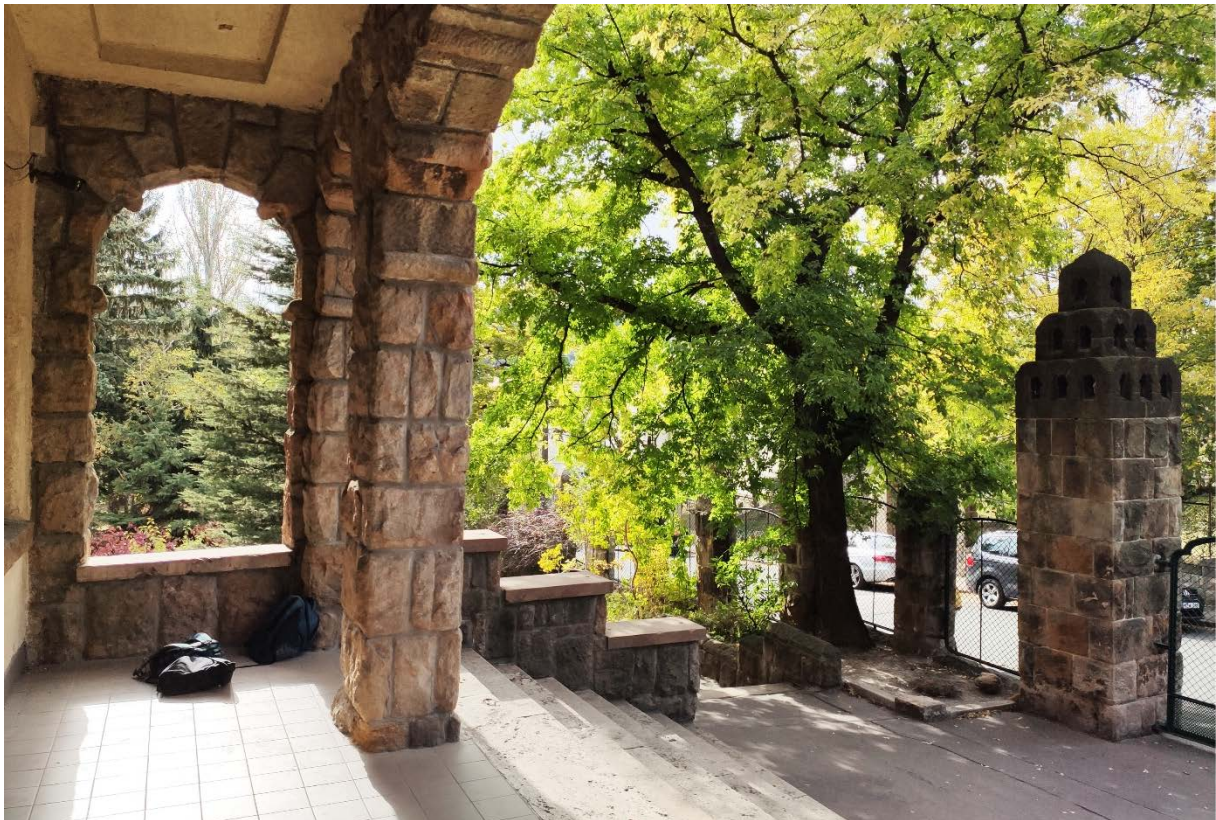

71. Baár-Madas, főlépcső, mai állapot

Az épületegyüttes eredeti állapotában logikus alaprajzi rendszert követ. Három középfolyosó határozza meg a közlekedést, melyek csomópontjaiban lépcsők találhatóak. Ezeken felül még két másik lépcsőt is tervezett az építész: a líceum folyosójának közepéhez és az internátus közlekedőjének végébe. Ezekről a folyosókról nyílnak a különböző tantermek, étkezők és a tornaterem is. Egyedül a főbejárati lépcső reprezentatív okok miatt nagyvonalúan háromkarú, viszont ezt az eleganciát csorbítja a megérkezés- és a középfolyosó tengelyének külponosságai ami a tér átlátását gátolja és a közlekedést vonalát megtöri. Ezt a téri helyzetet a mai megváltozott használat erősítette, amikor a líceum és az internátus tömbjének funkciója nem válik el tisztán egymástól.

Az iskola két építészetileg fontosabb belső térrel bír: a tornateremmel és az étkezőkkel. Medgyaszay a tornateremben oldotta meg a díszterem funkcióját is, melyre az első emeletről folyosójáról kis páholyokat nyit és belső karzatot alakít ki. Az internátus földszintjén tervezte meg az építész a líceum ebédlőtermét. Az ebédlő belső tere nagy megnyitásokkal és terrasszal és két lépcsővel kapcsolódik a kerthez. A lépcsők között vízfelületet alakított ki. Az ebédlőkben kazettás, faragot fa mennyezetet tervezett mely kalotaszeg hangulatát idézi. A tantermeket és az irodahelyiségeket igyekezett saját erkélyekkel és pergolával keretezett teraszokkal ellátni.

A mai állapot sok változást mutat az eredeti tervhez képest. Az épület teraszát beépítették, valamint az eredeti tetőforma elvesztette választékos jellegét. Az elmúlt években az internátus homlokzati sgrafittóját visszaállították, feltételezett színek alapján. A tornaterem elvesztette a dísztermi funkcióját, karzatját beépítették. A díszterem az ebédlő termét megosztva lett kialakítva. A kert mára teljesen elvesztette eredeti karakterét, helyette a sportpályák területét bővítették.

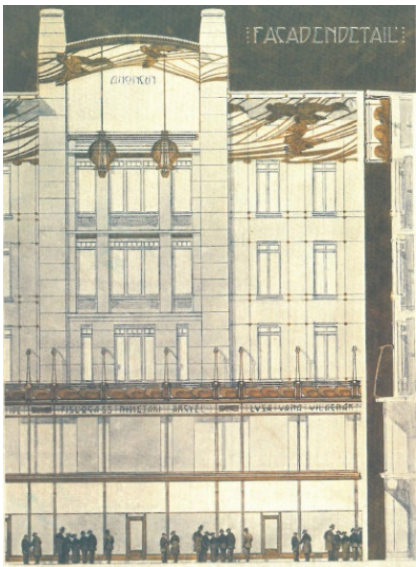

72. Baár-Madas, bejárat

3.3.8 Tébe bankház (1940)

73. TÉBE bankház, külső kép

74. Áruházterve, Bécs, 1902

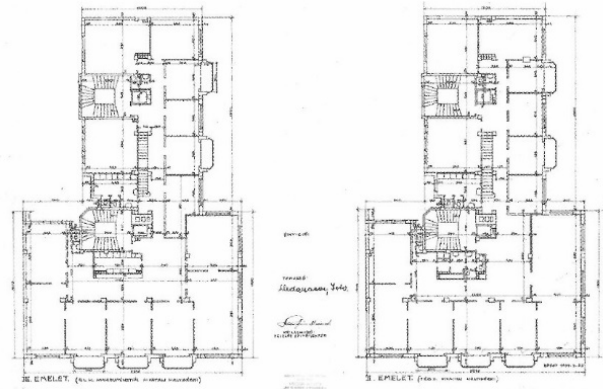
Utolsó építészetileg jelentős alkotása, Budapest belvárosának sűrű szövetébe épült. A vegyes funkciójú épület elsősorban bankház, de tartalmaz irodákat és lakásokat is. Éppen ezért a reprezentáció kiemelten fontos szempont, melyet jól funkcionáló lakásokkal és irodákkal, minden részletében elegáns megoldásokkal és minőségi anyagokkal oldott meg az építész.⁷⁴ A tömbben új rendszerű telepítést és új közlekedési rendszert képvisel. Az épület Hild tér felőli szárnyát visszahúzza, az akkori szűk mellékutcát szélesítette, javítva ezzel a benapozási és szellőzési adottságokat. (A háború alatt elpusztult szemközti épület helyén a mai Hild tér található.) Ez a döntés eredményezte a T-alakú tömeget, melynek a sarkon árkados kialakítással a bejárat irányába vezető gesztust adott, a József Attila út felől érkezőknek. Az elegáns tömeg szigorúan geometrikus, lapostetővel fedett, valamint erős ereszküléssel rendelkezik. Homlokzati döntései is a reprezentációt szolgálják. Az alsó két szinten körbefutó légi üveghomlokzatok felett a nehéz kőburkolatú tömeg atektonikusnak hat és ez a gesztus emeli ki a környezetéből az épületet. Ezt az építészeti koncepciót Medgyaszay bécsi tanulmányai alatt tervezett bérházán is láthattuk.⁷⁵ A homlokzat tagolásában fontos szerepet töltenek be a kiugratott zárt mellvédű erkélyek, melyek axiális motívumban összefogottak. Ablakai minden esetben vízszintes téglalap, három szárnyas keretezetlen szerkezetek.

Közlekedési rendszerét tekintve *„az előtérből elegáns és látványos lépcső indul az emeletekre. A közös pihenőről induló, majd az emeleten kettéváló lépcsők aztán teljesen elkülönítve vezetnek tovább, és csak a legfelsőbb emeleten vannak összekötve egyetlen*

⁷⁴ Potzner, 2004, p. 185.

⁷⁵ Potzner, 2004, p. 39.

*folyosóval.*⁷⁶ A lépcsőtér elegáns kialakítású, megvilágítása a kelenföldi templom lámpájához hasonló füzér szerű kialakítással bír. Formai részleteire tekintettel, a földszinti árkádsor pilléreinél fejezete az építészre jellemző formai elveket mutat. Az árkád mennyezetén látható alulbordás vasbeton födém gerendái, fára jellemző módon faragottak. Hasonló formázást figyelhetünk meg az erkélyeket keretező vékony pilaszterek faragásánál is. Megjelennek az építészre jellemző mellvédek lecsendesített variánsai is. Összeségében Medgyaszay személyének megnyilvánulása itt sokkal visszafogottabbá válik, karakterének kifejeződése mondhatni erőtlenné. Ennek oka lehet a nagyvárosi kontextusba való tervezés is.

75. TEBE bankház, alaprajzok

76. TEBE bankház, lépcső

⁷⁶ Potzner, 2004, p. 39.

3.3.9 Értékelés

A fejezetben felsorolt épületek értékelése a sorkétű funkciók miatt az eddigiekhez képest nehezebb feladat. Említettünk lakóházakat, színházakat, iskolákat és összetett funkciójú épületeket is, amiket most közös kritika alá kell vonnunk. A fejezet nagy időszakot ível át, mely Medgyaszay István első épületétől szinte az utolsó házáig tart. Emiatt a kontextusba helyezésnél külön kell kezelnünk az első világháború előtti és a két világháború közötti építészetét.

Tömegképzésében állandónak mondható a tengelyre szervezett összetett, additív tömegalkotás, melyet pályája elején lapostetővel fedett. Később a magastetők váltak kizárólagossá, de mindkét esetben ereszképzése erős kiülést és díszítettséget mutat. Korai munkáinak homlokzatképzését elsősorban a Wagner-i elvek jellemzik: nagy üres falfelületek és tömbösített szerkezeti díszítés. Az életútban előrehaladva azonban a tetőformák egyre dominánsabbá váltak és a sarkok armírozása is egyre inkább megjelent. Mindez a Baár-Madas líceumában csúcsosodik ki, amikor a homlokzati felületeket közbenső osztásokkal tovább tagolja. Ennél a példánál a tetőformák díszítettsége eléri az építészetében alkalmazott tagoltság csúcsát.

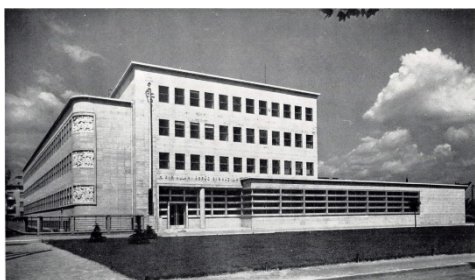
Homlokzatait legtöbbször tengelyesség vagy hálós architektúra jellemezte, legtöbb esetben törekedve a szimmetriára. Felületképzésére sima vagy höbörcsös vakolat jellemző, csak első házainál használt nyers téglafelületet. Lábazatot különböző hangsúllyal, de mindig alkalmaz. Homlokzat kialakításánál a megérkezés kiemelése szintén állandó gesztusként jelenik meg terveiben, mint a mátraházi fa portikusz valamint a baár-madasi pilonok. Ablakformáinak alkalmazása az építész jó arányérzékét bizonyítja, mely szem előtt tartotta az épület léptékét, funkcióját és reprezentációs szintjét, melyre példaként hozhatjuk a veszprémi és nagykanizsai színházak nyílásképzéseit.

77. Veszprémi színház, ablakok

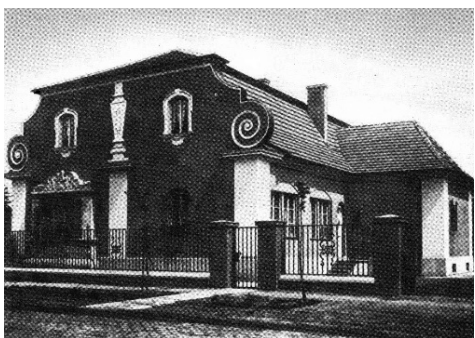
78. Nagykanizsai színház, ajtók

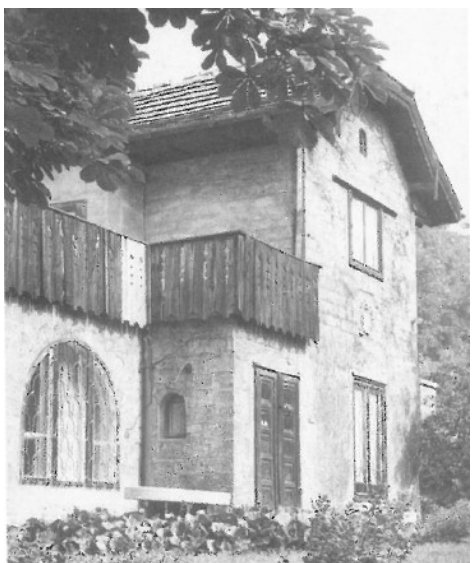
79. Árpád Gimnázium, Bp., 1940

80. Szent Margit Gimnázium, 1933

81. Gyomai villa, 1926

82. Medgyaszay saját háza, 1921

Közlekedési rendszerei épületeinek lelkét képezik, melyekben tudott újításokat is hozni, látva a veszprémi és soproni színházak, valamint a Mosoni népiskola alaprajzi szervezését. Állandó szándékként elmondható munkásságában a szerkezet, funkció, forma és koncepció egységét fontosnak tartó szemlélet. Erre Nagykanizsa példáját hozhatjuk, ahol a szerkezeti elem (főállás) statikai, építészeti és funkcionális szerepet is kap. Kertjeit is az épület részeként tervezi meg, pergolákkal, lugasokkal és vízfelületekkel tagolva. Részletképzései mondhatni állandó díszítő elemeket jelentenek, mely eszközök külön katalogizálást érdemelnének. Sgraffito, faragások, kerámia ornamensek és a vasbeton elemek variábilis használata jellemző rá. Ezek a díszítések a népi- néhol indiai építészetből- származó motívumokat hordozzák. Az általa tervezett vasbeton mellvédek, korlátok, pergolák és sajátos fejezetű pillérek előregyártott kivitele -főleg munkássága kezdeti éveiben- különösen innovatív. Megfigyelve ezeket az épületeket, láthatjuk a századfordulós gesamtkunstwerk szellemiséget amit az aprólékos részletképzés mutat.

Középületek terén az első világháborúig bezárólag a kor építészetének újtó szereplői közé tartozik. A háború után Magyarországon folytatódik az eklektika meghatározó szerepe, ami egészen a '30-as évekig jelentős irányzat a hazai építőművészetben. Érdekes párhuzam a Baár-Madas után egy évvel épülő Fábrián Gáspár-féle Szent Margit gimnázium, vagy Kozma Lajos gyomai villája 1926-ból amit Ménesi úti saját házával (1921) hasonlíthatunk össze.

Medgyaszay a két háború között folytatta a századforduló szellemiségét de közben konzervatívabbá vált és egyre inkább a népi építészetre támaszkodott. Egyre erősödő konzervativizmusa ellenére a hozott példákon keresztül láthatjuk, hogy a kor historizáló építésze mellett egy önálló fejlődési irányt képviselt. A fordulópontot a '30-as évek építésze hozta meg számára, ahol az indiai útját követően jelentős épülete - mátraházán kívül- az évtized végéig nem született. Az akkori kortárs európai építészetet a diszkrét klasszicizmus jellemezte⁷⁷, de legerősebb behatásként az olasz kortárs építészetet említhetjük. A két ország között erősödő kulturális kapcsolat⁷⁸ olaszországi ösztöndíjakkal támogatta az új építészgenerációt, mely hazahozta a külföldi tapasztalatokat. Ilyen ösztöndíjas építészek voltak többek között Árkay Bertalan, Papp Imre, az Olgyay fivérek és Gerő László is. Ennek a folyamatnak a vizsgálata külön kutatást érdemelne. Az említett iránynak fontosabb hazai eredményeiként tarthatjuk számon az Árpád Gimnáziumot, a Pasaréti ferences templomot és a dob utcai Postaigazgatóságot is. Medgyaszay Tébe bankházát értelmezhetjük az említett irányhoz való közeledésként.

83. Postaigazgatóság, Bp. Dob utca, 1940

⁷⁷ Pamer, 2001, p. 179.

⁷⁸ A Casabella nevű olasz építészeti folyóirat rendszeresen megjelentet magyar építészeti munkákat, a Triennále kiállítás hatása.

3.4 Tervek

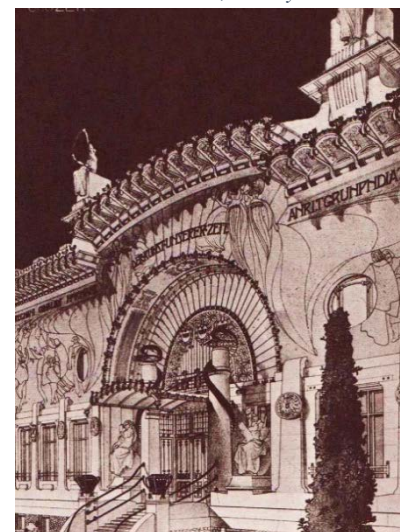
Az életmű jelentős hányadát adják elméleti munkák és megvalósulatlan tervek. Benkó István bécsi tanulmányai alatt készített terveitől kezdve, várostervezési kérdésekkel, külföldi, és hazai pályázatokkal, valamint részlettervekkel is foglalkozott. Munkáinak kidolgozottsági szintjei és a leírásai legtöbb esetben nem adnak lehetőséget teljes értékű elemzésre. Az életmű ilyen irányú műveiből három meghatározó épületet választottunk ki, melyek egyben az építész monumentális tervei közé tartoznak. Medgyaszay Nemzeti Színház pályaterve, valamint a szófiai Királyi Palota terve stílusban tervezett, így ezeknek elemzését a dolgozat szűken vett témája – a nemzeti építészet keresése Medgyaszay építészetében - miatt nem végezzük el. Épületelemzésünket a megépületlen tervek esetében az alábbi szempontok szerint végeztük: előkép, tömeg tengelyek, tető, homlokzat, axisok, nyílásképzés, megérkezés, részletképzés.

3.4.1 Szent Gellért hegyi Magyar Pantheon (1902-1904, 1906)

A bécsi képzőművészeti akadémián készített tervének előképeként a Leo von Klenze tervezte Walhalla (1842) emlékhely tehető. A Magyar Pantheon a citadella alapjainak felhasználásával tervezte. Telepítését a tengelyek tudatos szerkesztésével alakította ki, fókuszpontba helyezve az Eskü teret (Március 15-e tér), ahonnan a tömeg szemből látható. A Szent Gellért térről, valamint az Erzsébet híd budai hídfőjéről elegáns lépcsők vezetnek fel a főbejáratig. Az impozáns lépcső a Walhallánál alkalmazott közlekedő rendszerének nagyvonalú újragondolása. Ezen a tervén erősen érezhető a bécsi képzőművészeti akadémia hatása, ami a tömegalakításban és a díszítési elvekben, de főleg a homlokzatképzésben nyilvánult meg. Itt Otto Wagner Galerie für Werke der Kunst unserer Zeit (1899) tanulmányára tekintettel, annak lábazati axiális tagoltsága, a szabad díszítettségű, plasztika nélküli falfelülete valamint a karakteres ívsor-jellegű párkánymegoldása szinte változtatás nélkül megjelenik Medgyaszay István Nemzeti Pantheon tervében. A homlokzati mezők, és a tömegalakítás arányai is hasonlóságot mutatnak, tagadhatatlan jeléül a Wagner-i behatásnak.

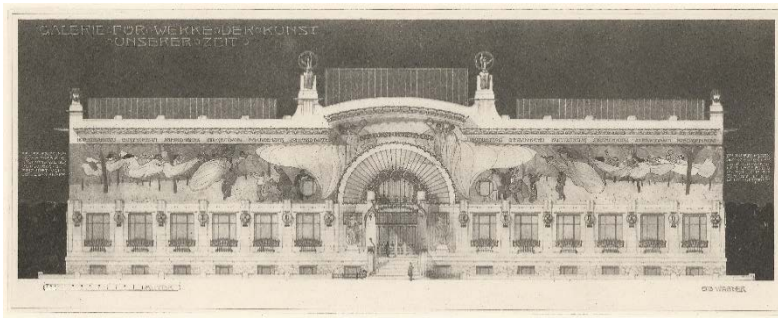

84. Nemzeti Pantheon, látványterv

85. Galerie für Werke der Kunst unserer Zeit, látványterv, Wagner

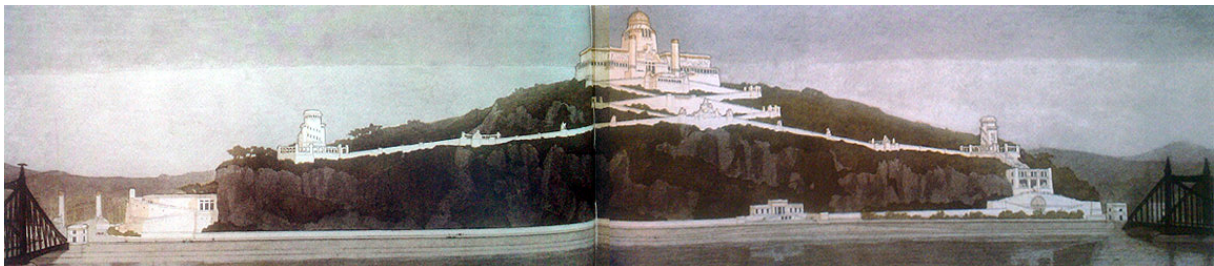
Medgyaszay ezeket az elveket ugyan a népművészetből származtatja, de a formai megfogalmazás elsősorban bécsi előképet mutat. A karaktert és összképet „nem ornamentikával és lehetetlenül görbülő szerkezetekkel, hanem egészséges, széles síkokban, egyenes szerkezeti vonalakban, és főleg tömegben”⁷⁹ oldotta meg az építész. „Mind az impozáns távlati hatás, mind a természet szabad és nyugtalan formáival szembeni kontraszt elérése csak nagyon egyszerű kontúrok és nagy felületek alkalmazásával volt megoldható.”⁸⁰

86. Galerie für Werke der Kunst unserer Zeit, homlokzat, Wagner

A tömeget talapat-jellegű lábazattal indítja, mely erős vertikálitást mutat. A bejárat szintjén tornác szerű pergolás oszlopsor kap helyet és a belső tér megvilágítását kis ablakok sorolásával oldja meg.

A központi kupola két hosszanti tömegré bontja, a megérkezésnél két pilonnal keretezi a bejáratot. A két oldalsó háromhajós bazilikális teremben királysírokat és arcképcsarnokot tervezett az

87. Nemzeti Pantheon, látványterv

A Medgyaszay-életműben gyakran megjelenő Nemzeti Pantheon motívum a lebergi hadikiállítás (később a Margit szigeti hadikiállítás) főépületében, az Irán-turán múzeum épületében (Bombay), a Tabánra tervezett Feszty-körkép csarnokában és a Hármashatár-hegyi Nemzeti emlékcsarnokban is megjelenik.

⁷⁹ Potzner, Medgyaszay István p. 76

⁸⁰ Die Wagner Schule, 1905

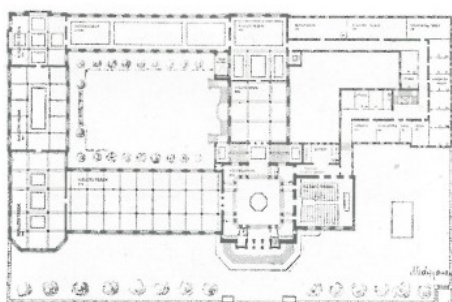
3.4.2 Néprajzi múzeum (1923)

A múzeum térszerkezeti nem különbözik a 19. századi példától. Két belső udvar köré szervezett tömegében az egyik szárnyban a tárlatot, a másikban az előadótermet és a hivatali részleget helyezte el. A tömeg lezárásaként összetett magastetőket alkalmazott, fő rizalitjának

88. Néprajzi Múzeum, látványterv

fedését háromszor tört tetősíkkal oldotta meg, erős kiülésű csendesített eresszel. Tömegelrendezése, hangsúlyai alapján szimmetriát kívánnána, de a középrizalit mellett visszaugró tömeggel az előkert szerepét emelte ki. Ennek a tömeghiánynak ellensúlyozásaként a sarokra négy oszlopos pavilont helyezett.

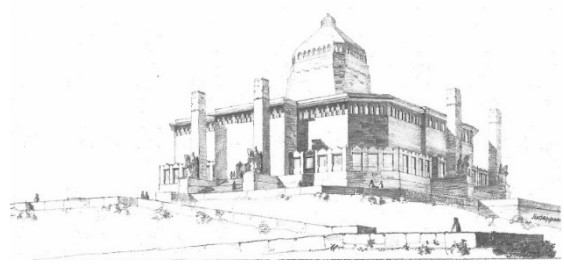
89. Néprajzi Múzeum, alaprajz

A központi népies főtömeg homlokzati és magassági kiugrással hívja fel a figyelmet, ami középen áttört félkör záródású hatalmas üvegfelülettel megnyitott. A diadalkapu-szerű megérkezés tengelyét az előkert visszahúzója és a kerítés sarkain elhelyezett lovasszobrok erősítik. Az előkert alkalmazása fontos motívum, melyet a székely falvaknál tapasztalt, állandó utcaképi elemként gyűjtőútjai során. A kert az utca felől pergolás kerítéssel zárja. Homlokzatait a kiállítótermekben magas, félkör záródású ablakokkal nyitja meg, míg az irodák kis négyszög alakú ablakszerkezetekkel ellátottak. Ez a gesztus mondhatni korszerűtlen, mivel már a 19. századi múzeumépítés is kerülte a direkt megvilágítást. Ilyen esetben a kor bevett gyakorlatként felülvilágítókat alkalmazott, aminek egyik első jelentős példája a Leo von Klenze tervezte münchen-i Pinakothek (1826-36)⁸¹. Nyílászervezés nincs. Az irodáknál erkélyeket alkalmaz, míg a nagy üvegfelületű főhomlokzat előtti árkádsoron teraszt alakít ki. Sgraffito képet a diadalkapu jellegű homlokzat felső mezőjében, valamint az előadó terem tömegének oldalhomlokzatára tervezett.

⁸¹ Kalmár, 2001, p. 157.

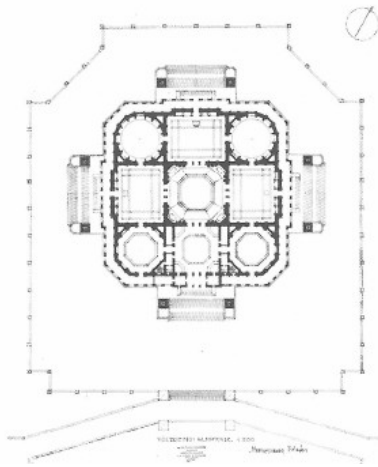
3.4.3 Nemzeti Emlécsarnok (1933)

Medgyaszay dombtetőre tervezett művében, újabb kísérletet tesz egy magyar nemzeti emlékhely megtervezésére. Az épülethez hasonló felépítésű rámparendszer vezetett volna, mint a Gellért-hegyi terv esetében, mely itt az épületet körülvevő nagy területű teraszra érkezik. Terve

90. Nemzeti Emlécsarnok, látványterv

egy talapzat jellegű alépítményen ül. Vertikális lapostetős tömege egy élszedett sarkokkal kialakított, négyzet alakú hasáb, melynek közepéből emelkedik ki az ázsiai ihletettséggű csonka gúla tömegű kupola. Homlokzataival mind a négy irányba azonos arcát mutatattja, mindegyiken bejárat nyílik és azok előtt két markáns oszlop áll lovas szoborokkal. Az így kétszeresen szimmetrikus kompozíciót, az építész csak a fő megérkezési irányban törte meg egy-egy kisebb bejárat tömeggel. A lábazati szakaszon egy pillérekből és mellvédekből képzett folyosót vitt körbe. Belső terébe egyedül a párkány alatt, szalagminta-szerűen végigfutó keleties formájú ablakokon jut be a fény.

91. Nemzeti Emlécsarnok, alaprajz

Az épület kilencosztatú belső térrendszert foglal magába, melynek központi kupolás terében kapott volna helyet a Feszty-körkép. Érdekesség, hogy az alaprajz nem csak egy európai történeti utalásként értelmezhető, hanem az „évezredes védikus írásokon alapuló indiai építési tudomány”⁸² elvárásainak megfelel. Belső melléktereit kazettás mennyezetek fedték. Az épület részletképzéseiben „nincs rátét plasztika vagy -tagozat, minden díszítés az alapsíkból van kimetszve.”⁸³

Összeségében az épület tömeg- és téridézetek szintéziseként fogható fel, melyben az építész semmi újat nem akart mondani. Inkább az egyetemes európai és a keleti építészet elemeire támaszkodott, valamint saját Nemzeti Pantheon tervére is visszautalt.

⁸² Potzner, 2004, p. 183.

⁸³ Potzner, 2004, p. 183.

3.4.4 Értékelés

Az építész, Nemzeti Pantheon tervét tartotta fő művének, bár sejtette hogy a grandiózus alkotás életében nem valósul meg. A Nemzeti Pantheon tervének első változata az Otto Wagner-vezette művészeti akadémia Gundel-díját is elnyerte, valamint az iskola 1905-ben megjelent -munkákat bemutató- kiadványában is megjelentették⁸⁴. Ebből is látható, hogy az építész Gellért-hegyi terve beleillett az akadémia által képviselt építészeti profilba. Néprajzi múzeum-terve erősen népies gyökerekkel rendelkezik, melyben sok, a gyűjtőutak során följegyzett tanulságot figyelhetünk meg. 1933-as emlékcsarnok-tervén az Indiai útból visszatért építész, az ott szerzett ismereteit az általános építészeti térformákba ültetve díszítette a magyar népi formakincs elemeivel. A három terv közös tanulsága a kor képlet-szerű térszervezési struktúráinak használata. Ebből is láthatjuk, hogy az általánosan alkalmazott és a személyesen kialakított építészeti eszköztárakat az építész mesterien kezelte, ami bizonyítja művészi tehetségét. A Magyar Nemzeti Pantheon gondolata több építészt is foglalkoztatott, ezért Medgyaszay terveinek kontextusba helyezése túlmutatna a dolgozat témáján.

⁸⁴ Potzner, 2004, p. 44.

4. Összegzés

Kutatásunk kezdetén a magyar stíluskeresés témakörében akartunk elmélyedni és még fel nem dolgozott szegmenseket találni a témában. A szerteágazó kérdéskört végül Medgyaszay István munkásságának kutatására szűkítettük le. Tisztában voltunk azzal a ténnyel, hogy az életmű már többször feldolgozásra került és tudomásunk szerint most is folyik néhány kutatás ebben a tárgyban. Ennek ellenére úgy gondoltuk, hogy a téma rejt magában további kutatási irányokat.

Megismerve az építész életét és munkásságát, a Gerle-Kovács-Makovecz könyv ábrája alapján elmélyedtünk Medgyaszay István építészetének forrásaiban: magyar népi építészet, bécsi szecesszió, keleti építészet. Munkásságában kerestük azokat a pontokat, amik visszavezethetők ezekhez a forrásokhoz. Ennek a folyamatnak a részeként jutottunk el ahhoz a kérdéshez, hogy az ő építészetére mennyire igaz a sokak által állított korszerűség és hagyomány párhuzama. Betekintve az életútba, megláttuk azt a hiányosságot, hogy az építészt nem vetették össze kora építészetének változásaival, és épületeit nem elemezték kritikai szemlélettel. Az eddigi tanulmányok az életművet bemutató és ismertető, rendszerező jelleggel készültek, melyek tartalma néhol építészeti szempontból vitatható és hiányos volt.

Szándékunk volt az eddigi szakirodalom ilyen irányú hiánypótlása, egy olyan objektív építészeti elemzés létrehozásával, aminek köszönhetően Medgyaszay Istvánt valós építészeti érdemei alapján értékelhetjük.

Kutatásunk forrásaihoz igénybe vettük a Központi Szabó Ervin Könyvtárat, a Veszprém Megyei Levéltárat, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárat, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár szolgáltatásait, valamint Nagytarcsa Község könyvtárát és ezen keresztül a Könyvtárközi szolgáltatást is. A Medgyaszay emlékhelyen az építész archívumát kutathattuk, mely szintén fontos részét képezte forrásainknak. Az építész életéről szóló dokumentumfilmek alapján is sok információt szereztünk a dolgozathoz. Az elérhető adatbázisok közül az Arcanum Digitális Tudománytár (adtplus), Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) és a Matarka rendszerét használtuk fel.

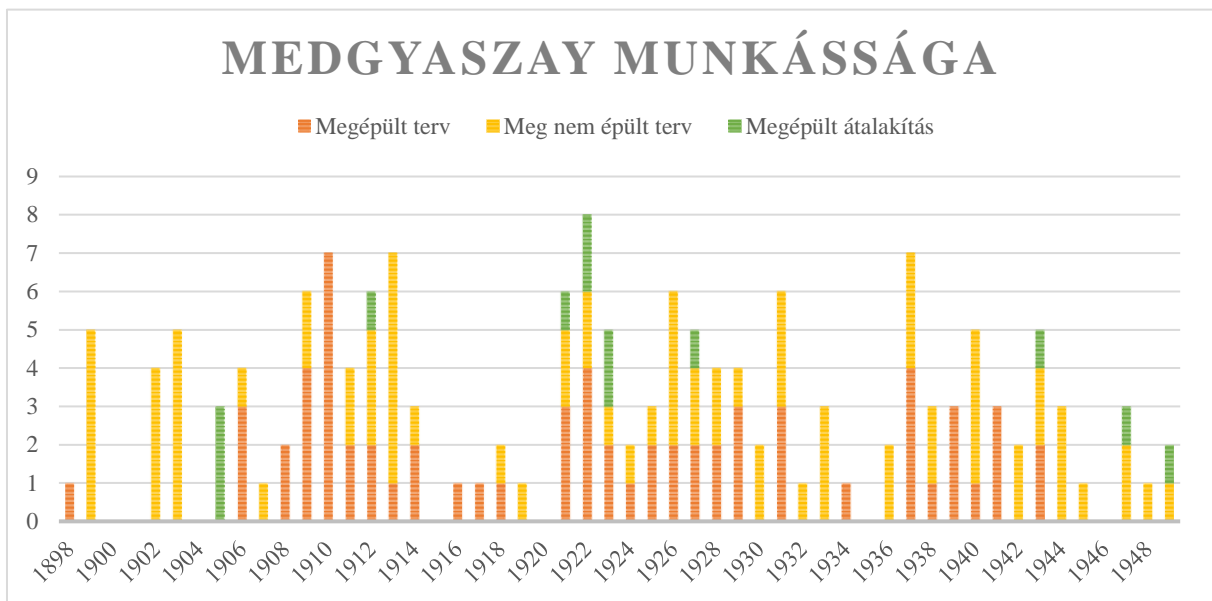
Épületelemzéseink öt bérházat, öt templomot, nyolc középületet és három megépületlen tervet tartalmaznak. Ezeket az épületeket kötött szempontrendszer alapján, majd kontextusba helyezve vizsgáltuk a kor hazai építészeti környezetében. Épületeit lehetőségeinkhez mérten igyekeztünk végig látogatni, melyben Budapesti épületeinek döntő részét, veszprémi színházát és múzeumát, soproni színházát, valamint Rárósmulyad templomát is meglátogattuk, fotódokumentációt készítve ezekről a házakról.

A bérlakások fejezetben két lakásalaprajzot szerkesztettünk ki és elemeztünk, amelyeknél elsősorban a közlekedők arányát emeltük ki, amiknek tanulságait a fejezet végén levontuk. {28. kép, 29. kép}

Ezt a kritikai elemzést elvégezve a következő eredményre jutottunk: Az építész korai karakterét elsősorban a Bécsi Képzőművészeti Akadémián töltött évei határozták meg, melyet a Nemzeti Pantheon terve vagy a Soproni színház terve fémjelez. Medgyaszay István és Otto Wagner között felismerhető az a szemléletbeli azonosság, ahogy a kompozícióról, szerkezetről és díszítésről vélekednek, amit a tanítvány-mester viszonyból származtathatunk. Ekkor ő az építészeti újító irányzatot képviselte és az új „csodaanyagot”, a vasbetont használta. Magyarországon az első építészek között volt, akik⁸⁵ a vasbeton építészeti megfogalmazásán gondolkodtak. Itt kétségtelenül korszerű volt művészete, amiben a hagyomány az európai építészet örökségét jelentette. Ez a hagyomány a népi gyűjtőútjai során és gödöllői barátságai által fordult a népiesség, a nemzeti jelleg felé. Gödöllői kapcsolódásának fontosságát az Arts and Crafts preraphaelita gyökereinek és a tolsztoijánus mozgalom gondolkodásának találkozásában láthatjuk. A gyűjtőutak alatt szerzett ismeretekben hasonlóságot fedezett fel a bécsi tanulmányaival, mely két forrás számára összeegyeztethetővé vált. Ha mindenképpen korszakolni akarjuk az ő építészetét, akkor ezt a váltást Rárósmulyad és Ógyalla közé kell tennünk. Rárósmulyad sok elemében még Wagner-i tanulmányokhoz kötődött, ám a kalotaszegi harangtorony előre vetíti a népies irányt. Ógyalla, megfogalmazásában inkább már a népiességhez köthető és emellett még sok eleme az európai építészetre utal. Innentől láthatjuk azt a folyamatot, amiben építészete egyre erősebben a népi építészet elemeire támaszkodik. Ez a formavilág és részletképzés népiességében nyilvánul meg, de térszervezésében saját kora sémáit hozza, amire bérházait hozhatjuk jó példaként. A '20-as évek Magyarországon a századfordulós irányzatok erőtlenné váltak és a historizmus vált meghatározóvá.

⁸⁵ Teljesség igénye nélkül: Komor Marcell (Ezrey), Müller Félix, Raj Rezső Vilmos

Ezzel egyidőben Medgyaszaynál a bécsi tanulmányok háttérbe szorulnak és homlokzatain megjelenik az armírozás. Mindemellett elmondható az Medgyaszay Istvánról, hogy építészetének mindenkori mozgató rugója a magyar építészeti stílus keresése volt. Ő a turanizmus elveit vallva, Indiában kereste a magyarság gyökereit melyben a székely faépítészet is megerősítette őt. A népiességre támaszkodó egyre konzervatívabb hangvétele és a keleti érdeklődés találkozik a Baár-Madas líceum épületében. Itt hagyományos jellege mellett korszerűsége nehezen eldönthető, mikor a kort jelentős stíluspluralizmus jellemezte. 1932-ben jutott el Indiába. Eközben Magyarországon a '30-as évek ifjú építészgenerációja többek közt az olasz modernizmus hatására megtervezte az első modern templomokat, bérházakat és irodákat. Ez a folyamat a '40-es évekre érte el a tetőpontját. Medgyaszaynak ebben az időszakban a '20-as évekhez képest kevesebb háza épült és kevesebbet is tervezett, ennek a korszaknak talán legérdekesebb kísérlete Mátraháza. Ám az életmű utolsó jelentős épülete a TÉBE bankház, egy váratlan visszatérés a Wagner-i tanulmányokhoz és egyfajta igazodás a kortárs magyar építészetéhez. Ezek után inkább átalakításokat tervez, majd a második világháborút követően haláláig statikusként dolgozik.

92. Medgyaszay István munkássága diagram

A fent említetteket jól illusztrálja az életműről készített diagram, ahol Potzner Ferenc: Medgyaszay István című könyvének áttekintő jegyzéke alapján elemeztük az életművet. A grafikon megmutatja, hogy megépült tervei alapján melyik korszak volt jelentős az építész életében. Kiemelhetjük az 1908-1914 közé tehető időszakot, illetve a Nagy háború utáni '22 és '32 közötti éveit. Láthatjuk, hogy '37 és '43 között is kapott munkákat, de ezeknek építészeti értéke és az életműben elfoglalt jelentősége kisebb arányú a korábbi terveihez képest. A megépült tervek építészeti értékét ugyan figyelmen kívül hagyja a diagram, de ezeknek hiányában is jól illusztrálja az életmű korszakait. Az ábrázolt tendencia alátámasztja észrevételünket, miszerint a '30-as évek közepén építészeti tervezése tekintetében kevésbé volt termékeny a munkássága. Érdekes észrevétel, hogy az Opera átalakítását leszámítva nem kapott állami megrendelést, holott voltak nyertes pályázatai is (Nemzeti színház). 1948 után életkorából adódóan, illetve a politikai okokból nem kapott építészeti megbízást. Halála után veje, Bartha Zoltán gyűjtötte össze és mentette meg az építész írásait, levelezéseit, terveit és ő alakította ki később az életművet bemutató emlékhelyet. Első könyv építészetről 1979-ben Kathy Imre által íródott. Építészetének elszigeteltségét abban láthatjuk, hogy munkásságát nem követték tanítványok és építészete nem volt jelentős hatással az új generációkra. Makovecz Imre volt talán az első építész, aki előképként tekintett Medgyaszay István művészetére (Nemzeti Pantheon, illetve a Rárósmulyadi angyalok). 1990-ben a Gerle János, Kovács Attila és Makovecz Imre által írt „A századforduló magyar építészete” című könyv jelentős szerepet adott Medgyaszay Istvánnak.

2004-ben a Potzner Ferenc szerkesztette könyv dolgozta tovább az életművet, mely jelenleg az építész talán legteljesebb bemutatásának számít, a többi nem említett könyv közül. 2006-ban Zajti Gábor ismeretterjesztő filmet rendezett „Az építészet Bartókja” címmel. 2017-ben a Magyar Művészeti Akadémia Medgyaszay István születésének 140. éve alkalmából, tiszteletére konferenciát rendezett.

4.1 Konklúzió

Ha egyben látjuk Medgyaszay életművét, kijelenthetjük hogy nem volt olyan időszak, ahol a népi építészetre támaszkodó hagyomány és az újító szemléletű korszerűség tisztán együtt lett volna jelen. Azonban voltak olyan alkotásai, ahol nagyon magas szinten megközelítette ezt a gondolatot, tekintve itt Rárósmulyad templomára.

Ha visszagondolunk arra, hogy dolgozatunk a magyar stílus keresése alapján indult, elmondhatjuk Medgyaszayról, hogy hasonlóan a többi -ebben a témában munkálkodó építészhez, ő is csak egy újabb alternatívát adott a magyar karakter építészeti megfogalmazására.

Medgyaszay építészeti érdemei közé tartozik a vasbeton technológiában való gyakorlata és eredményei, valamint az építész szerkezet-konstruálási tehetsége. Ezeket az értékeit szabadalmaiban viszont láthatjuk, amik bizonyítják széles látókörét és szorgalmát. Tervezési munkássága mellett fontos megemlíteni építészetelméleti írásait, valamint egyetemi oktatói tevékenységét. Mindezek mellett elmondható Medgyaszay István kiemelkedően aktív társadalmi élete, melyet hazai és nemzetközi szinten művelt. Élete során saját építészeti stílust dolgozott ki, mely kora stíluspalettáját színesítette.

Nem szigorúan építészeti érdemként, inkább erényként sorolható fel, hogy házai ma is népszerűek a lakók körében, ami bizonyítja emberre szabott tervezését. Medgyaszay közösségi művelődés iránti elkötelezettségét a kulturális épületeinek kiugró száma illusztrálja. Ebben a gesztusban bizonyos szociális érzékenységet fedezhetünk fel. Magas szaktudás birtokában szerkezeteit gazdaságosan oldotta meg, ami az építés költségét jelentősen csökkentette bizonyos esetekben (példa erre a rárósmulyadi templom⁸⁶). Szociális gondolkodásának talán legkifejezőbb megnyilvánulása a Margitszigeti Hadikiállítás megrendezéséért végzett munkája, melynek bevételét hadi árvák és özvegyek számára ajánlották fel.

⁸⁶ Potzner, 2004, p. 108.

Korábban felsorolt hibái ellenére életútja -érdemeivel és szakmai magatartásával- ma is példaértékű lehet az építészek számára.

Kutatásunk végén úgy látjuk, hogy kitűzött célunk -egy hiánypótló munka létrehozása- az alábbiakban nyilvánul meg. A kontextusba-helyezés, kortársakkal való összehasonlítás felfedi Medgyaszay valós érdemeit, így jobban érzékelhetővé válik az építész jelentősége. Medgyaszay életpályájának szakaszolásában, az épületelemzésekben és az épületek tematikus csoportosításában új gondolatokat hoztunk. A szakaszolt, így alkotói korszakokra bontott életmű könnyebb értelmezhetőséggel segíti a további ilyen irányú kutatásokat. Medgyaszay épületeit funkciók szerint osztottuk csoportokra, ami szintén a könnyebb értelmezhetőséget célozza meg. Az épületelemzések adott szempontrendszer szerinti vizsgálata, annak átfogó kritikai szemléletű hangvétele az objektív értékvizsgálat szempontjából fontos momentum.

4.2 Kifutás

Kutatásunk kezdeti témájához kapcsolódva, Medgyaszay életművének magyar-stíluskereső építészekkel való összevetése, további kutatási irányt adhat. A népi alapokra támaszkodó építészek viszonyításával (Toroczkai-Wigand, Kós, stb.), az építészeti források összehasonlításával, valamint a megépült és megépületlen tervek kontextusba helyezésével újabb perspektívát adhatnánk a témának.

További kutatási vonal lehetne Otto Wagner magyarországi hatásának vizsgálata és a Wagner-tanítványok összehasonlítása, mely szintén érdekes témát képezhet. Ugyan dolgozatunkhoz szorosan nem kapcsolódó, ámde különleges témaként a '30-as évek olasz-ösztöndíjas építészeinek kutatása és a magyarországi modernizmusban betöltött szerepük vizsgálata is potenciális téma lehet. Az építész levelezéseinek, könyvtárának és terveinek kutatása, feldolgozása már folyamatban van, mint tovább vihető irány.

5. Felhasznált irodalom

Benkó, 1905	Benkó István, Egy-egy székely házról, faluról (cikk), Művészet folyóirat, Lyka Károly (szerk.) 1905 IV. évfolyam, 5. szám pp. 324-330.
Benkó, 1905	Benkó István: Kőrösfő (cikk), Művészet folyóirat, Lyka Károly (szerk.) 1905 IV. évfolyam, 4. szám, pp. 250-254.
Benkó, 1905	István Benkó: National-Pantheon auf dem Blocksberg in Budapest - Die Wagner Schule, Leipzig, 1905
Déry, Merényi, 2000	Déry Attila, Merényi Ferenc: Magyar építészet 1867-1945, Urbino Kiadó, {s.l.}, 2000
Dóczy, 2014	Dóczy Erika: A betonszemle folyóiratról (tanulmány), Kóstolni a szép-tudományba, Székely Miklós (szerk.), CentrArt kiadó, {s.l.}, 2014
Éri, Jobbágyi, 1997	Éri Gyöngyi (szerk.), Jobbágyi Zsuzsanna (szerk.): A magyar századforduló 1896–1914, Corvina kiadó, Bp., 1997
Gellér, Keserű, 1987	Gellér Katalin, Keserű Katalin: A gödöllői művésztelep, Corvina kiadó, Bp., 1987
Gerle, Kovács, Makovecz, 1990	Gerle János, Kovács Attila, Makovecz Imre: A századforduló magyar építésze, Szépirodalom kiadó, Bp., 1990
Huszka, 1883	Huszka József: Magyar díszítési motívumok a Székelyföldön, {s.n.}, Szepsi-Szent-György, 1883
Huszka, 1885	Huszka József: Magyar díszítő stíl, {s.n.}, Bp., 1885
Huszka, 1895	Huszka József: A székely ház, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Bp, 1895
Huszka, 1912	Huszka József: A magyar ornamentika hun eredete, "Pátria" Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.T., Bp., 1912
Huszka, 1930	Huszka József: A magyar turáni ornamentik története, {s.n.}, Bp., 1930
Huszka, 1931	Huszka József: A magyar ornamentika története, {s.n.}, Bp., 1931
Jancsó, 1921	Jancsó Benedek: A székelyek, Hornyánszky Viktor M. Kir. Udvari Könyvnyomdája, Bp., 1921
Kalmár, 2001	Kalmár Miklós: Az építészet története – Historizmus/Századforduló, Nemzeti tankönyvkiadó, Bp., 2001
Kathy, 1979	Kathy Imre: Medgyaszay István, Akadémiai kiadó, Bp., 1979
Kerékgyártó, 2012	Kerékgyártó Béla: Otto Wagner – Írások, tervek, épületek, Terc kiadó, Bp., 2012
Kubinszky, 2017	Kubinszky Mihály: A vasbeton évszázada (cikk), Magyar Szemle folyóirat, 2017, XIX. évfolyam, 3-4. szám Link: (Megtekintve: 2019. 10. 27.) http://www.magyar szemle.hu/cikk/20100624_a_vasbeton_evszazada?fbclid=IwAR0MlzMF7Izvnaep3Vcpppvj3BJIyKJrF07TIYEI095PFKc6cSZ8FOtQKw
Lechner, 1906	Lechner Ödön, Magyar formanyelv nem volt, hanem lesz (cikk), Művészet folyóirat, Lyka Károly (szerk.) 1906 V. évfolyam, 1. szám pp. 1-18.
Medgyaszay, 1909	Medgyaszay István, L'architecture moderne en Hongrie – IX. Nemzetközi Építészkongresszus, Róma, 1909

Medgyaszay, 1909	Medgyaszay István: A vasbeton művészi formájáról (cikk), Művészet folyóirat, Lyka Károly (szerk.) 1909 VIII. évfolyam, 1. szám pp. 30-37.
Meggyesi, 2009	Meggyesi Tamás: Városépítészeti alaktan, Terc kiadó, Bp., 2009
Pamer, 2001	Pamer Nóra: Magyar építészet a két világháború között, Terc kiadó, Bp., 2001
Petri, 1921	Petri Pál: Erdélyi magyarság, A népies irodalmi társaság, Bp., 1921
Potzner, 2004	Potzner Ferenc (szerk): Medgyaszay István, Holnap kiadó, Bp., 2004
Sisa, 2013	Sisa József: A magyar művészet a 19. században - Építészet és iparművészet, Osiris Kiadó kft., Bp., 2013
Vető, 2010	Dániel Vető: For the centenary of Hungary's first reinforced concrete church in Rárósmulyad, 2010 https://pp.bme.hu/ar/article/view/10
Zajti, 1928	Zajti Ferenc: A hun-magyar őstörténelem, Saját kiadás, Bp., 1928
Zajti, 1929	Zajti Ferenc: Kapcsolataink indiával, Magyar nemzeti szövetség, Bp., 1929

További felhasznált irodalom:

Kenneth Frampton:	A modern építészet kritikai története, Terc kiadó, 2009, Bp.
Ritoók Pál (szerk.):	Magyar építészet-A szecessziótól napjainkig, Kossuth kiadó, 2004
Fábrí Katalin, Vukov Katalin:	Népi formakincs és modern szerkezetiség Medgyaszay István építészetében (Megtékintve: 2019. 10. 27.) http://arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/28/28fabryv.html
Molnár Jánosné:	Mesélő házak, Veszprém megyei honismereti egyesület, Veszprém, 2019 pp. 319-325.
Márkusné Vörös, 2015	Püspökkert (Veszprémi Kaleidoszkóp), A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára
Déri, 1995	Déri Attila: Nemzeti kísérletek építészetünk történetében, Veszprémi Nyomda Plinthosz Bt., Budakeszi, 1995
Ladányi Andor	Klebsberg felsőoktatási politikája, Argumentum kiadó, Bp., 2000
Fülep Lajos:	Művészet és világnézet, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1976

Videójegyzék:

Építészet XXI.	https://www.youtube.com/watch?v=WRQh82sWWqE&t=12s https://www.youtube.com/watch?v=c2A6_pBvptI
Helyi Érték- Medgyaszay Emlékhely	https://www.youtube.com/watch?v=RQePHrM5TwY
Zajti Gábor (rendezte)	Az építészet Bartókja, 2006

6. Képjegyzék

Borító kép: saját szerkesztés, Potzner, 2004, p.93

1. ábra *Gerle, Kovács, Makovecz: A századforduló magyar építésze, 1990 függelék*
2. ábra *Potzner, 2004, p. 11*
3. ábra [https://en.wikipedia.org/wiki/Ver_Sacrum_\(magazine\)#/media/File:Ver_Sacrum.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Ver_Sacrum_(magazine)#/media/File:Ver_Sacrum.jpg)
4. ábra <https://da.m.wikipedia.org/wiki/Fil:Wienzeile-40.jpg>
5. ábra [https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_Postal_Savings_Bank#/media/File:Wien -
_%C3%96sterreichische_Postsparkasse,_Georg-Coch-Platz.JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_Postal_Savings_Bank#/media/File:Wien_-_%C3%96sterreichische_Postsparkasse,_Georg-Coch-Platz.JPG)
6. ábra <https://fortepan.hu/?search=k%C3%B6r%C3%B6sf%C5%91>
7. ábra <http://www.mke.hu/lyka/04/248-254-korosfo.htm>
8. ábra *Potzner, 2004, p. 56*
9. ábra <http://www.mke.hu/lyka/04/324-330-szekely.htm>
10. ábra <http://www.mke.hu/lyka/04/324-330-szekely.htm>
11. ábra http://misc.bibl.u-szeged.hu/16275/1/1909-07-05_OCR_A1b.pdf
12. ábra *szerzők saját fotója*
13. ábra https://en.wikipedia.org/wiki/File:Bhaja_caves_main_Chaitya.jpg
14. ábra *szerzők saját fotója*
15. ábra *Potzner, 2004, p. 116*
16. ábra *szerzők saját fotója*
17. ábra <https://www.mma.hu/muveszeti-hirek/-/event/10180/medgyaszay-istvan-140>
18. ábra *Potzner Ferenc: Medgyaszay István, 2004, p. 152*
19. ábra *szerzők saját fotója, Medgyaszay Emlékhely*
20. ábra *szerzők saját fotója, Medgyaszay Emlékhely*
21. ábra *szerzők saját fotója*
22. ábra *Potzner, 2004, p. 159*
23. ábra *szerzők saját fotója*
24. ábra *szerzők saját fotója,*
25. ábra *szerzők saját fotója, Medgyaszay Emlékhely*
26. ábra *szerzők saját fotója*
27. ábra *szerzők saját fotója, Medgyaszay Emlékhely*
28. ábra *szerzők saját ábrája*
29. ábra *szerzők saját ábrája*
30. ábra <http://epiteszforum.hu/galeria/2013-aprilisi-evfordulok/137777>

31. ábra <http://www.kitervezte.hu/epuletek/csaladihaz/dugattyus-haz-budapest>
32. ábra <http://www.kitervezte.hu/epuletek/csaladihaz/dugattyus-haz-budapest>
33. ábra *Potzner, 2004, p. 111*
34. ábra *Potzner, 2004, p. 108*
35. ábra *Kerékgyártó, 2012, p. 25*
36. ábra *Potzner, 2004, p. 113*
37. ábra *Potzner, 2004, p. 123*
38. ábra <http://csemadok.sk/felvideki-ertektar/az-ogyallai-szent-laszlo-templom/>
39. ábra *Potzner, 2004, p.123*
40. ábra *Potzner, 2004, p.143*
41. ábra *Potzner, 2004, p.143*
42. ábra <http://www.reformatus.hu/mutat/7523/>
43. ábra *Potzner, 2004, p. 161*
44. ábra *szerzők saját fotója*
45. ábra *Potzner, 2004, p. 176*
46. ábra *Potzner, 2004, p. 175*
47. ábra https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Pasar%C3%A9ti_t%C3%A9r,_P%C3%A1ldaföldvár_Szent_Antal-pl%C3%A9b%C3%A9niatemplom._Fortepean_15669.jpg
48. ábra [https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:V%C3%A9rosmajori_J%C3%A9zus_Sz%C3%ADvepl%C3%A9b%C3%A9niatemplom_\(%C3%81rkay_Bertalan\).jpg](https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:V%C3%A9rosmajori_J%C3%A9zus_Sz%C3%ADvepl%C3%A9b%C3%A9niatemplom_(%C3%81rkay_Bertalan).jpg)
49. ábra https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9l:Civertanszent_imre_templom_feneketlen%C3%A9l.jpg
50. ábra *Potzner, 2004, p. 65*
51. ábra *Potzner, 2004, p. 65*
52. ábra *Potzner, 2004, p. 81*
53. ábra *Potzner, 2004, p. 84*
54. ábra *Potzner, 2004, p. 85*
55. ábra *Potzner, 2004, p. 83*
56. ábra *Potzner, 2004, p. 102*
57. ábra *Potzner, 2004, p. 96*
58. ábra *Potzner, 2004, p. 94*
59. ábra *Potzner, 2004, p. 105*
60. ábra *Potzner, 2004, p. 104*
61. ábra *Potzner, 2004, p. 104*

62. ábra *Potzner, 2004, p. 155*
63. ábra *Potzner, 2004, p. 142*
64. ábra *szerzők saját fotója, Medgyaszay Emlékhely*
65. ábra https://index.hu/urbanista/2019/03/29/medgyaszay_istvan_szinhez_moz_i_nagykani_zsa_mi_videkunk_zala/
66. ábra *Potzner, 2004, p.158*
67. ábra *Potzner, 2004, p. 157*
68. ábra *Potzner, 2004, p. 164*
69. ábra *Potzner, 2004, p. 168*
70. ábra *Potzner, 2004, p. 167*
71. ábra *szerzők saját fotója*
72. ábra *szerzők saját fotója*
73. ábra *Potzner, 2004, p. 185*
74. ábra *Potzner, 2004, p. 39*
75. ábra *Potzner, 2004, p. 186*
76. ábra *Potzner, 2004, p. 185*
77. ábra <https://baqyinszki.eu/archives/3604>
78. ábra https://index.hu/urbanista/2019/03/29/medgyaszay_istvan_szinhez_moz_i_nagykani_zsa_mi_videkunk_zala/
79. ábra <http://lechnerkozpont.hu/cikk/arpad-az-első-gimnázium-obudan>
80. ábra <http://egykor.hu/budapest-xi--kerulet/szent-marqit-kaffka-marqit-gimnázium/3929>
81. ábra <http://gyoma.blogger.hu/page/43>
82. ábra *Potzner, 2004, p. 144*
83. ábra *Pamer, 2001, p. 168*
84. ábra *Potzner, 2004, p. 73*
85. ábra *Kerékgyártó, 2012, p. 67*
86. ábra *Kerékgyártó, 2012, p. 67*
87. ábra *Potzner, 2004, pp 42-43.*
88. ábra *Potzner, 2004, p. 148*
89. ábra *Potzner, 2004, p. 149*
90. ábra *Potzner, 2004, p. 182*
91. ábra *Potzner, 2004, p. 183*
92. ábra *szerzők saját ábrája*
- Hátlap, saját szerkesztés, Medgyaszay Emlékhely

7. Függelék

Megépült tervek

- 1898 Sződ, istálló
- 1905 Gernyeszeg (Gornești), Teleki Domonkos kastély átépítés
- 1905 Alsózsúk (Jucu de Sus), Telekei Géza kastély átépítés
- 1905 Verpelét, Sztáray-kastély átépítés
- 1906 Gödöllő, Nagy Sándor műteremháza
- 1906 Gödöllő, Leo Belmonte műteremháza
- 1906 Milánó, Magyar pavilon
- 1908 Veszprém, kaszinó
- 1908 Veszprém, Színház
- 1909 Sopron, Színház
- 1909 Mosoni, Népiskola
- 1909 Beregszó (Birsău), Népiskola
- 1909 Resicabánya (Resița), Népiskola
- 1910 Rárósmulyad (Mul'a), Római katolikus templom
- 1910 Budapest, Orlay u. 2./B Bérház
- 1910 Budapest, Elek utca 10. Társasház
- 1910 Muszka (Misca), Népiskola
- 1910 Kiskapus (Copșa Mica), Népiskola
- 1910 Alsóárpás (Arpașu de Jos), Népiskola
- 1910 Mezőméhes (Miheșu de Cimpie), Népiskola
- 1911 Budapest, Breyer villa
- 1911 Budapest, Viczián ház
- 1912 Veszprém, múzeum
- 1912 Ógyalla (Hurbanovo), Római katolikus templom
- 1912 Budapest, Operaház belső átépítés
- 1913 Gyöngyös, Színház
- 1914 Budapest, Dorottya utca 8. Bérház
- 1914 Karánsebes (Caransebeș), Állami Gimnázium
- 1916 Lemberg, Hadíkiállítás
- 1917 Galíciai falvak újjáépítése
- 1918 Budapest, Hadíkiállítás
- 1921 Püspökladány, Római katolikus templom
- 1921 Budapest, Méresi út 59./B (Saját lakóház)
- 1921 Budapest, Hős utca (Juranics utca) 2-4.
- 1921 Budapest, Budai színházkör átalakítása
- 1922 Kenderes, Római katolikus templom
- 1922 Salgótarján, Bányakapitányság
- 1922 Budapest, Donáti u. 34. Belga Követség
- 1922 Gyöngyös, Rusz-ház
- 1922 Miskolc, Színház átépítés
- 1922 Babócsa, Somssich-kastély átalakítása
- 1923 Pécs, Bányakapitányság
- 1923 Miskolc, Bányakapitányság
- 1923 Budapest, Fonó-villa átépítése

- 1923 Némethboly, Montenuovo-kastély átalakítása
- 1924 Gyöngyös, Állami kislakások
- 1925 Budapest, Budaörsi út 2-18. fővárosi kislakásos bérházcsoport
- 1925 Gyöngyös, Bálint-ház
- 1926 Baja, Posta
- 1926 Nagykanizsa színház
- 1927 Mátraháza, a Mátra- Egyetlet menedékháza
- 1927 Budapest, Ménesi út. 49. társasház
- 1927 Babócsa, kastélyátalkítás, restaurálás
- 1928 Budapest, Fadrusz utca 12.
- 1928 Barcs, lakóház
- 1929 Budapest, Kiss János altábornagy utca 55-59.
- 1929 Budapest, Baár-Madas református líceum és internátus
- 1929 Budapest, Kelemföldi refortámtus templom
- 1931 Nagykanizsa , Gábor Áron Tüzérlaktanya Épületegyüttese
- 1931 Budapest, Szabolcska Mihály utca 9.
- 1931 Balatonalmádi római katolikus templom
- 1934 Budapest, Mészöly utca 5. társasház
- 1937 Sárospatak, Református Kollégium internátus
- 1937 Budapest, Kapás utca, OTI rendelő intézet
- 1937 Mátraháza, Bánszálló
- 1937 Budapest, Ménesi út 9. örökvillák
- 1938 Gyöngyös, országzászló
- 1939 Somló-hegy, Szent István toronykilátó
- 1939 Csurgó, cserkészház
- 1939 Budapest, Fiumei úti sírkert, Gömbös Gyula síremlékének talapzata
- 1940 Budapest, TÉBE bankház
- 1941 Budapest, Dologház utca, 1-3/a
- 1941 Kisoroszi, népiskola
- 1941 Budapest, Szüret utca 27, társasház
- 1943 Budapest, Békásmegyer, Bénárd-ház
- 1943 Kisoroszi, Lőrinczy Szabolcs villája
- 1943 Budapest, Gyáli út 30. tetőtérbeépítés
- 1947 Budapest, Bíró utca 4. átalakítás
- 1949 Budapest, Bródy Sándor utca 16. átalakítás

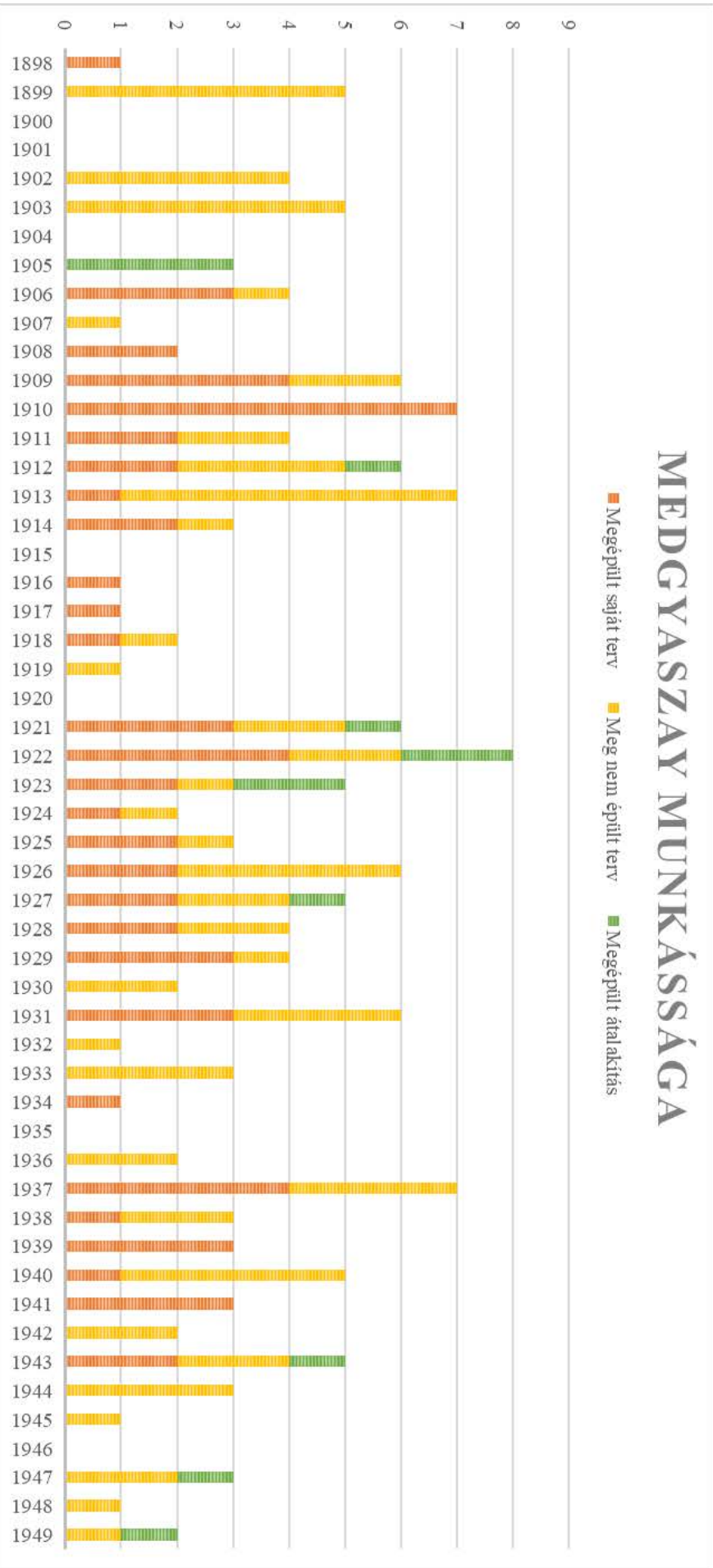
Meg nem épült tervek

- 1899 Bécs, Windisch-Grätz-palota
- 1899 Csernovic (Csernovci), Hotel Weiss bővítése
- 1899 Bécs, Lakó- és Üzletház
- 1899 Főúri park kapuja
- 1899 Forrástemplom
- 1903 Budapest, Nemzeti Phanteon
- 1902 Kupolás templomok vázlatai
- ~1902 Bécs, ? Zeneszerző emlékműve
- 1902 Bécs-Breintensee, Kaszárnya épületek homlokzatai

1902 Bécs, Bérház
1902 Bécs, Áruház
1903 Pola, Ünnepi sátor
1903 Bécs-Meidling, Kaszárnya épületek homlokzatai
1903 I. Endre emlékmű
1903 Vidéki Református Templom
1906 Budapest, Nemzeti Phanteon második terv
1907 Gödöllő, Szövőiskola
1909 Budapest, tisztviselőtelep fővárosi bérvillák
1909 Vác, kertváros telepítés és családi házak
1911 Budapest, Erzsébet királyné emlékmű
1911 Budapest, Kálvin tér rendezési terv
1912 Besztercebánya (Banska Bystrica), Színház és vigadó
1912 Szófia, Királyi palota
1912 Gölnicbánya (Gelnica), Színház
1913 Kézdivásárhely (Tîrgu Secuiesc), Színház
1913 Simánd (Simandu), Római katolikus templom
1913 Budapest, Nemzeti színház
1913 Csíkszereda (Miercurea-Ciuc), Színház
1913 Nyíregyháza, Színház
1913 Debrecen, Színház
1914 Budapest, Tabáni lakótelep
1918 Gyöngyös, Városi ujjáépítés
1919 Budapest, Pongrácz úti lakótelep
1921 Gyöngyös, Állami lakóházak
1921 Főúri kastély
1922 Budapest, Bánffy-palota átépítése
1922 Kazár, Bányásztelep
1923 Budapest, Néprajzi múzeum terve
1924 Pusztaborsod, Római katolikus templom és sírkápolna
1925 New York, baptista templom
1926 Philadelphia, kiállítási épület
1926 Békéscsaba, kereskedelmi csarnok
1926 Békéscsaba, Lorántffy Zsuzsanna leánygimnázium
1926 Egyek, állami elemi iskola
1927 Győr, színház
1927 Budapest, Rezső tér, Ferenc József-emléktemplom
1928 Gyöngyös, villamosművek üzemi épületei
1928 Balatonfüred, üdülőház
1929 Bombay, Irán-Turán Múzeum
1930 Balatonalmádi, tudószanatórium
1930 Mezőkövesd, községháza
1931 Pápa, református templom
1931 Debrecen, városháza
1931 Várpalota, várrekonstrukció
1932 Budapest, "közös tűzhely"- kislakások

- 1933 Budapest, Hármashatár-hegy, Nemzeti Emlécsarnok
- 1933 Parádfürdő, étterem
- 1933 Budapest, Kereskedelmi és Iparkamara Nyugdíjintézetének háza
- 1936 Budapest, Kút völgyi út, OTBA Kórház
- 1936 Kékestető, Messzelátó torony
- 1937 Belgrád, nemzetközi vásár, magyar pavilon
- 1937 Budapest, Dob utca, Erzsébet telefonközpont
- 1937 Budapest. Batthyány téri vásárcsarnok kialakítása a Feszty-körkép elhelyezésére
- 1938 Dobogókő rendezése
- 1938 Budapest, Nemzeti Sportcsarnok
- 1940 Budapest, Károly körút, Központi Városháza
- 1940 Munkács, Árpád fejedelem szobrának talapzata
- 1940 Budapest, Stefánia út, társasvilla
- 1940 Budapest, Prielle Kornélia út bérház
- 1942 Budapest, Tabán, Feszty-körkép csarnoka
- 1942 Debrecen, OTI székház
- 1943 Gyilkós tó (Lacul rosu), szálloda
- 1943 Budapest, Darányi Kálmán diákház
- 1944 Budapest, Hősök tere, Műcsarnok bővítés
- 1944 Budapest, Ehlmann-bérvilla
- 1944 Debrecen, OTI rendelőintézet
- 1945 Budapest, Citadella átépítése szállodává
- 1947 Pét, Nitrogénművek sóraktára
- 1947 Balaton, üdülőtelep
- 1948 Szigetszentmiklós, református templom
- 1949 Szombathely, városháza

MEDGYASZAY MUNKÁSSÁGA

2019

